

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Cesta ke vzniku Komunistické strany Československa
na stránkách československého tisku**

Pavel Abrešek

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Cesta ke vzniku Komunistické strany Československa
na stránkách československého tisku**

Pavel Abrešek

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2021

.....

Poděkování

*Na tomto místě a tímto prostřednictvím bych velice rád poděkoval vedoucímu své diplomové práce, **doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D.**, za odborné vedení, obětavý přístup, věnovaný čas, cenné rady a připomínky, jež mi ochotně poskytl.*

OBSAH

1 Úvod	1
2 Situace v prvorepublikovém Československu	6
2.1 Vznik Československa	6
2.2 Politický systém první republiky	10
2.3 Politické strany za první republiky	12
2.3.1 Politické strany československé „majority“	14
2.3.2 Politické strany národnostních menšin	18
3 Vznik Komunistické strany Československa	22
3.1 Zárůdky komunistického hnutí v českých zemích	22
3.2 Cesta ke vzniku Komunistické strany Československa	25
3.3 Rok 1921, ustavující a slučovací sjezd Komunistické strany Československa	38
4 Parlamentní volby za první republiky v letech 1920 a 1925	42
5 Tištěná média za první republiky	52
6 Analýza a interpretace vybraných článků ze zvolených médií	63
6.1 České slovo	63
6.2 Český západ	70
6.3 Národní listy	71
6.4 Pravda českého západu	82
6.5 Právo lidu	87
6.6 Rudé právo	99
6.7 Venkov	110
6.8 Shrnutí	120
7 Závěr	122
8 Seznam zkratk	124
9 Seznam pramenů a literatury	125
10 Resumé	130

1 Úvod

Československý stát, vzniknuvší 28. října 1918, zakončil jednu epochu českých dějin; a započala tak, jistě k smůle nově zformovaného československého národa, pouze 20 let trvající éra, kterou mnohé odborné i laické kruhy dnes označují nejneproduktivnějším a nejvýraznějším obdobím v naší historii vůbec. Před politiky tehdejší doby vyvstal jistě náročný úkol, a sice vybudování samostatného a nezávislého státu. Politická uskupení, dosud táhnoucí za jeden provaz, zároveň nezvyklá na státotvornou úlohu, se najednou postupně začala vůči sobě programově vymezovat. Nejinak tomu bylo i *Československé sociálně demokratické strany dělnické*, již navíc tížily vnitrostranické rozpory, kdy v této době se v jejím rámci zformovala dvě křídla, pravicové a levicové, z něhož se později utvořila samostatná, krajně levicová, až extremistická strana.

Předkládaná diplomová práce se zabývá, jak již samotný název napovídá, vznikem *Komunistické strany Československa* na stránkách vybraného československého tisku. Je rozdělena celkem do pěti částí, z nichž tři převážně na základě současné odborné literatury kompilačně popisují tehdejší situaci a poměry, jedna vychází z prvorepublikových vydaných pramenů, a závěrečná stěžejní pracuje s primárními prameny v podobě dobových periodik.

Mezi cíle práce lze zařadit nastínění tehdejší situace, tedy vznik republiky, její politický systém a politické stranictví, cesty ke vzniku a samotný vznik KSČ či vymezení, role a vliv médií, což je podstatné pro pochopení historického kontextu. Hlavním cílem však je zanalyzovat, jak vybraný stranický tisk ve vymezeném období pohlížel na problematiku vzniku nové levicové síly, jak ji interpretoval, a jak uvažoval. Hovořil stranický tisk o tématu nezaujatě nebo jej líčil pouze prizmatem svých zájmů? A informoval o všech souvisejících událostech nebo si pouze vybíral, co mu přišlo vhod? Téma práce bylo zvoleno podle autorova zájmu o dějiny Československa, přičemž otázka vzniku KSČ se mu jevila jako zatím ne zcela dostatečně prozkoumaná.

První část práce uvádí čtenáře do problematiky Československé republiky jako takové. Je zde zmíněn vznik státu a jeho politický systém. A protože někteří historici s nadsázkou označující prvorepublikové zřízení jako stát politických stran, ve kterých spatřují jeden ze základních společenských komponentů, je jim v této části věnován značný úsek, a to jak stranám československé majority, tak stranám minoritním, zejména německé a maďarské menšiny.

Druhá část práce pojednává o samotném vzniku komunistické strany. Začíná popisem vývoje dělnického hnutí v širším kontextu zejména v 19. a na počátku 20. století. Následuje rozbor souvisejících událostí od první světové, pokračující záležitostmi okolo vzniku republiky, prvních voleb v nové republice jako voleb do obecních zastupitelstev, které měly výrazný vliv na celostátní politiku, a také prvních parlamentních voleb. Vše vrcholí vládní krizí v září 1921, kdy se ze sociálně demokratické strany vydělilo její levicové křídlo. Zmíněn byl také samozřejmě následující vývoj, včetně pokusu o komunistický puč v prosinci 1920. Zvláštní pozornost se pak věnuje roku 1921, tedy cestě k ustavujícímu sjezdu KSČ, samotnému jarnímu sjezdu, což uzavírají informace o podzimním slučovacím sjezdu se zbylými komunistickými sekcemi nacházejícími se v Československu.

Třetí část práce nabízí komparaci voleb, resp. volebních výsledků, na základě statistických dat, z parlamentních voleb v letech 1920 a 1925, neboť jak lze z nadcházejícího textu vyčíst, v prvních parlamentních volbách komunisté kandidovali v rámci sociální demokracie, ale o pět let později při druhých volbách do parlamentu již byli samostatným subjektem. Výsledky voleb jsou pak tabulkově i graficky znázorněny. Je velice zajímavé pozorovat značný přesun voličů od několik desítek let zavedené sociálně demokratické strany k nově vzniklé komunistické straně.

Za stěžejní úsek práce lze považovat poslední dvě části, zabývajících se mediální krajinou. Čtvrtá část teoreticky přibližuje problematiku tištěných médií v době první republiky. Po nastínění fungování prvorepublikového mediálního systému je rozebrán především vliv a význam tisku politických stran, ale jsou zde zmíněny i nezávislé listy.

Poslední pátou a nejpodstatnější část tvoří analýza a interpretace novinových textů jako primárních pramenů. Články, pojednávající o předmětné problematice, tedy o vzniku KSČ, byly vybrány z dobových periodik. Prvorepublikové politické spektrum tvořilo především pět státoporných stran, v určitém období sdružených v tzv. Pětce. Šlo o sociální demokraty, (národní) socialisty, lidovce, agrárníky a národní demokraty, což hrálo roli při výběru jednotlivých analyzovaných novinových titulů. Na základě historických událostí, nastíněných ve druhé kapitole, je časově zájmové období pro výběr článků ohraničeno zářím 1920, kdy se naplno projevila vládní krize vedoucí až k pádu samotné vlády v důsledku stupňujícího se vnitrostranického rozkolu sociálně demokratické strany; a květnem 1921, kdy naopak již probíhal ustavující sjezd strany

komunistické. Patříčná kapitola nabízí očima tehdejšího tisku, jak prezentoval souvislosti týkající se našeho ústředního tématu ve vymezeném období.

Z historických prací, z nichž se při zpracovávání této části čerpalo, lze jmenovat díla historiků, specializujících se na dějiny první republiky. V první řadě je nutné vyzdvihnout tvorbu Zdeňka Kárníka, erudovaného odborníka na toto období, který své poznatky shrnul v třídílné publikaci *České země v éře První republiky (1918–1938)*, jež je všeobecně považována za nejdůkladnější zpracování dějin Československa mezi světovými válkami, kde došlo ke komplexnímu shrnutí. Zde se čerpalo pouze z prvního dílu, nesoucího název *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Dalším excelentním použitým výtvozem se stal třináctý svazek *Velkých dějin zemí Koruny české* od Antonína Klimka, plný tehdejších citátů, v období let 1918 až 1929 popisující spíše politické události. Podstatným přínosem se staly i *Dějiny první republiky* od Věry Olivové, jež však ve své publikaci hojně zmiňovala pro naše potřeby nepřiliš užitečné mezinárodní souvislosti. Nesmírně cennou se stala také historicko-politologická díla Josefa Harny, který ve své tvorbě zabýval vývojem politického systému a politických stran, a často kladl důraz na význam agrární strany. Zde byly exportovány jeho poznatky z děl *Konsenzus a kompromis* s podnázvem *Budování politického systému první Československé republiky 1918–1922*, dále studie *Politické strany a formování politického systému v Československu po roce 1918* ze sborníku *Politický systém a státní politika v prvních letech existence Československé republiky (1918–1923)*. Nemělo by se opomenout na jím sepsané kapitoly *Stranicko-politický systém v Československu v letech 1918–1938*, *Český národní socialismus* a *Republikánská strana*, které se staly součástí dvoudílné souhrnné publikace *Politické strany*, jejíž podnázev zněl *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*, od autorského kolektivu, vedeného Jiřím Malířem a Pavlem Markem. Pro potřeby této práce se zde čerpalo pouze z prvního dílu, zahrnujícího období let 1861 až 1938, kde kromě toho, že je nastíněno fungování systémů politických stran, jak za Rakousko-Uherska, tak za první republiky, ale všem výraznějším politickým subjektům je věnována zvláštní kapitola, sepsaná různými historiky či politology. Kromě již zmíněných Harnových příspěvků, se pro stručný popis jednotlivých politických uskupení použily více či méně kapitoly (řazeno dle obsahu v knize) *Československá národní demokracie* od Zdeňka Sládka, *Národní strana práce (1925–*

1930) od Tomáše Dvořáka, *Český fašismus* od Jaromíra Pavlíčka, *Československá strana lidová* od Miloše Trapla, *Československá sociálně demokratická strana dělnická* od Jana Kuklíka, *Komunistická strana Československa*, *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*, *Sudetoněmecká strana* a *Politické strany maďarské menšiny* od Pavla Marka, *Národní liga* od Libora Vykoupila, *Slovenská národná strana* od Jaroslavy Rogul'ové, *Hlinkova slovenská ľudová strana* od Aleny Bartlové, *Politické strany německé menšiny* od Jaroslava Šebka, *Politické strany Karpatských Nemcov* od Ondreje Pösse, *Politické strany polské menšiny* od Dana Gawreckiho, *Strany rusínské menšiny* od Markéty Němcové či *Politické strany a politika židovské menšiny* od Marie Crhové. K bližší analýze politického systému posloužilo zejména dílo *Československá demokracie s výstižným podnázvem Politickým systémem ČSR 1918–1938* od Evy Broklové, detailněji rozebírající a charakterizující politický a stranický systém. Ve velmi podobném duchu se nesla druhá kapitola o politickém systému první republiky z publikace *Politický systém českých zemí 1848–1989* od autorského kolektivu Masarykovy univerzity v Brně, jmenovitě Stanislava Balíka, Víta Hlouška, Jana Holzera a Jakuba Šeda.

Při sestavování druhé části se vycházelo z již zmíněné tvorby Zdeňka Kárníka, Antonína Klimka, Věry Olivové či Josefa Harny; a pak především z publikace s názvem *Vznik a profilace KSČ v období první republiky v českých zemích* od Petera Popáléného, popisující vývoj komunistické ideologie a následně vznik a vývoj KSČ v meziválečném období. V podobném duchu se nese monografie *Dějiny Komunistické strany Československa*, s vymežujícím podnázvem *Od počátků do převzetí moci* od Jacquesa Rupnika, který se navíc na problematiku díval i sociologickým pohledem. Zdroj informací rovněž představovalo dílo s názvem *15. 5. 1921 založení KSČ*, podnázvem *Ve službách Kominterny*, od Martina Nechvátala, jenž naopak své zájmové období zúžil a popisuje stranu čistě za první republiky, kde zdůrazňuje roli Třetí internacionály. V neposlední řadě se čerpalo také z díla *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890–1938* od politologa Ladislava Cabady, který celou problematiku zasadil do kontextu kultury, kde přinesl pohled intelektuálů na levicové ideje. Došlo zde i k využití předlistopadového, tendenčně zaměřeného zdroje, a sice kapitoly *Velká říjnová socialistická revoluce a její vliv na vývoj v Rakousko-Uhersku a na formování komunistického hnutí v Československu* z prvního dílu *Dějin KSČ* od Václava Čady.

Tento autor ještě i po sametové revoluci k 70. výročí založení KSČ vedl autorský kolektiv, jenž sestavil monografii *Dějiny k dnešku*, která se nesla v podobném duchu, nicméně řada čistě popisovaných historických faktů či argumentů se zde dala použít.

Třetí, ryze interpretační a komparační část, pracuje se dvěma prvorepublikovými vydanými prameny. Konkrétně se jedná se o první svazek knihy *Deset let Československé republiky*, kde zazněly snad veškeré podstatné informace prvního desetiletí republiky; a brožury *Národní shromáždění*, již sestavil Miloslav Naske.

Pro čtvrtou část bylo použito již zmíněného díla od Zdeňka Kárníka, a dále publikace *Dějiny českých médií* od Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové, rozdělené do několika kapitol, kde jsou nejprve vysvětleny související pojmy a následně po oddílech reflektovány dějinné etapy médií od 15. století, přes meziválečné Československo, až po současnost. Druhou takovou publikací se staly *Dějiny českých médií 20. století*, sepsaných Jakubem Končelíkem, Pavlem Večeřou a Petrem Orságem, kde se na rozdíl od předchozí publikace blíže specifikují podmínky pro fungování tisku v Československu. Poměrně cenným dílem se stal další předpřevratový zdroj, třetí díl *Dějiny československé žurnalistiky* od Mileny Beránkové, Aleny Křivánkové a Fraňo Ruttkaye, zahrnující český a slovenský tisk v letech 1918 až 1944. Byť je z textu patrné, že jeho tvorba byla tendenčně ovlivněna, lze z něj vyselektovat podstatné informace, ať už jde o podrobněji zmíněný slovenský tisk, či další informace. Velkou devizou je v závěru umístěný rejstřík všech výraznějších novin a časopisů, vycházejících v tomto období. Samozřejmě jako u klasického předlistopadového díla, se značná část textu věnuje komunistickému tisku, což jde v obrovském nepoměru se zmínkou o tisku ostatních politických stran.

Při výběru konkrétních listů pro analýzu textů bylo přihlédnuto k významu politických stran, a podle toho došlo k výběru novin, tedy konkrétně sociálně demokratického *Práva lidu*, (národně) socialistického *Českého slova*, regionálního lidoveckého *Českého západu*, agrárníckého *Venkova* a národně demokratických *Národních listů*. Samozřejmě pro dokreslení byl vybrán ještě i komunistický tisk, konkrétně ústřední tiskový orgán strany *Rudé právo* a plzeňský regionální list *Pravda českého západu*. Z uvedených sedmi listů se z každého titulu po pečlivé úvaze vybralo osm článků vztahujících se k dané tematice. Periodika jsou řazena abecedně, vybrané články pak v rámci jednotlivých podkapitol chronologicky.

2 Situace v prvorepublikovém Československu

2.1 Vznik Československa

První světová válka byla ukončena příměřím, podepsaným 11. listopadu 1918 u francouzského města Compiègne, jež se zpečetilo Pařížskou mírovou konferencí, trvající od ledna 1919 do ledna 1920.¹ Válka znamenala přelomový okamžik, a stala se jedním z nejdůležitějších mezníků 20. století a moderní doby celkově. V jejím důsledku se rozpadly zavedené staré pořádky, především habsburská monarchie, císařské Německo, carské Rusko či Osmanská říše. Na jejich troskách byly vybudovány zcela nové, suverénní státy, mezi něž patřila i Československá republika.²

Dne 28. října 1918 došlo k proklamaci samostatného státu a započalo budování zcela nového celku. Protáhlému územnímu útvaru, táhnoucímu se od německých hranic a sahajícímu až po Rumunsko, časově ohraničenému dvěma světovými válkami, se také říká první republika.³ Cesta k samostatnosti a nezávislosti na Rakousko-Uhersku nebyla úplně krátká, ale pro potřeby cílů práce si nastíníme spíše následující vývoj.

Z mezinárodního hlediska byla existence Československa podmíněna versailleským mírovým systémem, vycházejícím z Pařížské mírové konference. Nově vzniklá republika se skládala z historických zemí Čechy, Morava a Slezsko, dále ze Slovenska a Podkarpatské Rusy.⁴ Jednalo se o dobrovolný svazek dvou národů, kde byla uplatňována koncepce čechoslovakismu, tedy spojení Čechů a Slováků v jeden československý národ. Ostatní minoritní národnosti žijící na československém území se označovaly jako národnostní menšiny. Podle sčítání lidu v roce 1921 žilo na území republiky celkem 13 374 364 obyvatel. Nejpočetnější národnostní menšinou byli Němci, neboť se 3 123 568 obyvatel přihlásilo k německé národnosti. Na druhém místě se umístili Maďaři, s počtem 745 431 lidí. Jako o třetí menšině se hovoří o Rusínech, k jejichž národnosti se přihlásilo 461 849 obyvatel a poslední, čtvrtou

¹ Zásadou Pařížské mírové konference došlo k podepsání mírových smluv – Versailleská smlouva, Saintgermainská smlouva, Trianonská smlouva, Neuillyská smlouva a Sèvreská smlouva, které definovaly poválečné uspořádání Evropy.

² Oficiální název státu zakotvený v ústavě z února 1920 – Republika československá.

³ Často užívané označení „meziválečné Československo“ není úplně přesné, protože po vyhlášení nezávislého státu 28. října 1918, první světová válka ještě probíhala, ale skončila o několik dní později, 11. listopadu 1918; k zániku došlo 30. září 1938 zabráním Sudet, vznikla Česko-Slovenská republika, která bývá označována jako druhá republika, začátek druhé světové války je datován až 1. září 1939.

⁴ O připojení Podkarpatské Rusi k formujícímu se Československu bylo rozhodnuto na sklonku války v USA, především pod vlivem tamějších krajanských aktivistů. Pařížská mírová konference konglomerát posvětila. KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII., 1918–1929*, Praha, Litomyšl 2000, s. 49–51.

výraznější skupinou byli Poláci, celkem 75 853 lidí. Je třeba zmínit, že nejdominantnější německá menšina měla větší zastoupení než Slováci, kterých zde nežilo ani dva miliony. Zejména proto byla snaha prezentovat spojený národ jako jeden převažující národní celek. I tak se tento fenomén stal v budoucnu jedním z hlavních příčin národnostních problémů.⁵

Ještě před koncem války došlo v českých kruzích k vytvoření tří politických proudů. První se semknul kolem Karla Kramáře, druhý kolem Tomáše Garriguea Masaryka (TGM), a třetí kolem Bohumíra Šmerala. Šlo tedy o „pravicově“ orientovanou skupinu kolem pozdějších národních demokratů, respektive o „levicověji“ zaměřenou skupinu budoucích národních socialistů a sociálních demokratů, kteří se stali oporou následné Masarykovy politiky. Šmeral a jeho revoluční proud byl z vedení sociální demokracie odstaven, neboť odmítal Masarykův zahraniční odboj a vyjadřoval prorakouskou loajalitu. Bylo to však z pragmatických důvodů, protože považoval za hazard vytvářet český stát na území, kde žila třetina německého obyvatelstva. Naopak spolupracoval s levicovým křídlem rakouských sociálních demokratů i německým spartakovským hnutím, a věřil v úspěšné uskutečnění bolševické revoluce v obou monarchiích. Avšak české dělnictvo dalo přednost samostatnému národnímu státu, a tak izolovaná Šmeralova skupina neměla výraznější vliv na utváření prvotního poválečného československého politického života.⁶

V červenci 1918 z podnětných instrukcí zahraničního odboje došlo na domácí půdě k vytvoření nového reprezentačního orgánu, v jehož čele stanul Karel Kramář, místopředsedy se stali Antonín Švehla a Václav Klofáč, jednatelem František Soukup. Byla tedy obnovena činnost Národního výboru jako Národního výboru československého.⁷ Zastoupení stran se určilo na základě výsledků voleb do Říšské rady z roku 1911. Před vznikem Československa jej tvořilo 38 členů, a 28. října 1918 byl rozšířen o zástupce Slovenska, Vavro Šrobára.⁸

⁵ TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012, s. 30–31.

⁶ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2012, s. 53–55.

⁷ Původně Národní výbor fungoval již v roce 1916 jako koordinátor postupu českých politických stran, ale v létě 1917 po střetu s veřejností ukončil svoji činnost. CABADA, Ladislav, *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890–1938*, Plzeň 2005, s. 23–24.

⁸ OLIVOVÁ, s. 57; KLIMEK, s. 26.

Září 1918 znamenalo pro Československou národní radu⁹ v Paříži uznání jako prozatímní československé vlády, s předsedou TGM, ministrem zahraničí Edvardem Benešem a ministrem války Milanem Rastislavem Štefánikem. Masaryk pak v říjnu přednesl ve Washingtonu americkému prezidentu Wilsonovi *Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou*, což bylo také jako *Washingtonská deklarace* uznáno za vládní program. Jednalo se o koncepci postavení a uspořádání budoucího Československa. K sjednocení československé zahraniční i vnitřní politiky došlo na jednáních v Ženevě ve dnech 28. až 31. října 1918 mezi Edvardem Benešem jako zástupcem prozatímní vlády, a Karlem Kramářem i Václavem Klobáčkem jako zástupci Národního výboru. Maffii¹⁰ reprezentoval její předseda, Přemysl Šámal.¹¹

Klíčovým momentem se stalo pod vlivem okolností rozhodnutí vůdců domácí politiky, jmenovitě Antonína Švehly, Aloise Rašína, Jiřího Stříbrného a Františka Soukupa převzít 28. října 1918 pod správu Národního výboru československého Obilní ústav v Praze, a tím získat kontrolu nad zásobováním v zemi. Již ten den si formující se československý národ vyložil mylně nótu Gyuly Andrássyho o míru¹² jako kapitulaci, a tak fakticky začal převrat,¹³ který se lavinovitě šířil i do dalších českých, moravských i slezských oblastí. Tzv. muži 28. října¹⁴ změnili plán a upřednostnili obsazení Zemského místodržitelství, tedy nejvyšší státní úřad v zemi, a tím převzali odpovědnost za situaci. Následně se rozhodli ovládnout policejní ředitelství a zemskou správní komisi.¹⁵

⁹ Československá národní rada nesla hlavní zásluhy na vzniku republiky, neboť koordinovala zahraniční akce a zasloužila se o mezinárodní uznání práva Čechů a Slováků na jejich společný stát. HARNA, Josef, *Politické strany a formování politického systému v Československu po roce 1918*. In: Politický systém a státní politika v prvních letech Československé republiky (1918–1923), Praha 1990, s. 15.

¹⁰ Odbojové společenství českých vlastenců v době první světové války, kteří se rozhodli podnikat kroky směřující k rozpadu Rakousko-Uherska. Po odchodu Masaryka do emigrace na počátku války byla především zpravodajskou organizací zprostředkovávající kontakty s domácím odbojem. LIŠKA, Vladimír, *Vznik Československa 1918. Fakta, mýty, legendy a konspirace*, Praha 2018, s. 28–29.

¹¹ OLIVOVÁ, s. 61–63.

¹² Rakousko-uherský ministr zahraničí Gyula Andrássy zaslal 27. října 1918 americkému prezidentu Wilsonovi nótu, v níž nabízel příměří a přijetí Wilsonových bodů. KLIMEK s. 16.

¹³ Historik Zdeněk Kárník vysvětluje rozdíl mezi převratem a revolucí, kde upozorňuje, že události z konce října 1918 byly státním převratem, tedy jednou z prvních fází revoluce. KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, Praha 2003, s. 33–34.

¹⁴ Jednalo se o zmíněné představitele Národního výboru československého, k nimž se 28. října 1918 přidal ještě i Slovák, Vavro Šrobár, když jako pátý podepsal první československý zákon. Tamtéž, s. 34–35.

¹⁵ Tamtéž, s. 33–37.

Národní výbor československý ještě téhož dne na schůzi v Obecním domě rozhodl o přijetí prvního československého zákona, jenž říkal, že státní formu nově vznikajícího státu určí Národní shromáždění v součinnosti s Československou národní radou v Paříži. Do té doby měla být veškerá moc v jeho rukou, zůstaly mu podřízeny všechny úřady, a dále recipoval dosavadní zemské a říšské zákony. Došlo rovněž ke schválení Manifestu k národu, který oznamoval vznik nového státu. Vzhledem k záporným ohlasům mezi představiteli německé a maďarské menšiny vůči novému státu, rozhodli zástupci jeho vedení, že Národní shromáždění vznikne přeměnou z Národního výboru československého, a bude doplněné o zástupce Slováků, bez účasti národnostních menšin. Národní výbor byl rozšířen rovněž kooptací členů na základě výsledků voleb do Říšské rady z roku 1911, jeho plénum se stalo nejvyšším zákonodárným sborem, předsednictvo prozatímní vládou. Byly vydány pokyny pro správu země a zásadní dekrety s platností zákonů. Nejdůležitějším aktem se stalo přijetí prozatímní ústavy, k čemuž došlo 13. listopadu 1918. Z Národního výboru československého tak vzniklo jednokomorové Revoluční Národní shromáždění, které mělo 256 členů.¹⁶ Následně proběhlo sjednocení domácí i exilové vlády, v jejímž čele stanul Karel Kramář. Revoluční Národní shromáždění zvolilo TGM prezidentem republiky s reprezentativní funkcí, jehož pravomoci byly rozšířeny ústavní novelou až v květnu 1919.¹⁷

Na Slovensku se 30. října 1918 ustanovila Slovenská národní rada, jejíž pozice byla trochu komplikovanější než role pražského orgánu, neboť tamější lid nebyl do takové míry revolučně naladěný, a ani zdejší klima nebylo natolik příznivé. Přijatá *Deklarace Slovenského národa* známá také jako *Martinská deklarace*, se přihlásila k právu československého národa na sebeurčení. Proto 4. listopadu 1918 došlo k jmenování dočasné slovenské vlády v čele s Vavro Šrobárem, která začala připravovat obsazení Maďary ovládaného Slovenska, ale maďarská strana se nehodlala své hornouherské državy lehce vzdát. Zásluhou diplomatického zásahu Edvarda Beneše z Paříže musela maďarská vláda na začátku prosince Slovensko vyklidit. Šrobár byl nově jmenován ministrem pro správu Slovenska a začalo jeho obsazování formujícími

¹⁶ V březnu 1919 došlo k rozšíření Revolučního Národního shromáždění o další zástupce Slovenska na 270 členů. BALÍK, Stanislav, HLOUŠEK, Vít, HOLZER, Jan, ŠEDO, Jakub, *Politický systém českých zemí 1848–1989*, Brno 2003, s. 52.

¹⁷ KLIMEK, s. 18, 26; KÁRNÍK, s. 63–66.

se československými silami. Vzhledem ke změně režimu v Maďarsku jeho vojska v květnu 1919 znovu obsadila Slovensko, došlo k vojenským střetům, ale silný diplomatický tlak z Paříže konflikt ukončil ve prospěch Československa. Zbývalo konsolidovat extrémně zaostalou Podkarpatskou Rus, jež měla být na základě dohod předána do správy Československa jako autonomní celek. V průběhu střetu s armádou Maďarské republiky rad nařídil Šrobár její správu armádě pod francouzským velením, která nastolila vojenskou diktaturu, trvající až do roku 1922.¹⁸

2.2 Politický systém první republiky

Politické zřízení první Československé republiky můžeme označit za demokratickou parlamentní republiku, kde standardně fungovaly idea právního státu, rovnost občanů před zákonem, princip plurality, zastupitelská soustava s tradičními republikánskými institucemi, klasický princip dělby moci, parlamentarismus, tržní ekonomika a garantování soukromého vlastnictví. Prozatímní ústava byla nahrazena ústavou z 29. února 1920.¹⁹ Zakotvila francouzskou variantu parlamentarismu, v níž kontrolu činnosti vlády mělo na starosti dvoukomorové zákonodárné Národní shromáždění. Dolní komorou se stala třísetčlenná poslanecká sněmovna, s volebním obdobím na 6 let, aktivní volební právo od 21 let, pasivní od 30 let. Horní komoru představoval stopadesátičlenný senát, volený na 8 let, aktivní volební právo od 26 let, pasivní od 45 let. Ve skutečnosti ale probíhaly volby do obou komor paralelně. Z hlediska zákonodárství bylo nutné, aby návrh zákona prošel oběma komorami. Pro ústavní změny se potřebovala třípětinová většina, pro obžalobu prezidenta republiky či předsedy vlády dvoutřetinová podpora, ke schválení běžných zákonů stačila prostá většina. Protikladné rozhodnutí senátu mohla přehlasovat poslanecká sněmovna, ovšem pouze v případě, že původně návrh prošel nadpoloviční většinou všech poslanců. Dále existoval Stálý výbor, jenž byl ústavní institucí a střežil práva Národního shromáždění v době jeho prázdnin. Skládal se z 16 poslanců a 8 senátorů.²⁰

Ve volbách do poslanecké sněmovny existovalo 22 volebních krajů, do senátu jen 12 volebních okrsků. Fungoval systém poměrného zastoupení, většinový model

¹⁸ KÁRNÍK, s. 44–47.

¹⁹ Z představitelů politických stran za tvůrce této ústavy se považuje především předsedu agrárníků Antonína Švehlu a sociálně demokratického předsedu ústavního výboru Alfreda Meissnera. BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992, s. 25.

²⁰ BALÍK, HLOUŠEK, HOLZER, ŠEDO, s. 47, 52–53; BROKLOVÁ, s. 33.

našel uplatnění pouze v obecních volbách do zastupitelstev malých obcí. Dále se praktikoval systém vázaných kandidátních listin, kdy strany měly rozhodující vliv při jejich sestavování a následně i při kontrole poslanců. Znamenalo to, že občané nevolili konkrétní poslance, nýbrž kandidátku celé strany, což zvyšovalo závislost kandidáta na politické straně. Kandidáti byli voleni podle pořadí na kandidátní listině a jakýkoli zásah do ní neměl právní význam. Aby byl politický subjekt zvolen, musel získat alespoň v jednom volebním obvodu 20 tisíc hlasů, od roku 1925 musel dosáhnout volebního čísla a od roku 1935 získat celostátně alespoň 120 tisíc hlasů. Z demokratického požadavku rovnosti vycházelo všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo.²¹

Moc výkonnou v meziválečném Československu měla především v rukou vláda, kterou jmenoval a rozpouštěl prezident, a která se zodpovídala poslanecké sněmovně. Mandát prezidenta byl sedmiletý, omezen dvěma po sobě jdoucími funkčními obdobími a pasivním právem 35 let.²² Jeho volba se konala na společné schůzi obou komor parlamentu, již nejpozději 14 dní před vypršením mandátu svolal předseda vlády.²³

V praxi zásluhou principu proporčního zastoupení a velké roztržitosti politického spektra nebyla žádná ze stran schopna dosáhnout většiny, kterou potřebovala k vládnutí, tudíž docházelo k vytváření koalic. Následkem toho se během dvacetileté existence první republiky se v jejím čele vystříдалo 18 vlád, což by mohlo vypovídat o politické nestabilitě. Zároveň se ale hovoří, že se vystříдалy pouze čtyři typy koalic, a sice všenárodní, rudozelená, panská a široká. Po rozpadu rudozelené koalice se objevila menšinová úřednická vláda, v letech 1920–1921, dále pak ještě v letech 1926 a 1938. Jejich jmenování nebylo protiústavní, nicméně neodpovídalo nastaveným politickým pravidlům. Zvýšil se tím význam prezidenta republiky a snížila role politických stran, jež neměly možnost její přímé kontroly jako v případě politických vlád, byť byly samozřejmě rovněž odkázány na parlamentní většinu.²⁴

V době první úřednické vlády Jana Černého, pro potřebu fungování parlamentu, docházelo k neformálním poradám zástupců československých politických stran. Tím

²¹ BALÍK, HLOUŠEK, HOLZER, ŠEDO, s. 52–53, 55; HONAJZER, Jiří, *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918–1938*, Praha 1995, s. 10; KÁRNÍK, s. 102; HARNA, *Politické strany*, s. 51–52; BROKLOVÁ, s. 63.

²² Prezidentu Masarykovi byla přiznána výjimka a mohl kandidovat i vícekrát po sobě. KÁRNÍK, s. 107.

²³ BALÍK, HLOUŠEK, HOLZER, ŠEDO, s. 58, 62–63.

²⁴ HARNA, Josef, *Konsenzus a kompromis. Budování politického systému první Československé republiky 1918–1922*, Praha 2013, s. 34, 40, 42; BROKLOVÁ, s. 44.

byl položen základ tzv. Pětky. Skládala se z představitelů pěti nejsilnějších stran, sociálních demokratů, národních socialistů, lidovců, agrárníků a národních demokratů. Začala se vytvářet společně se vznikem státu, zformovala se za doby první úřednické vlády Jana Černého a nejhlasitěji se prosadila za doby zdravotní indispozice prezidenta Masaryka v roce 1921. Byla založena na principu hledání kompromisu. Její působnost lze spatřit až do roku 1926. Jednoznačně se jednalo o neústavní orgán, neboť nebyl nikde právně zakotven. Později se objevila také *Šestka*, *Osmička* a *Desítka*, ale jejich pozice nebyly již tak silné.²⁵

Podobně jako Pětka, se vytvořila mocenská skupina kolem prezidenta Masaryka a ministra zahraničí Beneše, tzv. Hrad. Po vzniku Československa se projevila síla politických stran a Masarykova strana realistů se pohybovala na hraně politické životnosti a později zanikla. Prezidentovi sympatizanti nejen z řad realistů mu tak vytvořili tímto způsobem jistou oporu.²⁶

2.3 Politické strany za první republiky

První Československou republiku lze označit za stát politických stran. Do volených státních a samosprávných orgánů nebylo možné bez nich uskutečnit výběr kandidátů, provést volby či sestavit zvolený sbor. Po rozpadu Rakousko-Uherska, kdy došlo k absenci státní moci, se existující české strany, jako jediná perspektivní síla, chopily iniciativy a začaly se aktivně podílet na uspořádání vznikajícího státu, což u některých pozorovatelů vyvolávalo obavy ze snah o monopolizaci moci. Avšak i přes jejich často autonomní a autokratické vystupování, byly jedinou perspektivou pro nastolení řádu. Především velkou roztříštěností politického spektra nebylo reálné, že by jedna strana usurpovala vládní moc a nastolila autoritářské zřízení.²⁷

Historik Josef Harna upozorňuje rovněž na paradox, že „*strany byly hlavními nástroji tvorby práva a přitom samy nebyly právními subjekty*“.²⁸ Problém spatřuje v tom, že jako masové útvary vstupovaly do právních vztahů či disponovaly rozsáhlým majetkem, který vyžadoval právní definici. Politické strany však nebyly v zákoně zakotveny, neměly tím pádem ani právní subjektivitu a chybělo i řádné vymezení jejich

²⁵ HARNA, *Politické strany*, s. 46–47; KLIMEK, s. 228; BROKLOVÁ, s. 46; HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 41.

²⁶ KLIMEK, s. 234, 236.

²⁷ HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 13–14, 19–20.

²⁸ Tamtéž, s. 14.

kompetencí. Samotné strany nechtěly na této realitě nic měnit, neboť je neomezovala v plnění role při podílení se na moci, navíc nebyly pod státním dozorem. Zmínka o politických subjektech v československém zákonodárství se objevila až v roce 1933 v zákoně o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran, v důsledku zostřující se otázky stále hlasitější německé menšiny. Je třeba si uvědomit, politické strany v mnohých případech nevznikaly v roce 1918, ale jejich historie sahá i až do druhé poloviny 19. století. V porovnání s dnešními politickými subjekty dosahovaly prvorepublikové strany až několikanásobně širší členské základny. I tak měly tendence nadhodnocovat počty svých členů, proto je směrodatnějším ukazatelem o jejich síle počet stoupců, tedy moment voleb.²⁹

Podstatný znak politického stranictví v období první republiky spočíval ve spoustě aktivit politických stran v mimopolitickém životě, čímž k sobě poutaly pozornost veřejnosti, kdy lze hovořit o vysokém stupni politizace veřejného života. Ne nadarmo se tvrdilo, že politické strany provázejí člověka od kolébky až do hrobu. Dalším rysem stranického systému byla fragmentace, jež byla úzce spjata s národnostní roztržičností. Na Slovensku teprve po vzniku republiky docházelo k rozvoji stranického aparátu, a proto se zde dále setkáváme se dvěma trendy. Zaprvé šlo o propojování českých stran se slovenskými politickými proudy. Zadruhé se jednalo o organizační zakotvení českých stran na Slovensku, avšak tento proces nebyl příliš úspěšný.³⁰

V prostředí první Československé republiky se během její dvacetileté existence objevilo dle některých zdrojů 50–60 politických subjektů, dle jiných mohl jejich počet překročit 100 stran a hnutí, avšak pouze 5–6 stran mělo reálnou možnost podílet se na formování politického systému. Politické strany sváděly neustálý boj, ať již uvnitř či mezi sebou navzájem. Vnitřní neshody často vyústovaly v pokusy o etablování nových stran. Spousta politických subjektů se před volbami účelově spojovala za účelem dosažení lepšího výsledku a vytvářela volební bloky. Z voleb nikdy nevzešla strana, která by získala výraznější převahu či náskok před ostatními a nelze hovořit o dominanci některé politické síly či ideologického směru. Dokonce ani žádný z politických proudů nebyl schopen získat většinu potřebnou pro sestavení vlády.

²⁹ HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 14–16; HARNA, Josef, *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918–1938*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 543–544.

³⁰ HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 17–18; HARNA, *Stranickopolitický systém*, s. 536, 539–540.

Extremistické proudy jako komunistický či fašistický se pohybovaly na okraji společnosti, mnohdy i na hraně zákona a neměly vlastní koaliční potenciál. Úkolem následujících dvou podkapitol není zmínit se o všech politických uskupeních první republiky, které strany vznikaly a zanikaly jako houby po dešti, ale zmínit se o nejvýraznějších politických subjektech tohoto období.³¹

2.3.1 Politické strany československé „majority“

Prvorepublikové československé stranické spektrum lze rozdělit podle široké škály kritérií. Jedná se především o dělení podle národnostního hlediska na strany české, slovenské, německé, maďarské, rusínské, polské, židovské. Další vymezení je možné dle programového zaměření na strany občanské, jež se dále dělí na stavovské strany (živnostenská, agrární, národně demokratická) a katolické strany (lidová), strany socialistické (sociálně demokratická, národně socialistická) a strany extremistické (nacionalistické a fašistické organizace, komunistická strana). Z hlediska ideologických rodin tvořící páteřní síť stranického života, se jednalo o demokratickou levičičku, reprezentovanou *Československou sociálně demokratickou stranou dělnickou* a *Československou stranou národně socialistickou*, selský konzervatismus, který představovala *Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu*, doprovázená komornější *Československou živnostensko-obchodnickou stranou středostavovskou* a do třetice se jednalo o politický katolicismus, zastoupený *Československou stranou lidovou*. Marginálnější skupinou byl český liberalismus, představovaný především nacionální *Českou stranou národně demokratickou*, jejíž potenciál se vyčerpal na počátku formování republiky. Z hlediska levoprávního rozdělení československých stran, na levičičku stála sociální demokracie, od roku 1921 především komunistická strana, kdy sociální demokraté se přiblížili levému středu, kde se nacházeli národní socialisté, ve středu pak lidovci, živnostníci, dále i agrárníci a národní demokraté, směřující spíše k pravici, kterou reprezentovali později čeští fašisté a konglomerát *Národní sjednocení*.³²

Československá sociálně demokratická strana dělnická, hlásící se k ideologii sociální demokracie, se ustanovila v prosinci 1918. Za nejvýraznější odštěpenou organizaci lze bezpochyby označit *Komunistickou stranu Československa* (KSČ), které

³¹ HARNA, *Stranickopolitický systém*, s. 542; HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 29, 40; ČAPKA, František, *Politické strany první republiky*, Brno 1998, s. 3.

³² ČAPKA, s. 3; BALÍK, HLOUŠEK, HOLZER, ŠEDO, s. 70; BROKLOVÁ, s. 90–91.

je dále věnována zvláštní kapitola. Avšak z marxistické levice, která odmítla Komunistickou internacionálu, se dále vydělila *Neodvislá radikální sociálně demokratická strana*. Na druhé straně se již v roce 1919 kvůli nesouhlasům s projevy radikální levice vydělilo pravicové a nacionální křídlo Františka Modráčka a Josefa Hudce s vlastním projektem, *Socialistická strana československého lidu pracujících*.³³ Podstatný jevem po vyčlenění komunistického křídla byl fakt, že sociální demokracie ztratila vedoucí postavení na politické scéně, kde ji vystřídali agráři.³⁴

Koncem války byla obnovena rovněž činnost *České strany národně sociální*, jež prošla řadou změn v názvu, který se v roce 1926 ustálil na *Československá strana národně socialistická*. Program strany zpočátku vycházel především z řešení sociálních problémů, ale nesoustředil se jen na jednu třídu, nýbrž na celou národní společnost, která pocítovala nadvládu kapitálu. Z významných členů strany lze zmínit dlouholetého předsedu Václava Klofáče, jehož sokem o vedoucí pozici byl Jiří Stříbrný, jenž byl na podzim 1926 vyloučen. Od roku 1922 byla členská základna posílena o ministra zahraničí Beneše.³⁵

V září 1918 po sloučení katolickónárodní a křesťanskosociální strany vznikla *Moravsko-slezská strana lidová*, která na svém prvním sjezdu v lednu 1919 dostala název *Československá strana lidová*. V čele strany byl potvrzen Jan Šrámek. V Čechách sloučené katolické strany si za svého představitele zvolily Bohumila Staška. Strana zůstala decentralizovaná do roku 1922, kdy se zástupci obou zemských výborů shodli na ústředním vedení. Hlavní myšlenka zdůrazňovala závislost na katolické víře a křesťanském solidarismu, žádala zavedení křesťanské morálky do politické praxe. V důsledku aktivit lidové strany došlo k odvrácení odluky církve od státu a rovněž byly zmírněny dopady poválečné protikatolické vlny.³⁶

Agráři v počátcích budování nového státu přejmenovali svoji *Českou agrární stranu* na *Republikánskou stranu Československého venkova*. V roce 1922 došlo

³³ Stranu v prvních parlamentních volbách v roce 1920 volil mj. i prezident Masaryk. KLIMEK, s. 113.

³⁴ KUKLÍK, Jan, *Československá sociálně demokratická strana dělnická*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 683, 706–707; HONAJZER, s. 11.

³⁵ HARNA, Josef, *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 763–767, 771–772.

³⁶ TRAPL, Miloš, *Československá strana lidová*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 655–656, 665.

ke sloučení se slovenskými agrárníky a byl přijat název *Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu*. Základním principem programu strany byl agrarismus.³⁷ Nejznámější postavou strany byl bezpochyby Antonín Švehla, po jehož smrti se nepodařilo najít tak výraznou osobnost.³⁸

Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská se zkonstitovala v listopadu 1919. Programově kladla důraz na sociálně-hospodářskou stavbu společnosti v nové republice při zajištění středního stavu a malovýroby, naopak nebezpečí spatřovala v kapitalistické velkovýrobě, požadovala znárodnění velkopodniků. Mělo dojít k přestavbě kapitalistické společnosti ve společnost středostavovskou. Strana hájila zájmy zejména živnostníků a obchodníků.³⁹

Česká státoprávní demokracie byl název strany vestavěné v únoru 1918 na půdorysu čtyř dalších politických stran, v březnu 1919 byl přijat název *Československá národní demokracie*. Strana se nejvýrazněji prosadila v dobách vzniku Československa a počátcích budování republiky. Mezi rysy její politiky patřilo odsuzování Benešovy zahraniční politiky orientované na západ, neboť předseda Kramář tvrdil, že zárukou bezpečnosti a hrází proti germanismu může být jedině slovanské, nikoli bolševické Rusko. Program národní demokracie lze označit za nacionalistický, jenž připoutával pozornost především pravicových voličů. V roce 1934 došlo ke vzniku *Národního sjednocení*, což bylo spojenectví národních demokratů s *Národní ligou* a *Národní frontou*, zahrnující několik dalších subjektů.⁴⁰

Za první republiky se ze stávajících zaběhlých stran odštěpovala méně úspěšná uskupení. Z „druhořadých“ československých subjektů své zastoupení v parlamentu získaly pouze již zmíněná *Socialistická strana československého lidu pracujících* ve volbách v roce 1920, *Liga proti vázaným kandidátkám* v roce 1929 a *Národní obec fašistická* v roce 1935. Není podstatné se zde zmiňovat o všech, ale určitě by měla padnout zmínka o *Národní straně práce*, vzniklé před parlamentními volbami v roce

³⁷ Ideologie zdůrazňující úlohu rolníka jako živitele národa, přičemž zemědělství považuje za nejdůležitější část národního hospodářství. HARNA, Josef, *Republikánská strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 556.

³⁸ Tamtéž, s. 553, 556.

³⁹ MAREK, Pavel, *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 793–796.

⁴⁰ SLÁDEK, Zdeněk, *Československá národní demokracie*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 593–595, 599–600, 608–609.

1925 jako reakce na několik faktorů. Volební debakl národních demokratů v obecních volbách v červnu 1919 a parlamentních volbách v dubnu 1920, neshody mezi pražským vedením národní demokracie a moravským křídlem strany reprezentovaným Jaroslavem Stránským a Karlem Englišem a touhou prezidenta Masaryka a jeho okolí po vzniku nové socialistické strany, neboť národní socialisté a sociální demokraté v obecních volbách v roce 1923 propadli. Vytvořil se prostor pro spojení národnědemokratických odpadlíků a Masarykových příznivců. Strana se měla stát alternativou pro inteligenci národních demokratů, jež se stavěla proti Kramářově protihradní politice. Jejím přáním bylo po volbách vytvořit koalici, která „*bude držet republiku Masarykovu, ne Švehlovu*“.⁴¹ Přes nízké volební zisky, kdy se strana v roce 1925 ani nedostala do parlamentu, byla na svém sjezdu roku 1930 její činnost prohlášena za ukončenou a členům bylo doporučeno, aby přešli k národním socialistům. Zánik této strany spojované s prezidentem Masarykem stejně jako v případě strany realistů, potvrdil stanovisko československého národa, který si očividně přál mít nadstranickou hlavu státu.⁴²

Jiří Stříbrný po vyloučení z národně socialistické strany založil v květnu 1927 *Slovanskou stranu národně socialistickou*, kde soustředil své přívržence. V dubnu 1929 došlo ke změně názvu na *Radikální stranu – slovanští socialisté* a o rok později se ustálil na *Národní liga*. Na politické scéně se strana nejprve prezentovala do značné míry jako socialistická, v průběhu svého působení se projevil příklon k nacionalismu a došlo k hledání spojenců mezi fašistickými organizacemi. Ve volbách v roce 1929 kandidovala společně s fašisty v rámci *Ligy proti vázaným kandidátním listinám*.⁴³

Důležitým směrem, kterým se chtěla značná část prvorepublikových politiků ubírat, byl výše zmíněný fašismus, v československém prostředí český fašismus. *Národní obec fašistická* vznikla v březnu 1926 seskupením několika různých fašistických organizací. Jejím hlavním programem byla instalace fašistického režimu

⁴¹ DVOŘÁK, Tomáš, *Národní strana práce (1925–1930)*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 622.

⁴² HONAJZER, s. 14; DVOŘÁK, s. 617–620, 625–626; KLIMEK, s. 254.

⁴³ VYKOUPIĚL, Libor, *Národní liga*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 781–782, 788.

v Československu. Organizace bývá spojována s osobou Radola Gajdy, stranického předsedy z let 1927–1938.⁴⁴

Slovenská ľudová strana, od roku 1925 *Hlinkova slovenská ľudová strana* byla katolickou stranou, rozvíjející působnost především na Slovensku. Jejími čelními představiteli se stalo katolické duchovenstvo. V čele stál římskokatolický kněz Andrej Hlinka až do smrti v roce 1938. Nejprve strana vystupovala vůči československému státu loajálně, ale již od roku 1919 začala prosazovat autonomii Slovenska a dožadovala se uznání Slováků jako národnostní menšiny.⁴⁵

Slovenská národná a roľnícká strana vznikla na přelomu let 1919 a 1920 sloučením s dvou stran, ale v březnu 1921 došlo k obnovení *Slovenské národnej strany*, která na československé politické scéně působila až do prosince 1938. Jako středová, konzervativní a nekatolická strana zaujala pozitivní postoj ke společnému státu Čechů a Slováků. Na počátku 20. let se stal hlavním bodem strany požadavek na slovenskou autonomii v rámci republiky, uznávání samostatného slovenského národa a začlenění *Pittsburské dohody*⁴⁶ do ústavy. Obě tyto nejvýznamnější slovenské politické strany spolu kooperovaly. Před volbami v roce 1935 společně s dalšími subjekty utvořily tzv. *Autonomistický blok*.⁴⁷

2.3.2 Politické strany národnostních menšin

Vznik Československa znamenal pro německé a maďarské obyvatelstvo žijící na jeho území především ztrátu privilegovaného postavení, jakého se jim doposud dostávalo. Dle ústavy byla všem národnostem zaručena rozsáhlá menšinová práva. Rozložení menšinového spektra politických stran víceméně kopírovalo spektrum československých stran.

⁴⁴ PAVLÍČEK, Jaromír, *Český fašismus*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 631, 633.

⁴⁵ BARTLOVÁ, Alena, *Hlinkova slovenská ľudová strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 833; ČAPKA, s. 22.

⁴⁶ Pittsburská dohoda byla uzavřena na konci května 1918 v Pittsburghu mezi krajanskou Slovenskou ligou v USA, Českým národním sdružením a Svazem českých katolíků s TGM, která slibovala větší míru autonomie Slovenska, než které se mu nakonec dostalo. RYCHLÍK, Jan, *1918. Rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československa*, Praha 2018, s. 203–205.

⁴⁷ ROGULOVÁ, Jaroslava, *Slovenská národná strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 821–822; BARTOŠ, Josef, TRAPL, Miloš, *Československo 1918–1938. Fakta, materiály, reálie. (Informativní příručka ke studiu dějin první Čs. republiky)*, Olomouc 1991, s. 119.

Parlamentní volby v roce 1920 daly vznik *Německému parlamentnímu svazu*, kde neseskupily německé politické strany. Následně došlo k rozštěpení stran na dva tábory. Šlo o stany aktivistické, hájící vstřícnou politiku vůči československé vládě a strany negativistické, trvající na odmítavém postoji. Následkem tohoto pluralismu se *Německý parlamentní svaz* se po dvou letech rozpadl. V nadcházejících parlamentních volbách v roce 1925 se z hlediska volebních zisků ukázaly jako nejsilnější německé politické strany *Svaz zemědělců*⁴⁸ a *Německá křesťansko-sociální strana lidová*,⁴⁹ subjekty postupně zastávající politický aktivismus. Na základě výsledků voleb byla sestavena první národnostně smíšená vláda, jejíž součástí se stali i dva němečtí ministři, agrárník Franz Spina a křesťanský sociál Robert Mayr-Harting. V dalších parlamentních volbách v roce 1929 došlo k posílení zisku německých aktivistických stran a bylo umožněno, aby i *Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice*⁵⁰ se stala součástí vládní většiny. Avšak situace 30. let německému aktivismu příliš nepřála. Především hospodářská krize a Hitlerův nástup k moci v Německu vedly k radikalizaci německé společnosti u nás. V říjnu 1933 došlo k rozpuštění negativistických stran, *Německé nacionálně socialistické dělnické strany*⁵¹ a *Německé nacionální strany*.⁵² Na jejich troskách došlo k vybudování *Sudetoněmecké vlastenecké fronty*⁵³ v čele s Konradem Henleinem, ze které se ustavila *Sudetoněmecká strana*,⁵⁴ jež se prezentovala jako jednotící platforma pro Sudetské Němce a ve volbách v roce 1935, kdy německé aktivistické strany propadly, dokázala tato zastřešující organizace koncentrovat sílu německých voličů a zvítězit v parlamentních volbách napříč celým politickým spektrem. Karpatští Němci je označení pro Němce, kteří žili na Slovensku a Podkarpatské Rusy. Tato komunita se zpočátku organizovala v *Pracovním společenství německých stran na Slovensku*. Nejvýznamnějšími subjekty byly *Spišská*

⁴⁸ *Bund der Landwirte.*

⁴⁹ *Deutsche christlichsoziale Volkspartei.*

⁵⁰ *Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik.*

⁵¹ *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei.*

⁵² *Deutsche Nationalpartei.*

⁵³ *Sudetendeutsche Heimatfront.*

⁵⁴ *Sudetendeutsche Partei.*

německá strana,⁵⁵ později spíše *Karpatoněmecká strana*⁵⁶ a *Německá lidová strana*,⁵⁷ zformovaná až ve 30. letech.⁵⁸

Příslušníci maďarské národnosti v Československé republice byli situováni spíše na jižním, jihovýchodním Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Politické strany této menšiny se začaly konstituovat až po vzniku republiky. Postoj většiny maďarských stran po celou dobu trvání první republiky byl vůči Československu víceméně negativistický. V roce 1920 vznikl *Společný výbor spojených opozičních stran na Slovensku a Podkarpatské Rusi*, kde se vyjma maďarských stran sdružily i některé strany karpatských Němců. Jako nejvlivnější maďarské politické strany lze označit *Zemskou křesťansko-socialistickou stranu*⁵⁹ a programově agrární *Maďarskou národní stranu*,⁶⁰ které se později spojily v jeden subjekt.⁶¹

Na Podkarpatské Rusi během první republiky svoji činnost vyvinulo několik desítek politických formací, což bylo dáno pestrá národnostní strukturou, neboť mimo dominantních Rusínů zde žilo velké množství Němců, Maďarů, Rumunů, Židů, Romů, Slováků a Čechů. Dalším znakem tohoto území byla až 98% negramotnost. Politicky činná se oblast stala až v roce 1923, kdy proběhly obecní volby. Na politickém životě se podílelo zhruba 12 politických skupin. Nejméně početnou národnostní menšinou na československém území byla polská menšina, žijící především v oblasti Slezska. Konstituování, resp. obnovování polských menšinových stran začalo až po rozdělení Těšínska, které pro získání mandátu v parlamentu uzavíraly různé koalice. Na území Československé republiky by se nemělo zapomínat na *Židovskou stranu*, jedinou výraznější židovskou politickou stranu, působící na území celé republiky. Její program se orientoval převážně na práva židovské menšiny, a nestránil žádnému ideovému

⁵⁵ Zipser *Deutsche Partei*.

⁵⁶ *Karpatendeutsche Partei*.

⁵⁷ *Deutsche Volkspartei*.

⁵⁸ ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 861–863; PÖSS, Ondrej, *Politické strany karpatských Němcov*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 913, 915–916, 918, 921.

⁵⁹ *Országos Keresztény Szocialista Párt*.

⁶⁰ *Magyar Nemzeti Párt*.

⁶¹ MAREK, Pavel, *Politické strany maďarské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 925–926, 932–933, 937.

proudu a nepodporoval ani žádné národní tábory. Jejím úkolem bylo sjednocení židovského obyvatelstva.⁶²

⁶² GAWRECKI, Dan, *Politické strany polské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 943; NĚMCOVÁ, Markéta, *Strany rusínské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 957; CHROVÁ, Marie, *Politické strany a politika židovské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 967, 972.

3 Vznik Komunistické strany Československa

3.1 Zárodky komunistického hnutí v českých zemích

Počátky komunistického hnutí v českých zemích lze pozorovat v souvislosti s vývojem hnutí sociálně demokratického, jehož historie je poměrně dalekosáhlá. Nejprve by měla padnout zmínka, že globálně lze počátky komunistické ideologie spatřovat již v době průmyslové revoluce, kdy došlo k eskalaci sociálních mezilidských vztahů, neboť industrializace dala vzniknout novým sociálním vazbám a třídám. Pod vlivem rovnostářských hesel francouzské revoluce docházelo k různým revoltám nově ustavující se společnosti. Vyvrcholení nastalo v roce 1848, když pod vlivem událostí němečtí filozofové Karl Marx a Bedřich Engels vydali *Komunistický manifest*, kde vyzdvihli podstatu třídního boje jako cesty k proletářské revoluci. Marxovo myšlení se pak stalo teoretickým základem pro mnohé levicové a socialistické směry. V politické ekonomii určil hlavní problém vykořisťování jako důsledek soukromého vlastnictví výrobních prostředků. Vytvoření třídy vlastníků výrobních prostředků a třídy, jež žádné výrobní prostředky nevládní, logicky způsobilo třídní vykořisťování, což mohlo být vyřešeno jedině odstraněním soukromého vlastnictví těchto prostředků, protože zdrojem bohatství byla práce dělníků, kteří ji vykonávali. Kapitalismus považoval za nestabilní dočasné zřízení, které je možné evolučně nahradit dokonalejším systémem, k jehož uskutečnění však bude zapotřebí revoluce, provedená dělnickou třídou, jež nastolí diktaturu proletariátu zajistivší stabilitu a otevře cestu ke komunistické společnosti.⁶³

Na konci 19. století vznikala po světě spousta masových socialistických a dělnických stran, jako mimoparlamentní struktury s vlivem na odborová hnutí i dělnické spolky. Po smrti Karla Marxe a pokračovatele jeho díla, Bedřicha Engelse, se stal hlavním propagátorem marxismu šéf německé sociální demokracie, pražský rodák Karl Kautsky, jehož strana již v roce 1891 přijala marxistický program. Avšak dle jeho tezí, které ovlivnily i řadu stran Druhé internacionály,⁶⁴ postupně docházelo k odklonu od revoluce a příklonu k evoluci. Zde je možné zaznamenat prvotní příčinu pozdějšího rozkolu sociálně demokratických stran. Bolševická revoluce v Rusku v říjnu 1917

⁶³ POPÁLENÝ, Peter, *Vznik a profilace KSČ v období první republiky v českých zemích*, Praha 2020, s. 34–38.

⁶⁴ Druhá internacionála, označovaná také jako Sociálně demokratická internacionála, vznikla v Paříži v roce 1889. Za její předchůdkyni lze označit První internacionálu, fungující mezi lety 1864 a 1876, zastřešující marxisty a anarchisty, kvůli jejichž vzájemným neshodám nakonec ukončila svoji činnost. Tamtéž, s. 55–57.

a leninské pojetí marxismu se vzdálilo od předválečných internacionalistických myšlenek. Rusko zaujalo vůdčí roli jako hlavní propagátor a aplikátor komunistických idejí, ale jeho revoluce zůstala zcela osamocena. Vladimír Iljič Lenin tak jako hlavní protagonista založil v březnu 1919 Komunistickou internacionálu (jako Třetí internacionálu, též Kominternu),⁶⁵ která i přes negativní ohlas centristického marxistického proudu, tedy zastánců Druhé internacionály, upevnila na svém II. kongresu svoji pozici a vyznávala revoluční cestu k vítězství, zatímco socialisté stavěli ideologii na základech marxismu a propagovali evoluční cestu v rámci politického parlamentarismu a pluralismu. Na konci roku 1919 padl návrh na sloučení obou internacionál, avšak pro jejich představitele to nebylo příliš reálné. Lenin na jaře 1920 vyhlásil, že cílem nově zformované mezinárodní organizace je získat členskou základnu centristických stran, čímž započala štěpící linie bolševizace, později promítnutá ve všech stranách Druhé internacionály. Leninem zformované myšlení se označuje jako leninismus, jenž byl spojován se sovětskou ideologií a od marxismu se odlišoval maximálním důrazem na revoluci a snahou nad kontrolou strany i celé společnosti.⁶⁶

V Čechách se ve druhé polovině 19. století zrodilo početně a organizačně nejvyspělejší dělnické hnutí z celého Rakouska. Zatímco v roce 1848 v českých zemích tři čtvrtiny obyvatel pracovaly v zemědělství, v roce 1910 to byla již jen třetina, a tak se zde dělnictvo postupně stalo největší společenskou silou. Duben 1874 znamenal založení rakouské sociálně demokratické strany a roku 1878 se zkonstitovala *Československá sociálně demokratická strana dělnická* jako autonomní část celorakouské sociální demokracie, v níž se v 80. letech 19. století střetly dva proudy. Umírněný, jehož příznivci zastávali politickou akci v institucionálním rámci, a radikální, kde byl zastáván názor, že bojištěm za osvobození dělníků není stát, nýbrž výrobní jednotka. Umírněný postoj našel své zastánce především na Moravě. V severních Čechách, především na Liberecku a Ústecku, se zase projevoval silný vliv německé sociální demokracie. Po založení Druhé internacionály se českoslovanští sociální demokraté stali její součástí. Zde došlo k formování základních myšlenkových proudů, evolučně socialistického, centralistického a revolučně centralistického. Již od konce 19. století, kdy strana zasedla v Říšské radě, se zároveň začaly objevovat

⁶⁵ První kongres Komunistické internacionály se konal mezi 2. a 6. březnem 1919, kde byla zvolena exekutiva Komunistické internacionály, v jejímž čele stanul Grigorij Jevsejevič Zinovjev. Tamtéž, s. 43.

⁶⁶ Tamtéž, s. 39–47.

spory, zda hájit zájem národní či internacionální. Sjezd celorakouské sociální demokracie v létě 1897 umožnil federaci národních stran a došlo k jejímu rozdělení na několik národních složek, včetně české. V následujících letech čeští sociální demokraté požadovali vymanění celé stranické struktury z rakouské organizace a rozdělili se podle přístupu k českému státu do dvou směrů, jenž předznamenal její poválečné rozštěpení. Šlo o austromarxismus⁶⁷ přizpůsobený českým podmínkám. Na druhé straně stál nacionalismus. Kvůli sporům o odbory založila část odpadlíků *Českou sociálně demokratickou stranu*, působící v rámci rakouské strany.⁶⁸

První světová válka znamenala pro Druhou internacionálu velkou ránu. Členské strany stály mezi patriotismem a internacionalismem, postupně se odkláněly od antimilitaristických pozic. Snaha o koordinovaný postup se nesečkala s pozitivním ohlasem a mezinárodní organizace socialistů fakticky zanikla. Čeští politici se na rozdíl od svých německých a rakouských protějšků neztotožňovali s cíli války a existencí monarchie. Sociální demokraté vedeni Bohumírem Šmeralem zastávali předválečné pozice marxistického internacionalismu a vůči monarchii vystupovali loajálně. Po uvolnění politických poměrů v polovině roku 1917 se ve straně proti Šmeralovi vykrytalizovaly dva proudy. Nacionalistický, blízký národním sociálům a socialistický směr s nemarxistickým programem protěžovaný Františkem Modráčkem, jenž odmítal znárodnění a zastával vizi družstevního socialismu. Šmeral byl pro obě křídla jako předseda strany nadále neakceptovatelný a v září 1917 pod nátlakem odstoupil ze stranických funkcí, neboť patřil k loajálním stoupencům habsburského mocnářství. Do čela strany se dostalo nacionálněji laděné křídlo, zastoupené Antonínem Hamplem, Gustavem Habrmanem, Luděkem Pikem či Rudolfem Bechyněm, politiků loajálních k TGM a spolupracujících s dalšími stranami. Pro Šmerala pak socialistická revoluce v Rusku v roce 1917 znamenala novou příležitost. Po vzniku Československa propuklo mezi většinou obyvatelstva státotvorné nadšení a Šmeral se se svým marxistickým proudem, doposud schvalujícím rakouský stát, spojil s Komunistickou internacionálou a začal bojovat proti československému státu jako novému nástroji sociální nadvlády.

⁶⁷ Austromarxismus představoval zjednodušeně řečeno rakouskou mutaci socialismu. NECHVÁTAL, Martin, *15. 5. 1921 založení KSČ. Ve službách Kominterny*, Praha 2002, s. 8.

⁶⁸ RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002, s. 17–19, 23–28; POPÁLENÝ, s. 56–58; CABADA, s. 13–14.

V Československu došlo k hromadné účasti socialistického a dělnického hnutí na národní revoluci, tudíž k jeho radikalizaci začalo docházet až po vystřízlivění.⁶⁹

Ke konci války svoji činnost obnovili rovněž národní sociálové, když na přelomu března a dubna 1918 ustavili *Českou stranu socialistickou*,⁷⁰ od ledna 1919 *Československá strana socialistická*. Zpočátku kooperovali se sociálními demokraty, dokonce to vypadalo, že bude zkonstituována jedna levicová síla.⁷¹ Nakonec došlo v září 1918 pouze k vytvoření Socialistické rady,⁷² kde obě hlavní levicové platformy měly koordinovat postup v obnoveném Národním výboru. Socialistická rada 14. října vyhlásila generální stávkou a neúspěšně se pokusila uskutečnit státní převrat. Po neúspěchu akce byla podřízena Národnímu výboru. V březnu 1919 se sociální demokraté a českoslovenští socialisté dohodli na vytvoření jedné socialistické strany, ale k sjednocení opět nedošlo a nadále fungoval Socialistický blok jako volné sdružení, k němuž se přidala i strana pokroková. Postupem času ale začaly mezi stranami narůstat spory, ovlivněné i růstem krajně levicových nálad. Socialistický blok přestával plnit svoji funkci, neboť levicové strany začaly bojovat o vliv mezi dělnictvem. V závěru roku 1919 se Socialistický blok rozpadl v důsledku neshod mezi socialistickými stranami.⁷³

3.2 Cesta ke vzniku Komunistické strany Československa

Na samotném zformování KSČ se podílelo několik zpočátku na sobě nezávislých složek. V první řadě by měla padnout zmínka, že ještě před ustavením první republiky se již v květnu 1918 v Moskvě zkonstitovala *Československá komunistická strana v Rusku – sekce Ruské komunistické strany (bolševiků)*, v jejímž čele stanul Alois Muna. Vznikla z levicově orientovaných českých a slovenských válečných zajatců, utečenců či socialisticky orientovaných legionářů. Po vzniku Československa její členové prošli instruktážními kurzy, aby se po návratu domů mohli stát komunistickými agitátory. Podobně v Turkestánu se v prosinci 1918 ustanovila *Komunistická strana zahraničních*

⁶⁹ POPÁLENÝ, s. 63–66; CABADA, s. 28–30.; ČADA, Václav, *Velká říjnová socialistická revoluce a její vliv na vývoj v Rakousko-Uhersku a na formování komunistického hnutí v Československu*. In: ČADA, Václav a kol., *Dějiny KSČ. I. díl*, Praha 1989, s. 47–48; RUPNIK, s. 35, 41–42.

⁷⁰ Strana vznikla sloučením národních sociálů s částí anarchokomunistů, částí realistů, skupinou kolem hnutí *Volná myšlenka* a časopisu *České demokracie*. CABADA, s. 32.

⁷¹ Jednalo se zároveň o cíl Masarykových stoupců, kteří si přáli vytvoření silné strany, v jejímž čele by po svém návratu z exilu mohl stanout právě TGM. Tamtéž, s. 30.

⁷² Od listopadu 1918 nahrazena Socialistickým blokem. Tamtéž, s. 34.

⁷³ Tamtéž, s. 29, 31–33, HARNA, *Český národní*, s. 766; KLIMEK, s. 113, 162.

dělníků a rolníků, kde působily zhruba čtyři stovky Čechoslováků, kteří od podzimu 1920 procházeli rovněž bolševickými kurzy, a v Československu tak posílili marxistickou levici.⁷⁴

Anarchokomunistická skupina kolem Stanislava Kostky Neumanna označila jako omyl své poválečné sloučení s *Českou stranou socialistickou*. Od roku 1919 se začala přiklánět k politice Kominterny a spřízněný časopis *Červen* se stal propagačním kanálem komunistického hnutí. Po ochlazení vztahů mezi anarchisty a socialisty, jejichž sblížení nastalo v předchozích letech, Neumannovi přívrženci z řad anarchokomunistů se podle směrnic Komunistické internacionály v květnu 1920 sloučili ve *Svaz komunistických skupin* jako pokračovatelé předválečného anarchistického hnutí, neboť nechtěli čekat na rozkol v sociální demokracii a domnívali se, že mohou stranu založit bez masové podpory. Později se zapojili do aktivit při konstituování internacionální strany. Nemělo by se zapomínat ani na vliv Zdeňka Nejedlého, který posílil KSC o své stoupence především z řad bývalých Masarykových realistů.⁷⁵

Nejdominantnější složku budoucí KSC představovala levicová křídla sociálně demokratických stran, české, slovenské, německé, rusínské, polské a židovské, označovaná také jako marxistická levice, radikální levice či bolševická levice (též marxisté, radikálové, bolševici, komunisté). V jejich rámci se ke komunistické ideologii přiklonili i někteří centralisté.⁷⁶

V nově formujícím se státě získali sociální demokraté státotvornou roli. Po vzniku Československa jako hlavní levicová síla, byť šířaná soubojem vnitřních frakcí, vyjádřili podporu nově vzniklému státu. Po upevnění státní moci začala československá sociální demokracie upouštět od marxismu a ustupovat státotvorné ideologii. Proto se ve straně začaly projevovat dvě tendence. Levice požadující pro dělnické hnutí třídní politiku a pravicové křídlo hájící obranu republiky před „komunisticko-anarchistickým nebezpečím“. Historička Věra Olivová zároveň upozorňuje, že v Československu po první světové válce „byla kritická hospodářská situace. Byl nedostatek mouky, mléka, masa a všech ostatních životních potřeb. Nebyly oděvy, prádlo, boty, vnitřní trh byl válečnými léty úplně rozvrácen. Spekulanti hnali

⁷⁴ MAREK, Pavel, *Komunistická strana Československa*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: *Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 711–712.

⁷⁵ Tamtéž, s. 712–713; CABADA, s. 47–49.

⁷⁶ MAREK, *Komunistická strana*, s. 713.

ceny prudce do výše. Vnitřní výroba, která byla v minulosti zaměřena k válečným účelům, nebyla schopna se okamžitě přeorientovat na mírovou výrobu. [...] S hladovou úrovní lidu prudce kontrastoval přepych válečných zbohatlíků a hluboké sociální rozdíly se dále prohlubovaly. [...] Již koncem roku 1918 byly v demonstracích a stávkách vytyčovány požadavky socializace velkých průmyslových podniků, dolů, hutí, železnic i velkostatků“.⁷⁷ V takové situaci podnikatelé byli nuceni ustupovat požadavkům dělnictva, neboť jim nemohli čelit.⁷⁸

V závěru prosince 1918 se v této atmosféře konal první poválečný, XII. sjezd, sociálně demokratické strany v Praze v Obecním domě, kde se zřetelně začalo vymezovat bolševické křídlo, kritizující spolupráci s „buržoazními“ subjekty. Došlo zde k odsouzení Šmeralovy politiky, byť se část straníků za něho postavila. Ten prohlásil, že překonal své předešlé prorakouské myšlení a stojí na straně státu. Vedení strany podporovalo národní program, proti němuž se vyhrazovalo levicové křídlo vedené Šmeralem, na jehož podporu s kritikou současného vedení vystoupil představitel výrazné kladenské organizace Antonín Zápotocký a další souputníci s probolševickými požadavky. Na sjezdu se v zásadě potvrdila dosavadní národní politika a účast na vládním angažmá. Schválena byla účast sociálních demokratů v koaliční vládě, požadavky na novou ústavu, volby, odluku církve od státu, svobodné vzdělání, vyvlastnění velkostatků, dolů a velkých podniků či zabavení válečných zisků. Pro levicové křídlo strany, jež prosadilo do vedení výkonného výboru i své zástupce, byla samotná účast na koaličních vládách nepřijatelná. Došlo rovněž k inkorporaci slovenských sociálních demokratů, kteří se zaktivizovali v říjnu 1918. Sjezd ukázal, že ve straně přes zdůrazňovanou jednotu neexistovala shoda nad základními otázkami. Lze hovořit o počátku výraznější politické diferenciaci uvnitř strany a formování levicového proudu, třídně a ideově vyhraněného. Na jedné straně stálo stranické vedení ztotožňující se s republikou, zastávající pozici stranické pravice, reprezentované Gustavem Habrmanem, Františkem Soukupem, Antonínem Němcem, Františkem Tomáškem, Františkem Modráčkem, Josefem Hudcem nebo Rudolfem Bechyněm. Na druhé straně stáli zastánci stranického posunu doleva, v čele s bývalým předsedou Bohumírem Šmeralem, Václavem Šturcem, Josefem Stivínem, Josefem Skalákem či Antonínem Zápotockým. Neutěšená hospodářská situace vyhraňovala vnitrostranickou opozici,

⁷⁷ OLIVOVÁ, s. 79.

⁷⁸ POPÁLENÝ, s. 69–70; RUPNIK, s. 49–50; OLIVOVÁ, s. 79.

kteřá od února 1919 začala z Šmeralova podnětu vydávat časopis *Sociální demokrat*, stojící vně oficiální struktury strany, na který navázala řada dalších listů.⁷⁹

Do Československa začali na přelomu let 1918 a 1919 z východu přicházet proškolení navrátilci jako příslušníci *Československé komunistické strany v Rusku*, jejichž cílem se stala koordinace činnosti všech zdejších komunistů, a hned začali zasahovat do politického dění a přilévat olej do ohně, neboť s sebou přiváželi různé propagační materiály a informovali o bolševické revoluci a o budování tamějšího komunistického režimu. Podle Leninových instrukcí měli pomoci při vytváření internacionální strany. Vedení sociální demokracie nechtělo tyto aktivisty přijímat, avšak po intervenci stranické opozice se přicházející revolucionáři mohli stát řádnými členy strany. Hovoří se o dalším střetu mezi vedením strany a opozicí, které skončilo vítězstvím opozice. Alois Muna se po návratu z Ruska usadil v dělnické baště na Kladensku, po boku Antonína Zápotockého. V létě 1919 byl za spolupráci s maďarskými komunisty zatčen, ale na jaře 1920 v rámci prezidentské amnestie propuštěn.⁸⁰

V Kramářově kabinetu připadla tři křesla sociální demokracii.⁸¹ Vládní programové prohlášení bylo předneseno až 9. ledna 1919. Následná diskuze a kritika programu již v zárodku poukazovala na roztržičnost československé politické scény a uvnitř koalice vzrůstalo napětí, postupně směřující k jejímu pádu. Ihned od počátku roku 1919 se rýsovala vládní krize. Propukl spor o pozemkovou reformu mezi agrárníky, kteří preferovali parcelaci velkostatků, a sociální demokracií, zastávající združstevnění. Reforma byla nakonec provedena podle představ agrárníků, již sledovali i své zájmy. Sociální demokracie měla o reformě jiné představy a vnímala tento ústupek částečně jako porážku. Jednalo se o první velkou krizi všennárodní koalice, způsobenou tlakem levice na vedení sociální demokracie kvůli pozemkové reformě. Strana vyhlásila požadavek vyvlastnění půdy nad 50 ha a na rozdíl od jiných stran se stavěla proti

⁷⁹ POPÁLENÝ, s. 70–72; OLIVOVÁ, s. 79, 90; ČADA, Václav a kol., *Dějiny k dnešku. (70 let Komunistické strany Československa)*, Praha 1991, s. 23–25; ČADA, *Velká říjnová*, s. 50–52; CABADA, s. 35, 37.

⁸⁰ POPÁLENÝ, s. 72–73; ČADA, *Velká říjnová*, s. 54; OLIVOVÁ, s. 80; NECHVÁTAL, s. 19–20; KLIMEK, s. 194.

⁸¹ Šlo o ministra spravedlnosti Františka Soukupa, ministra školství a národní osvěty Gustava Habrmana a ministra sociální péče Lva Wintera. HONAJZER, s. 40.

náhradám původním majitelům.⁸² Dále žádala, aby půda nebyla parcelována, nýbrž socializována a združstevňována, a to co nejdříve. Jako reakce na vzrůstající komunistické tendence předseda agrárníků a ministr vnitra Švehla přišel s požadavkem zákona omezující svobodu shromažďování. Levice v sociální demokracii poté požadovala ukončení vládní spolupráce. Vedení strany dalo vládě ultimatum, kde pod hrozbou odchodu z koalice požadovalo do 14 dnů vydání zákona o vyvlastnění velkostatků a vypracování zákona zajišťujícího svobodu shromažďovacího, tiskového a spolkového práva. Výsledkem byl kompromis, kdy sociální demokraté našli oporu u agrárníků před levicí ve svých vlastních řadách, čímž byla krize překonána, ale prohloubily se rozpory mezi levicí a pravicí v sociální demokracii.⁸³

Rozkol ve straně pod vlivem bolševických stoupců rostl. Proti neschopnosti představitelů strany čelit radikálním tendencím se postavili sociálně demokratičtí poslanci František Modráček a Josef Hudec, a v dubnu 1919 založili *Socialistickou stranu československého lidu pracujícího*, ale nezískali tíženou podporu, naopak ještě více oslabili jednotu sociální demokracie včetně její pozice v koalici. Obavy z násilného socialistického převratu v březnu 1919 vyjádřili národní demokraté. Špatná hospodářská situace vyústila v květnu 1919 v protidrahotní demonstrace, stávky a hladové bouře, které následně přispěly ke konci Kramářovy vlády. V Kladně dokonce musel okresní hejtman uprchnout a byl nahrazen komunistickou dělnickou radou. Vládní krize tak propukla naplno, když po občanských nepokojích proti drahotě národně demokratičtí ministři chtěli z vlády vystoupit, ale prezident Masaryk jejich demisi nepřijal. Vedení národních demokratů pak požadovalo rekonstrukci vlády bez jejich účasti, protože nechtělo nést odpovědnost za škody, jež přičítali socialistům.⁸⁴

Na jaře 1919 byla v Moskvě na ustavujícím kongresu založena Třetí internacionála jako organizačně-politické centrum, jež měla prosadit bolševickou revoluci v celosvětovém měřítku. Jejím úkolem bylo vytvoření komunistických stran jako jejich sekcí v jednotlivých státech. Teoretické představy o fungování revolučních stran se shrnuly v 21 podmínkách, které v létě 1920 přijal její II. kongres. Zároveň

⁸² Pro srovnání národní demokraté navrhovali konfiskaci nad 1000 ha půdy, lidovci dle její úrodnosti mezi 300–700 ha, slovenské strany požadovaly minimální velikost velkostatků 250–300 ha. OLIVOVÁ, s. 90.

⁸³ ČADA, *Velká říjnová*, s. 53; HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 51, 60; KLIMEK, s. 110; OLIVOVÁ, s. 90–92.

⁸⁴ HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 60–61; KUKLÍK, s. 707; OLIVOVÁ, s. 96.

v březnu 1919 došlo v Maďarsku k nastolení diktatury proletariátu a k vyhlášení Maďarské republiky rad, jejíž vojska pronikla i na východní Slovensko, kde byla v Prešově v červnu vyhlášena Slovenská republika rad pod vedením rady lidových komisařů v čele s Antonínem Janouškem, organizovaných z Budapešti. V sociální demokracii v českých zemích pochopitelně propukl otevřený spor mezi oběma křídly. Vedení strany zastávalo vojenskou intervenci, zatímco bolševici razili nevměšování se do konfliktu. Po zákroku mocností Dohody se musela maďarská vojska ze Slovenska stáhnout a Slovenská republika rad po třech týdnech zanikla. Při střetu československé vlády, na níž se sociální demokracie aktivně podílela, s Maďarskou republikou rad, radikální levice vyjádřila podporu maďarské straně a došlo k zesílení revolučních nálad. Pod vlivem událostí v Maďarsku a na Slovensku sílily radikální proudy v českých zemích, a tak československá vláda vyhlásila stanné právo, zrušila shromažďovací svobodu, omezila svobodu tisku a zatkla nejaktivnější členy sociálně demokratické levice.⁸⁵

V červnu 1919 se konaly první volby v nové republice, a sice do obecních zastupitelstev, které z vládních stran se ziskem 32,5 % hlasů vyhráli sociální demokraté, s odstupem následováni československými socialisty, kteří obdrželi 17,3 % hlasů, dále se umístili agráři (15,3 %) a lidovci (9,8 %). Značně propadli národní demokraté premiéra Kramáře, již získali podporu jen 9,6 % voličů.⁸⁶ Jednalo se pouze o volby dílčí, konající se v českých zemích, neboť se nemohly konat na Maďary zabraném Slovensku a na zaostalé Podkarpatské Rusi.⁸⁷ Po vyhlášení výsledků voleb požadovaly vítězné socialistické strany změny v zastoupení v Národním shromáždění, což z právního pohledu nebylo možné, tudíž přišly s požadavkem na změny ve vládě a v červenci se ministerská rada i vzhledem k probíhající krizi usnesla podat demisi celé vlády. Mezi politiky panovaly obavy, jak by na případnou socialistickou vládu pohlížela probíhající mírová konference v Paříži. Každopádně prezident Masaryk i ministr

⁸⁵ OLIVOVÁ, s. 95, 99–100; ČADA, *Dějiny*, s. 29; ČADA, *Velká říjnová*, s. 55–56; POPÁLENÝ, s. 74–75; CABADA, s. 42–43.

⁸⁶ Z německých stran se ziskem 47,9 % hlasů triumfovali němečtí sociální demokraté, což potvrdilo levicové naladění obyvatelstva. POPÁLENÝ, s. 73.

⁸⁷ V českých zemích se volby nekonaly v oblastech, které ještě čekaly na mezinárodní schválení, tedy na Valticku a Vitorazsku, Těšínsku a Hlučínsku. HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 62.

zahraničí Beneš se shodli na nutnosti vyměnit předsedu vlády Kramáře, který byl podle jejich názoru mužem minulosti.⁸⁸

Prezident Masaryk následně pověřil sestavením vlády představitele sociální demokracie Vlastimila Tusara,⁸⁹ jehož vláda rudozelené koalice zformulována ze zástupců sociální demokracie, československých socialistů a agrárníků byla jmenována již 8. července a hned 10. července bylo předneseno vládní prohlášení. Pro vládu rudozelené koalice je charakteristické rozrůstání vnitrokoaličních rozporů, kde se střetávaly principy agrarismu a socialismu, ale vždy se došlo ke kompromisu. Vážnějším problémem koalice představoval bolševický radikalismus uvnitř nejsilnější strany. Vláda nenaplnila očekávání bolševiků, kteří ji podle činnosti označili za pokračovatele Kramářovy vlády. Na jaře 1920 před parlamentními volbami z koalice vystoupili agrárníci kvůli nesouhlasu se sociálně demokratickým návrhem zákona o obecním statku.⁹⁰

Již 5. října 1919 vydalo levicové křídlo *Prohlášení o taktice strany*, kde bolševici kritizovali reformy a stěžovali si na nedostatečné prosazování marxismu. Kritizovali postup vedení strany a vyzvali k opuštění vlády. Dokument však byl celostranicky odmítnut. Lze říci, že od podzimu 1919 se levice začala orientovat na přetvoření státu v socialistickou republiku a podle vzoru ruských sovětů začala vytvářet instituci dělnických rad. Z podnětu kladenské stranické organizace se na 7. prosince 1919 svolala do Prahy samostatná konference levice, kde bylo schváleno její programové prohlášení a došlo k ustavení marxistická levice jako samostatné frakce. Označila se za přechodný útvar v rámci strany a přijala návrh na doplnění stranického programu. Stranický proud zatím neusiloval o vytvoření samostatné strany, ale o důsledný obrat v rámci sociální demokracie jako celku. Hlavním cílem se stala obrana zájmu proletariátu, zesílení třídního boje a cesta k světové revoluci. Účastníci se rovněž přihlásili k Třetí internacionále. V únoru 1920 se pak v Praze uskutečnilo setkání představitelů Kominterny se zástupci sociálně demokratické levice.⁹¹

⁸⁸ Tamtéž; KÁRNÍK, s. 70; KLIMEK, s. 119.

⁸⁹ Jak zmiňuje historik Antonín Klimek ve svém díle, šlo o pragmatické rozhodnutí prezidenta Masaryka, kdy předsedou vlády nejmenoval předsedu vítězné strany Antonína Němce ani jeho nástupce, Antonína Hampla, neboť je považoval především za aparátníky. KLIMEK, s. 122.

⁹⁰ HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 62, 72–73, 75–76; ČADA, *Velká říjnová*, s. 59.

⁹¹ POPÁLENÝ, s. 75–76; CABADA, s. 44–45; OLIVOVÁ, s. 100; ČADA, *Velká říjnová*, s. 62–63, 65.

Na počátku roku 1920 snaha o konfrontaci dvou znesvářených křídel a o ovládnutí formujících se dělnických rad vygradovala až k pokusům o generální stávkou na Kladensku a Ostravsku, ale s nulovým výsledkem. Po přijetí ústavy v únoru došlo k stanovení termínu voleb na druhou polovinu dubna. Komunisté se jich plánovali zúčastnit v rámci sociální demokracie, jak české, tak německé, kde probíhaly podobné rozbroje. Marxistická levice na své druhé konferenci v březnu přijala předvolební prohlášení bez ohledu na vedení strany, kde požadovala přijetí směrnic Třetí internacionály a svolání povolebního partajního sjezdu.⁹²

Výsledky prvních parlamentních voleb z dubna 1920, které budou podrobněji zmíněny v následující kapitole, skončily opět jasným vítězstvím sociální demokracie, které nebylo úspěchem oficiálního stranického vedení, nýbrž marxistické levice. Pravicová většina ve vedení prosazovala pokračování ve vládní účasti v čele s Tusarem. Došlo tak k obnovení rudozelené koalice, jež byla jmenována 26. května a předseda vlády vystoupil s programovým prohlášením v Národním shromáždění 1. června. Premiér měl největší starosti se svojí stranou, neboť byla již zcela vnitřně rozpolcená a mohl jen čekat a nečině přihlížet, kdy dojde k otevřené konfrontaci. Odečteme-li část sociálně demokratických poslanců hlásících se k marxistické levice, vláda neměla ve sněmovně dostatečnou podporu a jednalo se de facto o vládu menšinou,⁹³ neboť levicovní zákonodárci se od ní distancovali. Ihned v květnu se konala volba prezidenta republiky, neboť prezident Masaryk si přál, aby mohl být zvolen tímto novým Národním shromážděním. Soudobá hlava státu svoji pozici samozřejmě obhájila.⁹⁴

Marxistická levice, přesvědčena o tom, že ve straně disponuje většinou, spatřovala východisko z této situace ve stranickém sjezdu, na němž by převzala vedení a prosadila zásadní obrat. V sociální demokracii nakonec tedy došlo k uzavření kompromisu mezi zneprátenými křídly. Byl schválen vstup do vlády ale pod podmínkou svolání mimořádného sjezdu, jenž rozhodne o dalším vývoji. Levice v sociální demokracii prosadila na rozšířeném zastupitelstvu strany na konci května, že mimořádný sjezd strany se bude konat v září, od čehož si slibovala ovládnutí vedení strany a dosažení vystoupení z vládní koalice. Dle Šmeralových představ měla

⁹² POPÁLENÝ, s. 78–79; KUKLÍK, s. 686.

⁹³ Za celé období první republiky se jednalo o jedinou menšinou vládu. HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 78.

⁹⁴ ČADA, *Velká říjnová*, s. 68–69; OLIVOVÁ, s. 102; HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 78; CABADA, s. 52; KÁRNÍK, s. 128.

marxistická levice ovládnout celou sociální demokracii, přeměnit ji v revoluční stranu, která by pak stát ve spolupráci se socialisty z okolních zemí dovedla k socialismu. Následně se sešla konference marxistické levice, jež zvolila akční výbor, který se stal jejím vedením. Stranická pravice reagovala v červenci poradou samostatné pravice, kde bylo potvrzeno dosavadní politické směřování a došlo ke zvolení výborů, jejichž úkolem se měl stát boj proti levici.⁹⁵

Po parlamentních volbách v roce 1920 bolševici zaměřili svoji pozornost na podporu v regionech. Usilovali o vybudování silné sítě dělnických rad v Československu, přičemž důležitým centrem se stalo Kladno, odkud byli marxističtí agitátoři vysíláni do všech koutů republiky. Na konci dubna se konaly na Kladensku, centru levice, volby do dělnických rad a v květnu zde byla zvolena Ústřední dělnická rada. Podobná centra vznikla na Brněnsku, Rosicku, Oslavansku či anarchistické baště Mostecku. Po vzoru ruských sovětů zkrátka vznikala ideová centra, podporující rozvoj bolševického hnutí.⁹⁶

Z mezinárodního hlediska na formující se marxistické hnutí v Československu měla vliv ještě jedna událost, polsko-ruský konflikt. V dubnu 1920 došlo k polskému útoku na Rusko kvůli vzájemným územním sporům. Francie tlačila na Československo, aby podpořila Polsko, ale to zaujalo rezervovaný postoj. Přes československé území proudily po železnici zbrojní dodávky Polákům, jež však blokovala levice nejen v českých zemích. Počátečné polské úspěchy vystřídal obrat a v srpnu stanula Rudá armáda před Varšavou. Polská vojenská intervence vůči Rusku rozdmýchala nové spory mezi znesvářenými křídly sociální demokracie. Vláda zachovala neutralitu, ale levicí byla osočována z podpory Poláků. Poté, co Rusové v létě 1920 přešli do protiofenzivy, se zvedly prokomunistické nálady v celé Evropě. Levice, morálně posílena o úspěchy Rudé armády v Polskem vyprovokovaném střetu s podporou Francie, stupňovala revoluční rétoriku. Bitva o Varšavu nakonec v srpnu 1920 skončila ústupem Rudé armády. V březnu 1921 došlo k ukončení konfliktu řížským mírem.⁹⁷

Od konce května 1920 se zastupitelstvo sociální demokracie zabývalo přípravami na stranický sjezd. Vedení strany mělo obavy, aby na něj nedorazila většina příznivců marxistické levice. Po II. kongresu Kominterny se v září 1920 konala

⁹⁵ ČADA, *Velká říjnová*, s. 69–70; KÁRNÍK, s. 128–129, 135.

⁹⁶ POPÁLENÝ, s. 80; OLIVOVÁ, s. 109; KLIMEK, s. 192.

⁹⁷ KLIMEK, s. 182–183; CABADA, s. 53; OLIVOVÁ, s. 107, 110; KÁRNÍK, s. 137.

konference marxistické levice, kde si její účastníci ujasnili svá předsjezdová stanoviska a rozhodli, že když na sjezdu strany převezmou vedení strany a zvítězí, což bylo velice pravděpodobné, tak se vyjádří i ke vstupu do Kominterny. TGM následně svolal tajnou poradu s prověřenými zástupci československé i německé sociální demokracie. Zde se rozhodlo o dalším postupu, a sice o odložení plánovaného zářijového sjezdu, na který se již neměli zvat příznivci levice, vláda měla podat demisi a nově měla být zřízena úřednická vláda. A tak 14. září podle předem připraveného scénáře skončil Tusarův kabinet. Sociálně demokratický výkonný výbor, v němž zastávala většinu pravice, obávající se převzetí vedení strany levicí, schválil na zasedání zastupitelstva toho dne rezoluci oznamující vystoupení sociálně demokratických ministrů z vlády, a vzhledem k tomu jako hlavnímu požadavku levice, i odklad stranického sjezdu na prosinec a vyloučení stoupců komunistického směřování strany z jejích řad. Rudozelená koalice nakonec neskončila pro neshody mezi agrárníky a socialisty, ale kvůli prohlubující se vnitřním rozporům v sociální demokracii. V nastalé krizové situaci následující den prezident Masaryk jmenoval úřednickou vládu Jana Černého, která měla tichou parlamentní podporu, přičemž se pomalu na jejím pozadí začala obnovovat všennárodní koalice. Jejím hlavním posláním se přirozeně stala stabilizace státní moci. Levice jednání vedení strany označila za vnitrostranický puč a trvala na původním termínu sjezdu. Nový předseda vlády Černý předstoupil před parlament se svým programovým prohlášením 26. října, proti kterému se postavili mj. i přívrženci marxistická levice. Vláda však i tak potřebnou většinu našla.⁹⁸

Komunisté reagovali hned 15. září shromážděním v Karlíně, kde došlo k odmítnutí usnesení zastupitelstva strany, opakování požadavku na přistoupení k Třetí internacionále a usnesení o stranickém majetku, jenž měl být odevzdán novému výkonnému výboru, reprezentovanému bolševiky. Následoval konflikt o stranické noviny *Právo lidu*, který se měl stát hlavním bolševickým propagačním kanálem. Levicový akční výbor inicioval vznik závodní rady, jež redakci, nacházející se v Lidovém domě, 16. září převzala. Hlavním úkolem byla propagace původního termínu přeloženého stranického sjezdu. Poté, 20. září, o bolševickém návrhu na konání sjezdu v původním termínu hlasovalo zastupitelstvo strany, ale byl zamítnut. Naopak potvrdilo nový termín, 27. až 29. listopadu, a každý jiný označilo za nelegální. V boji

⁹⁸ KLIMEK, s. 193, 207–208; KÁRNÍK, s. 137–138; ČADA, *Velká říjnová*, s. 73–75; POPÁLENÝ, s. 83; HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 83–85.

o stranický tisk soud zakázal redakci vedené Šmeralem užívat název *Právo lidu*, a tak dal vzniknout *Rudému právu*, jehož první číslo vyšlo 21. září. Levicové křídlo se rozhodlo sjezd uskutečnit i přes zamítavý postoj zastupitelstva. Bolševikům nešlo o rozkol ve straně, nýbrž se zaměřila na ovládnutí celé strany a jejímu převedení pod Kominternu.⁹⁹

A tak se mezi 25. a 28. září uskutečnil XIII. sjezd sociálně demokratické strany v Obecním domě v Praze, organizovaný levicí. Dorazily zhruba dvě třetiny řádně zvolených delegátů, což vypovídalo o vzestupu levice. Dle platného organizačního řádu se jednalo o řádný sjezd. Účastníci přednesli projevy v duchu socialistické revoluce či kritického hodnocení sociálně demokratické politiky předchozích let. Státní správu měla reprezentovat soustava rad a národnostní otázka měla být podřízena boji proti buržoazii. Byly vyhlášeny nové tiskové orgány strany, *Rudé právo* a *Rudý venkov*, dosavadní *Sociální demokrat* se zaměřil na osvětovou činnost. Šéfredaktorem *Rudého práva* se stal Šmeral. Došlo k ustanovení *Československé sociálně demokratické strany dělnické (levice)* jako samostatné strany marxistické levice, která zároveň oznámila převzetí stranického majetku, zejména Lidového domu. Delegáti se přihlásili k 21 podmínkám Kominterny. Čestným předsedou zvolili senátora Josefa Hybeše a řádným předsedou Šmerala. Na závěr sjezdu byl zvolen nový výkonný výbor, skládající se z představitelů levice. Avšak pravice sjezd ani z něj vzešlé orgány neuznala. Sjezdu se zúčastnilo rovněž na osm desítek delegátů ze Slovenska, kde levicový proud na rozdíl od českých zemí představoval dominantní postavení, a kde po porážce Maďarské republiky rad došlo ke spojení slovenských a maďarských sociálně demokratických organizací.¹⁰⁰

Po sjezdu existovaly ve státě dvě československé sociální demokracie, pravicová a levicová, jež se k této skutečnosti začala hlásit ve svém názvu. Sjezd lze označit za definitivní rozkol uvnitř strany. Levicovní poslanci vytvořili vlastní poslanecký klub. K podobnému rozkolu došlo i v jiných přidružených organizacích. Pro svoji podporu levice však získala pouze menšinu vedoucích činitelů a zákonodárců. Rozkol pravici výrazně oslabil, neboť většina dělnictva přešla na stranu levice a pravice, která se rázem octila v menšině, se považovala za jediného reprezentanta československých sociálních demokratů. V levicové politické linii měla silný vliv Šmeralova skupina, zastávající

⁹⁹ POPÁLENÝ, s. 83–84; ČADA, *Velká říjnová*, s. 75; NECHVÁTAL, s. 21; KLIMEK, s. 218.

¹⁰⁰ POPÁLENÝ, s. 85–86; KLIMEK, s. 220; ČADA, *Velká říjnová*, s. 77–79; CABADA, s. 55–56; OLIVOVÁ, s. 120; ČADA, *Dějiny*, s. 31.

opatrnější přístup, což s nedůvěrou sledovala Kominternu, která na svém listopadovém zasedání doporučila svolání sjezdu a vytvoření nové komunistické strany.¹⁰¹

Zastupitelstvo sociální demokracie reagovalo na konci září celorepublikovou konferencí bez účasti bolševiků, jejichž sjezd označilo za nelegální a jeho pořadatele včetně Šmerala vyloučilo ze strany. Řádný odložený sjezd, podporovaný pravicovým vedením sociální demokracie, se uskutečnil koncem listopadu a schválil vyloučení stoupenců Kominterny. Sociální demokraté zde rovněž definitivně odmítli Kominternu. Byla vyjádřena loajalita státu a vymezení vůči levici, kdy se sociální demokracie „prohlásila za stranu antikomunistickou, protisovětskou a reformistickou. Dosavadní spolupráce s buržoazními stranami byla zhodnocena jako úspěšná“.¹⁰² Sjezd odsoudil kapitalismus, ale na rozdíl od levice požadoval budovat stát nenásilnými prostředky.¹⁰³

Levici podporovalo i několik umělců, v říjnu 1920 bylo založeno sdružení Devětsil.¹⁰⁴ V *Německé sociálně demokratické straně dělnické v Československé republice* se již od počátku roku 1919 začal především na Liberecku formovat levicový proud v čele s tajemníkem liberecké krajské stranické organizace, Karlem Kreibichem. V květnu 1920 se v Liberci sešla německá levice, kde přijala samostatnou ideovou politickou platformu, jež se stala jejím programem a v září liberecký akční program, vycházející z II. kongresu Kominterny. Menšinová německá sociální demokracie měla sjezd v říjnu 1920 v Karlových Varech, na němž došlo ke střetu mezi vedením strany a libereckou levicí. I přesto si pravice dokázala udržet pohodlnou většinu. Opačná situace nastala na Slovensku. Tam výraznou převahu získala levice. Sjednocené slovenské sociálně demokratické hnutí se již od poloviny roku 1920 přiklánělo spíše k levicové opozici. Před zářijovým sjezdem se na Slovensku 19. září konal v Turčianském Sv. Martině sjezd slovenských sociálních demokratů, kde jasně prorazilo bolševické křídlo. Utvořila se zde tak revoluční strana, hlásící se k zásadám Kominterny.¹⁰⁵

Jak již bylo řečeno, politické strany za první republiky nebyly právními subjekty, proto majetek strany musel být napsán na jejich představitele, což byl i případ

¹⁰¹ ČADA, *Dějiny*, s. 30; CABADA, s. 56–57, RUPNIK, s. 50; KUKLÍK, s. 687; NECHVÁTAL, s. 21–22; ČADA, *Velká říjnová*, s. 83–84.

¹⁰² CABADA, s. 57.

¹⁰³ POPÁLENÝ, s. 86–87; KUKLÍK, s. 687; HARNA, *Konsenzus a kompromis*, s. 90–91; KLIMEK, s. 222.

¹⁰⁴ U zrodu Devětsilu stáli Vladislav Vančura, Jaroslav Seifert či Karel Teige. KLIMEK, s. 222.

¹⁰⁵ KLIMEK, s. 222; ČADA, *Velká říjnová*, s. 66–67, 72–73; KÁRNÍK, s. 139; OLIVOVÁ, s. 120.

Lidového domu v Praze, dle listiny vlastníků zapsaný na zástupce pravice, konkrétně předsedu strany Antonína Němce. Avšak levice se domnívala, že když získala ve straně většinu, může uplatňovat vlastnické právo a již v září zabrala Lidový dům, kde sídlilo *Rudé právo*, její nový tiskový orgán, a který si nárokovali obě strany. Vedení strany se soudně ohradilo a nechalo Lidový dům policejně vyklidit. V akci se angažoval policejní ředitel Richard Bienert, který začátkem prosince nechal Lidový dům obsadit 140 policisty, jiných 180 bylo v pohotovosti a dalších 300 se mělo připravit do příštího dne. Kolem Lidového domu se sešlo několik set dělníků svolaných levicí, která uvnitř Lidového domu stavěla barikády. Po příchodu četnických posil se podařilo státnímu orgánu situaci zpacifikovat, Lidový dům byl včetně tiskárny vyklizen, úředně zapečetěn a poté předán představitelům sociálně demokratické pravice.¹⁰⁶

Bolševici reagovali 9. prosince 1920 vyhlášením generální stávky s rozsáhlými politickými požadavky včetně navrácení Lidového domu, ale nepřinesla jim očekávaný efekt. Po celé republice propukla stávka nevídaných rozměrů za účasti jednoho milionu proletariátu. Hlavním střediskem se stalo Kladno, kde pod vedením Antonína Zápotockého vznikl Ústřední revoluční výbor, na Moravě se pak důležitými centry stalo Brno, Hodonínsko, Rosicko a Oslavansko. Alois Muna vyhlásil z Kladna pochod Rudé armády, zformovaných ozbrojených skupin, na Prahu s cílem ochromení infrastruktury. V důsledku byly obsazeny některé továrny v Čechách i na Moravě a dokonce i zámek v Lánech. Nekomunistické organizace se od stávky distancovaly, včetně českých i německých sociálních demokratů a československých socialistů, kteří vydali provolání proti stávce. Ozbrojené složky státu zahájily rozsáhlou a organizovanou protiakci a vedení levice, 16. prosince, stávku připomínající povstání, odvolalo. Skončila porážkou proletariátu. Došlo k zatčení a uvěznění 3 732 lidí, z čehož 461 osob bylo odsouzeno. Při střetech bylo zastřeleno 13 revoltujících. Poté jednal prezident Masaryk se Šmeralem o vnitropolitické situaci s cílem zamezení opakování podobné akce. V prosincové generální stávce se na stranu českých bolševiků přiklonila i levice německé sociální demokracie.¹⁰⁷

¹⁰⁶ KÁRNÍK, s. 143; KLIMEK, s. 218, 223–224; RUPNIK, s. 50; OLIVOVÁ, s. 121.

¹⁰⁷ POPÁLENÝ, s. 88–90; KÁRNÍK, s. 143–145; RUPNIK, s. 50; OLIVOVÁ, s. 121–122; CABADA, s. 57; KLIMEK, s. 224; ČADA, *Dějiny*, s. 33.

3.3 Rok 1921, ustavující a slučovací sjezd Komunistické strany Československa

Ihned na počátku roku 1921 se v Praze uskutečnila celostátní konference sociálně demokratické levice, jichž se zúčastnili i představitelé levých křídel sociální demokracie ostatních národností a shodli se na vytvoření internacionální komunistické strany. K procesu se připojil rovněž do té doby autonomní *Svaz komunistických skupin*. Konference rozhodla o konání prvního stranického sjezdu v březnu, nakonec přeložen na květen.¹⁰⁸

Levice sociální demokracie na Slovensku a Podkarpatské Rusi se v polovině ledna 1921 na sjezdu v Ľubochni jako první přihlásila ke Kominterně a zorganizovala prozatímní slovenskou komunistickou stranu, než se bude moci zařadit do celostátní strany. V německé sociální demokracii došlo v lednu 1921 k vyloučení radikální levicové liberecké stranické buňky v čele s Kreibichem, zejména kvůli bolševickým tendencím, účasti na prosincové stávce a požadavkům na připojení ke Komunistické internacionále. Reakcí se stala konference liberecké organizace, jež požadovala svolání ustavujícího sjezdu německé sekce KSČ a našla podporu u významných představitelů české části bolševického hnutí, Zápotockého či Muny, tou dobou dlících ve vězení za podílu na organizaci generální stávky. A tak se část německých sociálních demokratů vedených Kreibichem transformovala v samostatnou německou sekci KSČ již březnu 1921 na sjezdu v Nových Pavlovicích u Liberce, a v květnu se přihlásila ke Kominterně.¹⁰⁹

Postupně docházelo k diskuzi mezi Šmeralovým vedením levice sociální demokracie, zastávajícím pomalejší postup se stoupenci rychlého založení komunistické strany a bezvýhradného přijetí 21 podmínek Kominterny, což mimochodem požadovali i představitelé německé levice a vedení *Svazu komunistických skupin*. V březnu 1921 se konalo jednání zastupitelstva levice. Brněnský výbor kvůli organizační nepřipravenosti navrhl odložení březnového plánovaného sjezdu, což bylo za Šmeralovy podpory schváleno a sjezd se měl nově konat v polovině května.¹¹⁰

¹⁰⁸ CABADA, s. 59; NECHVÁTAL, s. 24.

¹⁰⁹ CABADA, s. 60–61; POPÁLENÝ, s. 91–92; MAREK, *Komunistická strana*, s. 713–714.

¹¹⁰ ČADA, *Velká říjnová*, s. 91–92, 95.

Ještě před vznikem samotné KSČ vznikla spousta spřízněných organizací.¹¹¹ Na přelomu března a dubna 1920 se konal demonstrativně soudní proces se 14 představiteli levice jako dohra prosincové stávky, odsouzen byl jak Zápotocký, tak Muna, nikoli za velezradu, ale za rušení veřejného pořádku a veřejné násilí.¹¹²

Jednou z prvních krizí marxistické levice se stalo ještě před ustanovením KSČ vzepření se části jejích přívrženců 21 podmínkám Kominterny, kteří se obávali ztráty suverenity. Nakonec 26. května 1921 založili *Neodvislou radikální sociálně demokratickou stranu* v čele s Jaroslavem Sieglem, disponující třemi poslanci v parlamentu.¹¹³

Ustavujícím sjezdem *Komunistické strany Československa* se stal XIV. sjezd *Československé sociálně demokratické strany dělnické (levice)*, který se konal 14. až 16. května 1921 v pražském Obecním domě na Karlíně, jehož se účastnili i zástupci ostatních komunistických složek různých národností. Sjezd probíhal v režii výkonného výboru Komunistické internacionály. Nejprve se konala předporada, kde byl schválen program a zvoleny orgány sjezdu. Po vystoupení delegátů byla předložena a drtivou, téměř jednohlasnou, většinou přijata rezoluce, potvrzující bezpodmínečné přistoupení ke Kominterně a založení *Komunistické strany Československa*, kde se spojila česká a slovenská levice, včetně maďarského, německého a ukrajinského proletariátu na Slovensku. Němečtí marxisté z českých zemí zůstali dočasně izolováni v samostatné německé sekci KSČ. Do strany byli tedy zatím inkorporováni pouze Češi, Slováci, Maďaři a Rusíni, nikoli Němci a Poláci, zejména kvůli obavám z nacionalistických tendencí. Z věznic na Pankráci přišla zdravice od Zápotockého a dalších, který zdůraznil nutnost splynutí s komunistickými stranami ostatních národností v Československu, přihlásili se ke Kominterně. Předsedou výkonného výboru se stal Václav Šturc, místopředsedou Šmeral. Pro sloučení s Němci Šmeral navrhoval, aby fungovaly aparáty české i německé sekce a spojoval je pouze společný výkonný výbor, ale nakonec pod tlakem Třetí internacionály došlo k ustavení akčního výboru, vytvořeného ze zástupců obou stran. Na sjezdu se tak nově vzniklá KSČ stala po Rusku a Německu třetí největší komunistickou stranou a v poměru k počtu obyvatel největší

¹¹¹ Šlo např. o *Komunistický svaz mládeže, Svaz komunistických legionářů, Federaci dělnických jednot.* KÁRNÍK, s. 146.

¹¹² Tamtéž; NECHVÁTAL, s. 25.

¹¹³ MAREK, *Komunistická strana*, s. 727.

komunistickou stranu na světě. Byť byla strana ustanovena, musel ještě proběhnout slučovací sjezd, nutný pro institucionální vznik. Bezprostředně po sjezdu došlo ke střetu Šmerala a stranické levice, která požadovala co nejrychlejší svolání slučovacího sjezdu, kdy mělo dojít ke sloučení všech komunistických organizací i za cenu ztráty masovosti, která byla pro Šmerala prioritní.¹¹⁴

Židovská komunistická strana vznikla na květnovém sjezdu z židovské sociálně demokratické levice. O měsíc později *Svaz komunistických skupin* zastavil činnost a vyzval své členy ke vstupu do KSČ. Rovněž marxisté polských sociálních demokratů v Československu vytvořili polskou sekci KSČ.¹¹⁵

V létě 1921 se konal v Moskvě III. kongres Komunistické internacionály. Lenin se zde ohradil proti radikálním komunistům, jejichž cílem byla revoluční akce, např. i proti Kreibichovi. Kominternu nakonec přijala KSČ včetně její německé sekce s podmínkou, že do 1. listopadu 1921 musí dojít ke sloučení KSČ s německou komunistickou sekci a dalšími skupinami na československém území tak, aby vznikla co nejmasovější strana. Slučovací sjezd mezi 30. října a 2. listopadem 1921 v Národním domě na Smíchově zahájil svým projevem předseda výkonného výboru Václav Šturc. Došlo k sloučení komunistických národnostních sekcí strany, tedy KSČ s německou sekci, skupinou polských a židovských komunistů a také s částí anarchokomunistů. Pod dohledem Kominterny zde vznikly veškeré důležité dokumenty. Stěžejním přijatým dokumentem se stal organizační řád. Delegáti přijali rezoluci k politické situaci, v níž požadovali demobilizaci, vyjádřili odpor k válce a podporu sociální revoluci.¹¹⁶

Takový byl tedy vznik jednotné, internacionální *Komunistické strany Československa – sekce Třetí internacionály*, jak zněl její celý oficiální název v dobách první republiky. Po jejím vzniku na jaře 1921 se pohybovala šíře členské základny kolem 350 tisíc členů, po slučovacím sjezdu na podzim dokonce přes 400 tisíc, což bylo nejvíce v její meziválečné historii. Následně docházelo k poklesu členstva a ani ve třicátých letech, kdy došlo ke značnému nárůstu, se strana nedostala na svoji počáteční úroveň. Způsob fungování KSČ se kopíroval ruskou komunistickou stranu. Komunisté na počátku 20. let vnímali Československo jako kolonii západních

¹¹⁴ CABADA, s. 64–65; POPÁLENÝ, s. 93, 96–98; ČADA, *Velká říjnová*, s. 102–104; NECHVÁTAL, s. 30–31.

¹¹⁵ ČADA, *Velká říjnová*, s. 104; MAREK, *Komunistická strana*, s. 714.

¹¹⁶ POPÁLENÝ, s. 98–99, 101–103; NECHVÁTAL, s. 32–34.

imperialistických struktur, později ve druhé polovině 20. let a první polovině 30. let již za imperialistický stát, až jej po roce 1935 byli ochotni bránit včetně jeho zřízení před hrozbou nacistického Německa. Po instalaci Klementa Gottwalda a bolševické kliky do vedení strany a jeho maximální inspirací v sovětském modelu řada členů a funkcionářů stranu opustila, a spousta z nich se pak vrátila do sociální demokracie. Záslužně se českoslovenští komunisté projeví v roce 1938, kdy se stali jedněmi z nejhlasitějších obránců Československa. Změnili svoji dosavadní rétoriku a strana se v rozporu se svojí předchozí praxí znacionalizovala, otevřeně podporovala republiku, její územní celistvost, a rovněž vyjadřovala podporu prezidentu i vládě. Výsledek těchto pozitivních kroků se projevil v nárůstu popularity mezi českým obyvatelstvem, a i pro ostatní politické strany se stala akceptovatelným partnerem. Likvidace první republiky stvrzená Mnichovskou dohodou, znamenala, že vedení KSČ na podzim 1938 na výslovný příkaz Kominterny opustilo zemi.¹¹⁷ V říjnu 1938 došlo k zastavení činnosti strany a koncem prosince byla rozpuštěna.¹¹⁸

¹¹⁷ Gottwald, Slánský a Kopecký odešli do Moskvy, Nosek a Kreibich do Londýna a Šverma s Clementisem do Paříže. RUPNIK, s. 150.

¹¹⁸ ČAPKA, s. 10–11; ŠTVERÁK, František, *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921–1992). Základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*, Praha 2010, s. 427; KÁRNÍK, s. 147; POPÁLENÝ, s. 11, 187, 191–193, 283; RUPNIK, s. 57, 116–120, 150.

4 Parlamentní volby za první republiky v letech 1920 a 1925

Hovoříme-li o parlamentních volbách v první Československé republice, máme na mysli volby do zákonodárného Národního shromáždění, které se konaly v letech 1920, 1925, 1929 a 1935.¹¹⁹ Zde si podrobněji zmíníme pouze první řádné volby konané na jaře 1920, kdy komunisté kandidovali jako součást sociálně demokratické strany, a následné předčasné volby na podzim 1925, kdy již vystupovali jako samostatný politický subjekt. Na těchto příkladech lze pozorovat přesun voličských preferencí od sociální demokracie ke komunistické straně.

Po přijetí únorové ústavy byl stanoven termín voleb na 18. dubna do poslanecké sněmovny, resp. na 25. dubna do senátu. Konaly se v celé republice vyjma Těšínska, Oravy a Spiše, kde probíhalo plebiscitní řízení, Valticka a Vitorazska, tedy území podléhajících schválení na základě mírové smlouvy, a na Podkarpatské Rusi. O přízeň voličů se ucházelo 11 československých, šest německých, dvě maďarské, dvě maďarsko-německé a jedna židovská strana. Celkem kandidovalo 22 subjektů. Poslaneckého mandátu dosáhlo 16 z nich, senátorského 14 jich.¹²⁰ Volby umožnily sestavení prvního řádně zvoleného parlamentu, na jehož půdě poprvé zasedli i zástupci národnostních menšin. Mezi voliči jasně převažovala preference hlediska národnostního před hlediskem ideologickým. Z důvodu volební absence v některých oblastech se zvolilo 423 členů Národního shromáždění, 281 do poslanecké sněmovny a 142 do senátu. Československé strany disponovaly 199 poslanci a 102 senátory, čeští Němci měli 72, resp. 37 křesel, Maďaři po jednom zástupci v každé komoře, ale představitelé maďarsko-německých stran dosáhli na devět mandátů ve sněmovně a na dva v senátu.¹²¹

Předčasné parlamentní volby v roce 1925 se konaly 15. listopadu 1925, jak do poslanecké sněmovny, tak do senátu.¹²² Nyní se mohly konat na území celé republiky, včetně Podkarpatské Rusi, kde proběhly teprve před rokem. Jejich vyhlášení se uskutečnilo v důsledku vnitrostátní politické krize související s protidrahotními

¹¹⁹ V roce 1924 se ještě konaly doplňovací volby na Podkarpatské Rusi.

¹²⁰ Do senátu však kandidovalo pouze 17 politických uskupení. *Deset let československé republiky*, svazek první, Praha 1928, s. 292–293.

¹²¹ POPÁLENÝ, s. 207, 209–210; HARNÁ, *Konsenzus a kompromis*, s. 77; *Deset let československé republiky*, s. 292–293; KÁRNÍK, s. 128. Výsledky voleb do poslanecké sněmovny jsou shrnuty v *Tabulce č. 1* a do senátu v *Tabulce č. 2*.

¹²² Řádné volby do poslanecké sněmovny se měly konat na jaře 1926 a do senátu dokonce až na jaře 1928. KÁRNÍK, s. 372.

demonstracemi. Do volebního klání tentokrát zamířilo na 29 politických uskupení, z nichž 13 nedosáhlo na žádný zastupitelský mandát. Komunistům, toužícím změřit si své síly především se sociálními demokraty, mohla hrát do karet i hospodářská krize a s ní související nezaměstnanost, jež se od roku 1922 postupně prohlubovala. Revoluční komunistický volební program vybízel k boji proti buržoazii, vymezoval se proti společenskému řádu a vyzýval k organizování stávkového hnutí. Předvolební spory mezi sociálními demokraty a agrárníky vygradovaly do takové míry, že se socialistické strany distancovaly od vlády a fakticky vystupovaly jako opozice, neboť si nechtěly před voliči pohoršit a nést zodpovědnost za vládní politiku. Sociální demokraté se snažili obnovit svůj vliv mezi dělnictvem, ale kroky komunistů, kritizující jejich polovičatý přístup, tyto snahy výrazně omezovaly. Volební úspěch komunistické strany, která se stala nejsilnější levicovou silou, předčil veškerá očekávání a mezi evropskými státy byl něčím zcela mimořádným. Ještě před podzimními volbami 1925 zaznamenali komunisté výrazný úspěch v doplňovacích volbách na Podkarpatské Rusi na jaře 1924, což předznamenávalo její průboj i v celostátním klání. KSC se stala v českých zemích s rozdílem 22 tisíc hlasů politickou stranou s nejvyšší voličskou podporou. Jen vítězství agrárníků na Slovensku zabránilo, aby se komunisté stali největší stranou celostátně. Pro vládní koalici znamenal neúspěch zejména propad sociální demokracie. Došlo ale k upevnění konzervativních agrárníků a lidovců. Fakt, že v industriálním státě zvítězila strana agrární, je nejčastěji zdůvodňováno Švehlovou obratnou politikou. I zásluhou přesunu značné části voličské základny sociálních demokratů ke komunistické straně, ztratila stávající všenárodní koalice většinu v poslanecké sněmovně.¹²³

V *Grafu č. 1* jsou názorně zobrazeny nejúspěšnější politické subjekty při volbách do poslanecké sněmovny 1920, které získaly více než 5 % všech hlasů.¹²⁴ Obdobné kritérium bylo zvoleno při tvorbě *Grafu č. 2*, jenž zobrazuje výsledky následujících sněmovních voleb 1925. Výsledky senátních voleb víceméně kopírovaly poslaneckou sněmovnu. Vzhledem k nižšímu počtu voličů kvůli užšímu pasivnímu volebnímu právu a většímu významu poslanecké sněmovny, byla pro komparaci

¹²³ POPÁLENÝ, s. 213–219; *Deset let československé republiky*, s. 294–295; OLIVOVÁ, s. 141, 143–144; KÁRNÍK, s. 376, 378. Podrobněji o výsledku voleb do poslanecké sněmovny hovoří *Tabulka č. 3* a do senátu pak *Tabulka č. 4*.

¹²⁴ Metodika nemá nic společného s dnešní pětiprocentní hranicí nutnou pro vstup politických stran do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jejíž dosáhnutí za první republiky nebylo potřeba.

do grafů vybrána pouze data z hlasování do dolní komory. Navíc je možné předpokládat, že se voliči v obojích volbách vyslovovali pro totožný subjekt.

Po první světové válce jednoznačně v Československu převažovala levicová orientace obyvatelstva. Dokládá to vítězství sociálních demokratů, jak československých, tak vlastně i německých. Jak je patrné z *Grafu č. 1*, první parlamentní volby drtivě vyhrála *Československá sociálně demokratická strana dělnická* se ziskem 25,65 % hlasů, počtem téměř 1,6 milionu voličů a ziskem 74 mandátů. Takový úspěch v československém prostředí v meziválečném období již žádná jiná strana nezopakovala, ani se mu nepřiblížila. Na druhém místě se s obrovským odstupem umístila společná kandidátka *Československé strany lidové* a *Slovenské ľudové strany* a ziskem 11,29 % hlasů, za kterou se s rozdílem jen několik tisíc hlasů umístila *Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice*, s 11,12 %. Až čtvrtá skončila *Republikánská strana československého venkova*, získala 9,74 % odevzdaných hlasů. Pro pátou *Československou stranu socialistickou* se vyslovilo 8,08 % voličů. Z prvních pěti stran byly tři socialistické platformy, z nichž první si udržovala velký náskok a druhá měla menšinový statut. Lze hovořit o značném úspěchu levice. Vadu na krásu sociální demokracii však způsoboval výše popsany vnitrostranický rozkol. Pro *Československou národní demokracii* emeritního premiéra Kramáře hlasovalo 6,25 % voličů. Dále se ziskem 5,30 % hlasů se umístila *Německá volební pospolitost*, zahrnující německé nacionalistické strany.¹²⁵

Neočekávaný zvrat nastal v nadcházejících sněmovních volbách o pět let později. Mnohé odhady zcela jistě favorizovaly vládnoucí agrárníky premiéra Švehly či vítěze minulých parlamentních voleb, koaliční sociální demokraty. Realita byla trochu jiná. Jak znázorňuje *Graf č. 2*, těsné vítězství *Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu* (13,66 % hlasů, v absolutních číslech 970 498) před poprvé celostátně a samostatně kandidující *Komunistickou stranou Československa* (13,14 % hlasů, v absolutních číslech 933 711), muselo znamenat šok nejen čtvrtou *Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou* s 8,88 % hlasů, jež výrazně propadla. Pokud jsme československé sociální demokraty zcela oprávněně v předešlých volbách nazvali vítězi, nyní je lze označit jako hlavní poražené. Mezi komunisty a sociálními demokraty se umístila *Československá strana lidová*, se ziskem 9,73 %

¹²⁵ *Deset let československé republiky*, s. 292–293.

hlasů. Naopak *Československá strana socialistická* jako další státoporná socialistická strana zaznamenala drobný nárůst zhruba o sto tisíc hlasů, procentuálně lidově řečeno zůstala na svém (8,57 %). Výrazně posílili němečtí agráři, jejichž *Svaz zemědělců* se umístil s 8,04 % šestý jako nově nejsilnější německá strana. S 6,88 % skončila nyní samostatně kandidující *Hlinkova slovenská ľudová strana*, za kterou byla *Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice*, s níž sympatizovalo 5,79 % voličů. Dle zvoleného kritéria se v grafu vůbec nepromítli Kramářovi národní demokraté. Vzhledem k tomu, že senátní volby se tentokrát konaly ve stejný den jako do sněmovny, tak všechny strany v horní komoře zastoupené se umístily v úplně totožném pořadí.¹²⁶

Jestliže v jarních volbách 1920 dominovala jedna politická síla, na podzim 1925 nemůžeme hovořit o jasném vítězství nikoho. V procentech i na hlasy vyhráli agráři, za nimiž se poměrně s malým odstupem umístili komunisté, s nevelkým náskokem před dalšími stranami. Fakt, že se do sněmovny dostalo 16 stran, z nichž pouze dvě měly lehce nad 10 %, vypovídá o již zmiňované roztržitosti politického spektra. Výsledky by se daly shrnout, jako propad sociálně demokratického hnutí, jak v případě státoporné strany, tak její německé, dosud negativistické kolegyně, a přesunu jejich voličských preferencí ke KSČ. Odpověď můžeme hledat i v překonání poválečné krize a zvýšení životní úrovně obyvatel. Zároveň se jednalo o největší prvorepublikový úspěch komunistické strany. I přes nepatrný nárůst Kľofáčových socialistů, celkově socialistické strany oslabily a v důsledku toho byly nuceny poprvé přejít do opozice. V porovnání s volbami 1920 komunisté a sociální demokraté v součtu příliš neztratili. Jestliže předtím získal levicový hegemon 1 590 520 hlasů, nyní oba subjekty obdržely dohromady 1 564 605 hlasů. Často se hovoří o posílení pravice, ale spíše se jednalo o úspěch středových stran, zejména českých i německých agráři. Typická nacionální pravice naopak propadla, zejména *Československá národní demokracie* a německá silně negativistická nacionalistická uskupení příliš nezískala. Úspěch jistě slavili lidovci, ale i Hlinkovi ľudáci, prahnoucí po autonomii Slovenska. Sečteme-li jejich hlasy, dostaneme na číslo 1 180 265.

¹²⁶ *Národní shromáždění. Republiky československé. Poslanecká sněmovna. Senát. II díl životopisné a statistické příručky*, zpracoval NASKE, Miloslav, Jičín 1928, s. 12–13.

Tabulka č. 1: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v roce 1920 se započtením stran s nárokem na poslanecký mandát (řazeno sestupně dle volebního výsledku v %).¹²⁷

Politický subjekt	Volební výsledek (v %)	Úhrn odevzdaných hlasů	Úhrn získaných mandátů
<i>Československá sociálně demokratická strana dělnická</i>	25,65	1 590 520	74
<i>Československá strana lidová (ludová)</i>	11,29	699 728	33
<i>Německá sociálně demokratická strana dělnická</i>	11,12	689 589	31
<i>Republikánská strana československého venkova a domoviny</i>	9,74	603 618	28
<i>Československá strana socialistická (národně-socialistická)</i>	8,08	500 821	24
<i>Národní demokracie s agrární opozicí</i>	6,25	387 552	19
<i>Německá volební pospolitost</i> ¹²⁸	5,30	328 735	15
<i>Slovenská národná a rolnická strana</i>	3,90	242 045	12
<i>Německý svaz zemědělců</i>	3,90	241 747	11
<i>Německá křesťansko-sociální strana lidová</i>	3,44	212 887	10
<i>Křesťansko-sociální strana</i>	2,25	139 355	5
<i>Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská</i>	1,98	122 813	6
<i>Maďarská a německá sociálně demokratická strana</i>	1,75	108 546	4
<i>Německá demokratická strana svobodomyšlná</i>	1,70	105 446	5
<i>Socialistická strana československého lidu pracujícího (Modráček a Hudec)</i>	0,95	58 580	3
<i>Maďarská strana rolnická</i>	0,43	26 520	1

Zdroj: vlastní zpracování dle *Deset let československé republiky*.¹²⁹

¹²⁷ Názvy politických uskupení převzaty z *Deset let československé republiky*, s. 292–293.

¹²⁸ *Deutsche Wahlgemeinschaft*, tedy společná kandidátka *Německé strany národní* a *Německé národně socialistické strany dělnické*.

¹²⁹ *Deset let československé republiky*, s. 292–293.

Tabulka č. 2: Výsledky voleb do Senátu Národního shromáždění Republiky československé v roce 1920 se započtením stran s nárokem na senátorský mandát (řazeno sestupně dle volebního výsledku v %).¹³⁰

Politický subjekt	Volební výsledek (v %)	Úhrn odevzdaných hlasů	Úhrn získaných mandátů
<i>Československá sociálně demokratická strana dělnická</i>	28,07	1 466 958	41
<i>Československá strana lidová (ludová)</i>	11,91	622 406	18
<i>Německá sociálně demokratická strana dělnická</i>	11,35	593 344	16
<i>Republikánská strana československého venkova a domoviny</i>	10,15	530 388	14
<i>Československá strana socialistická (národně-socialistická)</i>	7,15	373 913	10
<i>Národní demokracie s agrární opozicí</i>	6,78	354 561	10
<i>Německá volební pospolitost</i>	5,75	284 720	8
<i>Slovenská národná a rolnická strana</i>	3,47	181 289	6
<i>Německý svaz zemědělců</i>	4,03	210 700	6
<i>Německá křesťansko-sociální strana lidová</i>	2,70	141 334	4
<i>Německá demokratická strana svobodomyšlná</i>	2,26	21 199	3
<i>Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská</i>	2,06	107 674	3
<i>Křesťansko-sociální strana</i>	1,93	100 658	2
<i>Maďarská strana rolnická</i>	0,77	40 302	1

Zdroj: vlastní zpracování dle *Deset let československé republiky*.¹³¹

¹³⁰ Názvy politických uskupení převzaty z *Deset let československé republiky*, s. 292–293.

¹³¹ *Deset let československé republiky*, s. 292–293.

Tabulka č. 3: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v roce 1925 se započtením stran s nárokem na poslanecký mandát (řazeno sestupně dle volebního výsledku v %).¹³²

Politický subjekt	Volební výsledek (v %)	Úhrn odevzdaných hlasů	Úhrn získaných mandátů
<i>Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu</i>	13,66	970 498	45
<i>Komunistická strana Československa (sekce III. internacionály)</i>	13,14	933 711	41
<i>Československá strana lidová</i>	9,73	691 238	31
<i>Československá sociálně demokratická strana dělnická</i>	8,88	630 894	29
<i>Československá strana socialistická (národně-socialistická)</i>	8,57	609 195	28
<i>Německý svaz zemědělců</i>	8,04	571 198	24
<i>Hlinkova slovenská ľudová strana</i>	6,88	489 027	23
<i>Německá sociálně demokratická strana dělnická</i>	5,79	411 040	17
<i>Německá křesťansko-sociální strana lidová</i>	4,43	314 440	13
<i>Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská</i>	4,02	285 928	13
<i>Československá národní demokracie</i>	4,01	284 628	13
<i>Německá strana národní</i>	3,39	240 879	10
<i>Německá národně socialistická strana dělnická</i>	2,37	168 278	7
<i>Krajinská křesťansko-sociální strana</i>	1,39	98 383	4
<i>Autonomní zemědělský sojuz</i>	0,50	35 674	1
<i>Polský svazek lidový a dělnický</i>	0,42	29 884	1

Zdroj: vlastní zpracování dle *Národní shromáždění*.¹³³

¹³² Názvy politických uskupení převzaty z *Národní shromáždění*, s. 12–13.

¹³³ *Národní shromáždění*, s. 12–13.

Tabulka č. 4: Výsledky voleb do Senátu Národního shromáždění Republiky československé v roce 1925 se započtením stran s nárokem na senátorský mandát (řazeno sestupně dle volebního výsledku v %).¹³⁴

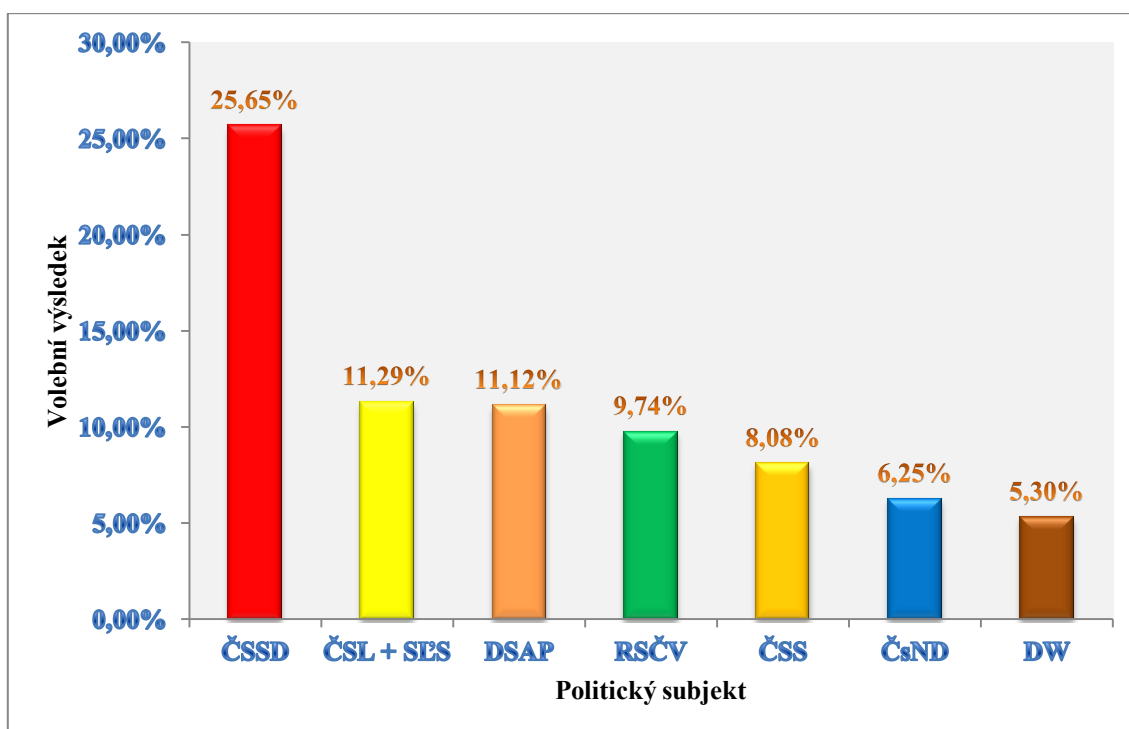
Politický subjekt	Volební výsledek (v %)	Úhrn odevzdaných hlasů	Úhrn získaných mandátů
<i>Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu</i>	13,81	841 647	23
<i>Komunistická strana Československa (sekce III. internacionály)</i>	12,70	774 454	20
<i>Československá strana lidová</i>	10,14	618 033	16
<i>Československá sociálně demokratická strana dělnická</i>	8,82	537 470	14
<i>Československá strana socialistická (národně-socialistická)</i>	8,47	516 250	14
<i>Německý svaz zemědělců</i>	8,29	505 597	12
<i>Hlinkova slovenská ľudová strana</i>	6,84	417 206	12
<i>Německá sociálně demokratická strana dělnická</i>	5,96	363 310	9
<i>Německá křesťansko-sociální strana lidová</i>	4,74	289 055	7
<i>Československá živnostensko-obchodní strana středostavovská</i>	4,22	257 171	6
<i>Československá národní demokracie</i>	4,20	256 360	7
<i>Německá strana národní</i>	3,52	214 589	5
<i>Německá národně socialistická strana dělnická</i>	2,30	139 945	3
<i>Krajinská křesťansko-sociální strana</i>	1,41	85 777	2

Zdroj: vlastní zpracování dle *Národní shromáždění*.¹³⁵

¹³⁴ Názvy politických uskupení převzaty z *Národní shromáždění*, s. 12–13.

¹³⁵ *Národní shromáždění*, s. 12–13.

Graf č. 1: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v roce 1920 se započtením stran, které získaly více než 5 % všech odevzdaných platných hlasů.

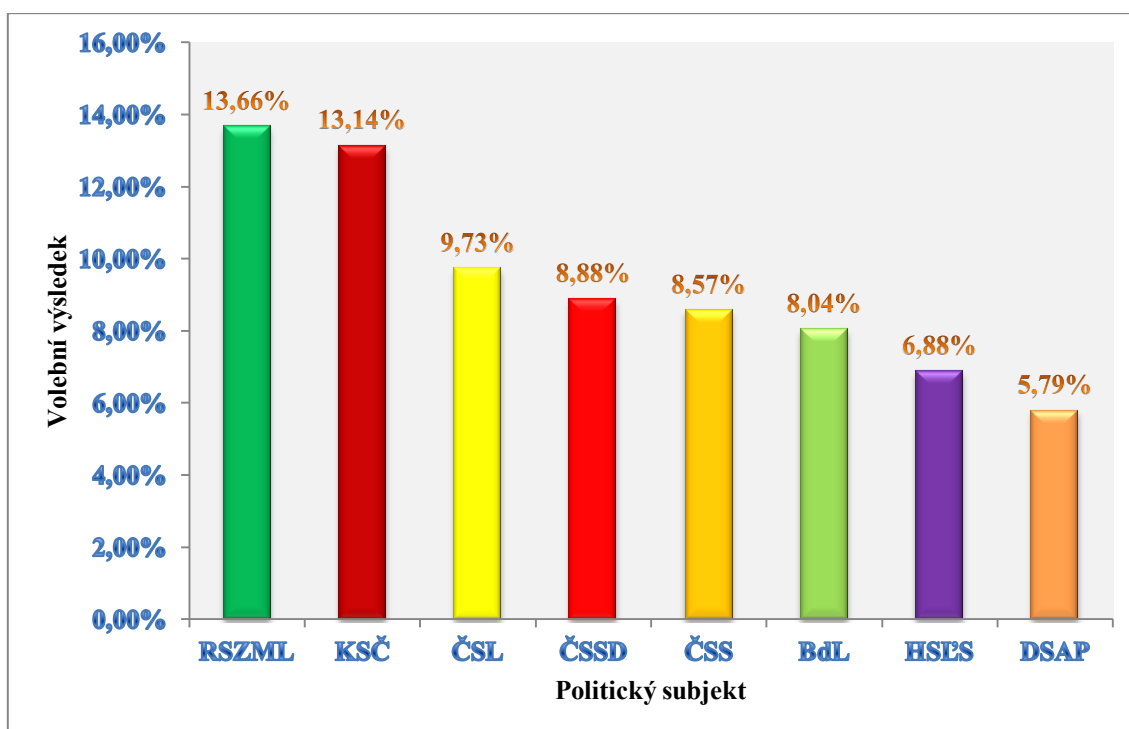
Legenda:

ČSSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL + SES	Československá strana lidová + Slovenská ľudová strana
DSAP	Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik (Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice)
RSČV	Republikánská strana československého venkova
ČSS	Československá strana socialistická
ČsND	Československá národní demokracie
DW	Deutsche Wahlgemeinschaft (Německá volební pospolitost)

Zdroj: vlastní zpracování dle *Deset let československé republiky*.¹³⁶

¹³⁶ *Deset let československé republiky*, s. 292–293.

Graf č. 2: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v roce 1920 se započtením stran, které získaly více než 5 % všech odevzdaných platných hlasů.

Legenda:

RSZML	<i>Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu</i>
KSČ	<i>Komunistická strana Československa</i>
ČSL	<i>Československá strana lidová</i>
ČSSD	<i>Československá sociálně demokratická strana dělnická</i>
ČSS	<i>Československá strana socialistická</i>
BdL	<i>Bund der Landwirte (Svaz zemědělců)</i>
HSES	<i>Hlinkova slovenská ľudová strana</i>
DSAP	<i>Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik (Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice)</i>

Zdroj: vlastní zpracování dle *Národní shromáždění*.¹³⁷

¹³⁷ *Národní shromáždění*, s. 12–13.

5 Tištěná média za první republiky

Média byla od vzniku republiky ovlivňována recipovanými legislativními normami z Rakousko-Uherska. Tím, že formující se československá vládní moc v říjnu 1918 částečně převzala dosavadní říšské a zemské zákonodárství, zůstaly v platnosti i zákony týkající se tiskového práva. Jednalo se především o rakouské i uherské trestní zákony a řády, tiskové zákony a rakouský trestní řád pro řízení ve věcech tiskových. Za první republiky vzniklo několik desítek dalších norem, k vytvoření vlastního tiskového zákona však nedošlo, i navzdory různým iniciativním návrhům. Uplatňovala se zde následná obsahová cenzura, realizována formou konfiskací „závadných“ textů či pouze jejich částí. Prováděla ji státní zastupitelství s místními úřady, což musel posvětit soud. Pokud se konfiskace opakovaly příliš často, mohlo se vydávání daného periodika pozastavit, což se týkalo nejčastěji médií, vyjadřujících nespokojenost s existencí republiky. Meziválečné mediální zákonodárství v Československu může být vzhledem k poměrům označováno za přísnější než v Předlitavsku. Tisk měl jednoznačně velký vliv při utváření společnosti. Většinu médií, na rozdíl od jiných zemí, provozovaly jednotlivé politické strany.¹³⁸

Únorová ústava z roku 1920 nepřinesla žádnou velkou změnu. Garantovala tiskovou svobodu a zakazovala předběžnou cenzuru, ale periodický tisk podléhal značným omezením. Následně zákon o mimořádných opatřeních z dubna 1920 zasahoval do některých občanských svobod včetně svobody tiskové v době války, ohrožení republiky, jejího zřízení či jiných nepokojů a zavedl předběžnou cenzuru.¹³⁹ Atentát na ministra financí Aloise Rašína se stal podnětem k vydání zákona na ochranu republiky, v březnu 1923, jenž obsahoval i část o nedovoleném zpravodajství a umožňoval každodenní konfiskace nevhodného tisku, na jejichž základě mohlo dojít k zastavení vydávání toho kterého listu.¹⁴⁰ O rok později, v květnu 1924, vyšla tisková novela, která byla úpravou několika rakouských i uherských zákonů, a zdůraznila především roli odpovědných redaktorů a trestní odpovědnost za obsah tiskovin, zároveň

¹³⁸ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 32–35; BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fraňo, *Dějiny československé žurnalistiky. III. díl. Český a slovenský tisk v letech 1918–1944*, Praha 1988, s. 73–74.

¹³⁹ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. KÖPPLOVÁ, Barbara et al., *Dějiny českých médií v datech. Rozhlas, televize, mediální právo*, Praha 2003, s. 349.

¹⁴⁰ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. Tamtéž, s. 351.

vyvíjela tlak na prozrazení redakčních informátorů.¹⁴¹ Tisku se dále dotkla řada dalších omezujících zákonů, např. v létě 1933 došlo ke kodifikaci a zpřesnění některých pojmů ohledně ochrany cti, doplnění zákona na ochranu republiky či změn zákona o mimořádných opatřeních.¹⁴² Dále se staly významnými tzv. malé tiskové zákony z let 1933 a 1934, upravující stávající předpisy, regulující distribuci novin a jejich dovoz ze zahraničí.¹⁴³ Tisku se týkal například i Zákon o obraně státu z května 1936.¹⁴⁴ Tyto zákony z 30. let 20. století byly přijímány v důsledku zosťující se mezinárodní politické situace, a tedy především na obranu demokracie.¹⁴⁵

V říjnu 1918 se vznikem Československa došlo k založení národní tiskové agentury, neboť vznikla *Československá tisková kancelář* (ČTK), jejímž prostřednictvím média odebírala agenturní zpravodajství, a jež byla napojena na světové zpravodajské agentury v rámci informační výměny. Zpočátku fungovala jako tiskový odbor Národního výboru československého. V pro republiku významný den, 14. listopadu 1918, převzala ČTK pražskou pobočku rakouské zpravodajské kanceláře Korbyro, a mohla se tak stát tiskovou zpravodajskou agenturou.¹⁴⁶ Kancelář se konsolidovala, rozvinula svoji zpravodajskou činnost a začala spolupracovat se zahraničními agenturami. Aktivně se zapojila do sítě tiskových kanceláří, již v roce 1924 vstoupila do *Spojené evropské zpravodajské agentury*. Držela monopol na informace. KSČ po svém ustanovení v létě 1921 založila vlastní *Československou komunistickou korespondenci* (ČKK), neboť obviňovala ČTK, že nebyla nestranná.¹⁴⁷

Po vzniku republiky existovalo několik málo novinářských spolků s výraznou historií. Již koncem 70. let 19. století vznikl *Spolek českých žurnalistů*, v roce 1902 pak *Jednota českých novinářů*. Z iniciativy mladých novinářů došlo na jaře 1911 k založení *Syndikátu pražských denikářů*, jenž se během následujících let stal nejvýznamnější

¹⁴¹ Zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti. Tamtéž, s. 352.

¹⁴² Zákon č. 108/1933 Sb. z. a n., o ochraně cti; zákon č. 124/1933 Sb. z. a n., kterým se doplňuje zákon na ochranu republiky; zákon č. 125/1933 Sb. z. a n., jímž se mění zákon o mimořádných opatřeních ze dne 14. 4. 1920. Tamtéž, s. 356–358.

¹⁴³ Zákon č. 126/1933 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují tiskové zákony; zákon č. 140/1934 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Tamtéž, s. 358, 360.

¹⁴⁴ Zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu. Tamtéž, s. 363.

¹⁴⁵ BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 73–77, 79–80; BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií. Od počátků do současnosti*, Praha 2019, s. 166–167; KÁRNÍK, s. 337; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 34.

¹⁴⁶ *Kaiserlich-Königliches Telegraphen-Korrespondenz Bureau*.

¹⁴⁷ BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 61–62, 64; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 59; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 30–31, 68; KÁRNÍK, s. 336.

novinářskou organizací. V roce 1919 se po jednání se Slováky přeměnil v *Syndikát československého denního tisku*, který byl v květnu 1926 přetvořen na *Syndikát československých novinářů* s celorepublikovou působností, naplňující funkci novinářské profesní a odborové organizace.¹⁴⁸

Struktura tisku v českých zemích, na Slovensku a Podkarpatské Rusi se začala vytvářet koncem 19. století ještě za Rakousko-Uherska, v souvislosti se vznikem politickým stran. Nově budované Československo ji pak pouze převzalo, přičemž nejvyšší koncentrace tisku se nacházela ve velkých městech, především v Praze, ale po celé republice existovala síť periodik. Jádrem tvořil tisk politických stran, se kterými se ruku v ruce vyvíjel. Nastal i rozvoj regionálních médií. Tyto „dceřiné“ listy pak přejímaly ze svých mateřských novin i celé strany.¹⁴⁹

Mezi periodickým tiskem měly největší vliv právě noviny, především deníky. Vycházela ranní vydání, tzv. raníky, kde se povětšinou prezentovala stranická politika, čímž se staly tiskovými orgány politických stran, a odpolední vydání, tzv. večerníky, s pestřejším obsahem určeným širším čtenářským vrstvám, vydávaných ve zhruba o třetinu vyšším nákladu, přinášejících aktuálnější informace. Větších nákladů se také dočkala víkendová a nedělní vydání. Strany ale vydávaly i politické týdeníky, měsíčníky, odborné časopisy, listy pro ženy, mládež a děti.¹⁵⁰

Stranický tisk se stal důležitým komunikačním kanálem mezi stranou a voliči. Nově se v tomto období rozvinul do té doby spíše okrajový bulvární tisk. Samozřejmě existovaly i nezávislé tituly, nepodléhající politickým stranám, a to jak noviny, tak se rovněž tiskla spousta zájmových časopisů. Výrazné deníky vycházely dvakrát za den, raníky byly přepolitizované a večerníky zase měly sklon k bulvárnosti. Méně výrazná periodika vycházela obden, několikrát do týdne či jednou týdně. Tyto tzv. obdeníky či týdeníky byly často místní variantou ústředního tisku doplněného místním zpravodajstvím. V první republice se hovoří o tzv. hlavičkových listech, kde se měnila pouze hlavička či malá část obsahu, s nepatrnými regionálními úpravami. V regionech se povětšinou jednalo o mutace centrálních deníků, přičemž výjimečně se jednalo o deníky, neboť krajové tisky vycházely s nižší periodicitou. Vzhledem ke statistickým

¹⁴⁸ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 67; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 80–81.

¹⁴⁹ BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 53; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 41; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 159.

¹⁵⁰ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 161; KÁRNÍK, s. 326; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 58; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 39; KÁRNÍK, s. 326–327.

údajům, lze konstatovat, že v Československu dominoval stranický tisk nad ryzím zpravodajstvím. Pro představu, v Československu v roce 1920 vycházelo 2 259 listů, přičemž 1 521 československých a 738 cizojazyčných. O pět let později se jednalo již o 2 800 periodik, z toho 55 českých, 7 slovenských, 35 německých a 8 maďarských deníků. V roce 1930 z 3 933 titulů mělo 914 listů politické zaměření a 115 představovaly deníky. Údaje o nákladech novin v první republice však nejsou příliš věrohodné, protože byly záměrně nadhodnocovány.¹⁵¹

Novinová struktura vypadala zpravidla následovně: úvodník, vyjadřující se k nejdůležitější otázce, na prvních dvou stranách pokračovaly informace o závažných událostech, zejména vnitropolitických. Na dalších stranách následovalo zahraniční a regionální zpravodajství, informace z kultury, součástí se staly i dopisy čtenářů a inzerce. Na poslední straně se objevovaly sportovní události.¹⁵²

Většina tištěných médií v Československu za první republiky, jak již padla zmínka, patřila politickým stranám, které bez nich neměly šanci prorazit, neboť se mj. staly i stranickým příspěvkem. Strany do této situace, kdy měly v rukou převážnou část tisku, byly tlačeny nastavením politického systému. Zároveň jím ovlivňovaly své příznivce a potencionální stoupence, tisk je spojoval i s členskou základnou. Vzhledem k již zmíněnému faktu, že strany neměly právní subjektivitu, nemohly tak vlastnit vydavatelství a tiskárny, ani být vydavatelem periodik, jímž se mohla stát jen fyzická či právnická osoba. Tisk výrazných politických stran (vyjma sociálních demokratů a komunistů), byl vydáván velkými vydavatelskými domy, přičemž nejsilnější vydavatelství se soustředila kolem největších stranických listů, resp. přímo politických stran. Spousta titulů vycházela v tiskových koncernech, úzce propojenými s politickými stranami, za nimiž povětšinou byly akciové nebo komanditní společnosti, v jejichž pozadí stáli představitelé daných stran. Existovali ale i soukromí vlastníci tiskových podniků.¹⁵³ Tiskové koncerny pak společně vytvořily *Organizaci vydavatelů novin a časopisů*, koordinující jejich činnost. V důsledku tvrdého konkurenčního boje mezi

¹⁵¹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPOVÁ, s. 159–161; OSVALDOVÁ, Barbora, ČEŇKOVÁ, Jana, *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*, Praha 2017, s. 18; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 38–39; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 58–59.

¹⁵² KÁRNÍK, s. 326–327.

¹⁵³ Např. *Politika, Globus, Rodina*. KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 36.

politickými subjekty a především jejich tiskovými koncerny, docházelo k cenovému podbízení, kdy tisk, zejména večerníky, se nabízel za ztrátové ceny.¹⁵⁴

Českoslovenští (národní) socialisté vydávali svůj tisk v největším tiskařském koncernu, společnosti *Melantrich*, kterému jeho rozměrem nebyl schopen nikdo konkurovat. Ústředním tiskovým orgánem strany se stalo *České slovo*, jež poprvé vyšlo v březnu 1907. Posléze začalo být vydáváno i *České slovo večerník*, vycházející od roku 1923 jako *Večerní České slovo*, ve druhé polovině 20. let reprezentující nejoblíbenější večerník, vydávaný v až půlmilionovém nákladu, nabízející kromě stručného večerního zpravodajství i jiné rubriky. Stranický výkonný výbor zřídil *Ústřední tiskovou kancelář*, která měla koordinovat činnost stranického tisku. Veškeré noviny, vycházející v *Melantrichu*, s výjimkou *Českého slova*, se pohybovaly na hraně nezávislých listů, byť zastávaly stranickou propagandu, ale vedení strany na ně žádný zásadní vliv nemělo. Na rozdíl od periodik jiných stran, se koncern ve své další činnosti otevřeně nehlásil k stranické orientaci, zaměřoval se na občany bez rozdílu politického přesvědčení a distribuoval různé zájmové přílohy. V objektu jeho zájmu bylo i vydávání politických, obrázkových, literárních, módních a vědeckých časopisů. Celkově vydával na 11 deníků, 60 regionálních týdeníků, 12 čtrnáctideníků, 40 měsíčníků a několik desítek dalších titulů. Vlastnil značné množství tiskáren a redakcí napříč republikou. Vzhledem k tomu, že se *Melantrich* do jisté míry osamostatnil, byl pro něj prvořadým zájmem zisk, poté až politická agitace. Národní socialisté se na něm stali závislými, nikoli naopak. V Praze vycházel raník *A-zet* či *Telegraf*, v Brně *Moravské slovo* a *Večerní Moravské slovo*. Deníky vydával v dalších velkých městech českých zemí i na Slovensku, kde vycházel *Slovenský robotník* a *Slovenské slovo*, i když tam strana nikdy příliš neuspěla. Koncern vydával rovněž například ilustrovaný povídkový mládežnický časopis *Ahoj na neděli*, obrázkové časopisy *Pražský ilustrovaný zpravodaj* a *Hvězda*, pro ženy orientovaný čtrnáctideník *Eva*, módní časopis *Vkus* či románové periodikum *Rozruch*. Po vzniku republika strana založila teoretickou revue *Budoucnost*, již vystřídal v roce 1921 měsíčník *Národní kultura*.¹⁵⁵

¹⁵⁴ BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 54, 57; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 35–36, 40–41; KÁRNÍK, s. 327, 336; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 168.

¹⁵⁵ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 168; KÁRNÍK, s. 329, 336; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 55, 162–163; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 48–49, 55; HARNA, *Český národní*, s. 775–776; OSVALDOVÁ, ČEŇKOVÁ, s. 19.

Druhým největším vydavatelským koncernem se staly *Československé podniky tiskařské a vydavatelské*, od 30. let *Tiskařské a vydavatelské podniky Novina v Praze*, jež měly také tiskárny po celé republice. Vydávaly tisk agrárikům, především jejich ústřední tiskový orgán, deník *Venkov*, jenž vyšel poprvé v březnu 1906. V Praze od roku 1914 vycházel bulvárnější pražský večerník *Večer*, jehož obměnou na venkově se stal *Lidový deník*. Pro mediální krajinu agráriků byl charakteristický rozšířený regionální tisk. Do produkce spadala i spousta odborných a populárně naučných publikací, periodik, určených širokým skupinám čtenářů. Šlo například o čtrnáctideník *Česká selka* nebo kulturně-politická revue *Brázda*. Od roku 1902 byl vydáván časopis *Český zemědělec*, který se později stal přílohou *Venkova*. Již v roce 1914 byl založen vědecký časopis *Agrární revue*. Strana na Moravě vydávala týdeník *Moravský venkov*, od roku 1919 jej vystřídal deník *Svoboda*, dále *Brněnskou svobodu* a *Moravsko-slezskou svobodu*. Ve Slezsku od roku 1912 vycházel *Slezský venkov*. Na Slovensku jako tiskový orgán tamních agráriků vycházel *Slovenský denník* a populárnější *Slovenská politika* či *Slovenský týždenník*. Republikáni ale pronikli až na Podkarpatskou Rus, kde v Užhorodě vydávali *Zemledělskaja politika*. Navíc většina ze přidružených agrárnických organizací pak vydávala svá periodika.¹⁵⁶

Lidovci spolupracovali se *Spolkem pro vydávání katolického tisku* a především s *Československou akciovou tiskárnou*, kde vycházel jejich páteční tisk, zejména ústřední tiskový orgán *Lidové listy*, založený až roku 1922. Pro Prahu byl distribuován polobulvární *Pražský večerník*, na venkově *Lid*. V Brně vycházel jako orgán zemského vedení strany deník *Den*, vycházející od roku 1912, který vzhledem k silnějšímu postavení strany na Moravě získal velkého významu. Vydavatelem brněnských lidoveckých periodik se stala *Lidová společnost tisková*. V Olomouci se proslavil deník *Našinec*, který vydávaly *Lidové závody tiskařské a vydavatelské*. V Čechách i po celé Moravě vycházela řada dalších regionálních listů, např. *Český západ* v Plzni. Ve velkých nákladech rovněž vydávali katolické časopisy. Od roku 1871 vycházel deník *Čech*, od 30. let 20. století jen jako týdeník, za první republiky zastávající pozici stranické opozice. Mimo to strana vydávala spoustu dalších týdeníků, časopisů a jiných periodik včetně náboženských. Výrazný byl rovněž *Rodokaps*, tedy romány do kapsy.

¹⁵⁶ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPOVÁ, s. 170–171; HARNA, *Republikánská strana*, s. 574–575, 577; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 55, 167–168; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 46; KÁRNÍK, s. 329; OSVALDOVÁ, ČEŇKOVÁ, s. 19.

Pro lidovecký tisk se stala typická jeho roztříštěnost. Lidovci také expandovali až na Podkarpatskou Rus, kde se jejich tiskovým orgánem stal týdeník *Svoboda*.¹⁵⁷

Národně demokratický tisk navazoval na tradici mladočechů, a tak patřil k jedněm z nejstarších. Strana měla pod patronátem *Pražskou akciovou tiskárnu*, patřící spřízněné *Živnobance*, vydávající její ústřední tiskový orgán *Národní listy*, s dlouholetou tradicí již od roku 1861. Večerníkem pro Prahu se stal *Národ*, dále zde vycházel i deník *Role*. Národní demokraty podporoval na Plzeňsku *Český deník* či v Ostravě *Moravskoslezský deník* s rozšířeným poledním vydáním a regionálními hlavičkovými úpravami (*Národní noviny* v Brně a *Pozor* v Olomouci). Rovněž tiskli značné množství politických týdeníků či zájmových časopisů.¹⁵⁸

Ve vydavatelském podniku *Čechie* vycházel tisk živnostenské strany, především od května 1919 ústřední list *Reforma*, od roku 1932 jako *Národní střed*. Odpoledne vycházel *Nový večerník*, po roce 1924 jako *Nový deník*. V Olomouci pak živnostníci vydávali *Československý deník*, od roku 1932 nesl název *Moravský deník*. Na Slovensku se jejich zemským orgánem stal týdeník *Hlásnik*, od 30. let *Slovenský Nový denník*, následně přejmenovaný na *Slovenský Nový střed* jako hlavičková obměna pražského listu. Živnostenský tisk byl víceméně zakládán až za první republiky. Strana vydávala i regionální politické týdeníky a jiná periodika.¹⁵⁹

Sociální demokraté a později i komunisté řešili tisk pomocí fyzických osob, jež vydávaly za majitele jejich médií. Sociální demokracie disponovala *Lidovou tiskárnou Antonína Němce a spol.*, kde vycházel její ústřední tiskový orgán *Právo lidu*, založený v říjnu 1897, a také *Večerník Práva lidu*, jehož obdobou pro venkov se stal *Přítel Lidu* a pro Brno *Moravský Přítel lidu*. V Praze se následně ještě objevily *Ranní noviny*, s bulvárnějším nádechem. Strana měla vybudovanou silnou síť místních periodik. Na konci 20. let disponovala pěti deníky a 70 politickými listy. V sociálně demokratických baštách, Plzni a Ostravě, pak vycházela *Nová doba*, resp. *Duch času*. Ve 30. letech se ještě v Ostravě přidal *Poledník Práva lidu*, později přejmenovaný na *Ostravský poledník*, a poté jen *Poledník*. V Brně vycházela *Rovnost* či *Stráž*

¹⁵⁷ OSVALDOVÁ, ČEŇKOVÁ, s. 19; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 56, 169; TRAPL, s. 661–662; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 46–47; KÁRNÍK, s. 328.

¹⁵⁸ KÁRNÍK, s. 327; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 43; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 174; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 171;

¹⁵⁹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 174; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 44–45; MAREK, *Československá živnostensko-obchodnická*, s. 801–802.

socialismu, v Kladně *Svoboda*, v Prostějově *Hlas lidu*. Strana vydávala také řadu ostatních zájmových časopisů a periodik. Velkého významu si vydobyl teoretický časopis *Akademie*, ovlivněný iniciativou TGM, na nějž navázal měsíčník *Dělnická osvěta*, sdružující socialisticky zaměřenou inteligenci. Hlavním tiskovým orgánem sociálních demokratů na Slovensku se staly *Robotnícké noviny*. Slovenský regionální tisk se sloučil do týdeníku *Bojovník*, jenž se v roce 1924 z finančních důvodů sloučil s *Robotníckými novinami*, a župní výbory strany začaly vydávat jiné místní týdeníky. Sociální demokraté zde taktéž vydávali zájmové časopisy a od 30. let 20. století registrujeme snahy o znovuvybudování vlastního regionálního tisku.¹⁶⁰

Komunisté svůj tisk vydávali v tiskárně *Grafia*, od roku 1927 v nově postaveném Lidovém domě na Karlíně. Vydavateli jejich tisku byly konkrétní fyzické osoby, poměrně rychle se střídající. Ústředním tiskovým orgánem se stalo *Rudé právo*, založené v září 1920, doplněné *Večerníkem Rudého práva*, později přejmenovaným na *Rudý večerník*. Po vzniku KSČ převzali některé zavedené dosavadní sociálně demokratické místní tiskové orgány a vydávali spoustu dalších regionálních tisků. V Kladně to byla *Svoboda*, v Brně pak *Rovnost*. Na střední Moravě vycházela *Stráž lidu*, na Ostravsku *Dělnický deník*. Již na počátku března 1919 vznikla v Plzni *Pravda* jako orgán marxistické levice, v letech 1920 až 1921 vycházející jako *Pravda českého západu*. Až do roku 1938 se jednalo o list KSČ na Plzeňsku. Na Slovensku pak stranu reprezentovala *Pravda chudoby*, *Pravda* či *Hlas ľudu*. V době zákazu vydávání *Rudého práva* začaly v roce 1933 vycházet *Haló noviny*, jako list typografů komunistické karlínské tiskárny, jež jsou listem komunistické strany i dnes. Strana rovněž vydávala i časopisy pro ženy, děti, mládež a spoustu dalších titulů. Z intelektuálních kulturně politických časopisů je možné jmenovat již zmíněný *Červen*, spojený s S. K. Neumannem či *VAR*, vydávaný Zdeňkem Nejedlým. Teoretickými listy se staly *Komunistická revue*, *Agitátor*, *Bolševik*, *Komunista* či stranický časopis *Tvorba*. Již v roce 1921 komunisté vydávali na 53 listů, z toho sedm deníků. Jako internacionální subjekt vydávali i cizojazyčná periodika v němčině, maďarštině nebo polštině.¹⁶¹

¹⁶⁰ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 35–36, 49–50; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 172; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 159, 186–188; KÁRNÍK, s. 330, 335; KUKLÍK, s. 700.

¹⁶¹ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 51; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 172–174; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 91, 297; MAREK, *Komunistická strana*, s. 724, 726; KÁRNÍK, s. 335; OSVALDOVÁ, ČEŇKOVÁ, s. 20.

Rozvoj bulvárního tisku v Československu nastal až ve druhé polovině 20. let 20. století a je spojen především se jménem Jiřího Stříbrného a jím založeným koncernem *Tempo*, jenž vznikl v roce 1926. Vycházel zde *Pondělní list*, k čemuž se přidal *Večerní list*, později přejmenovaný na *Polední list*. Následně došlo k vydávání týdeníků *Nedělní list* a *Expres*, románového týdeníku určeného ženám *Večery pod lampou*, satirického týdeníku *Šejdrem*, který byl stejně jako stranický časopis *Národní liga* v první polovině 30. let úředně zastaven a nahrazen humoristickým časopisem *Ulice*.¹⁶²

Čeští fašisté vydávali od roku 1922 *Hanáckou republiku*, později přejmenovanou na *Národní republiku*. Tiskovým orgánem *Národní obce fašistické* po jejím ustavení se stal deník *Říšská stráž*, poté týdeníky *Stráž Říše* či *Fašistické listy*. Kromě toho vydávali různé týdeníky, čtrnáctideníky nebo měsíčníky a regionální periodika.¹⁶³

Slovenská ľudová strana vydávala svůj tisk ve vydavatelství *Lev* a *Andrej*. Pozici jejího tiskového orgánu zastával list *Slovák*, vycházející od ledna 1919. Již od roku 1910 vycházely *Slovenské ľudové noviny*, v Prešově *Slovenská pravda* jako týdeník pro východní Slovensko. Prakticky již od počátku začala strana budovat svůj regionální tisk. Politiku Ľudáků podporovala i řada časopisů, také vytvořili systém tisku pro děti a mládež.¹⁶⁴

Na Slovensku existovaly dva významnější závody, *Slovenská grafia* a *Knih tlačiaruský účastníarský spolok*. Již po vzniku republiky na území Slovenska vycházelo několik regionálních listů, vydávajících Slovenskou národní radou. Jako její orgán zpočátku vycházel i *Slovenský denník* v Ružomberoku. Vedení národní strany mělo k dispozici *Národné noviny*.¹⁶⁵

Mimo českých tiskovin na našem území vycházela i spousta cizojazyčných, především německých listů. Mezi německé deníky se řadí i dvakrát denně vycházející nacionalistické nestranné *Deutsche Zeitung Bohemia*, vydávané již od roku 1848, dále *Prager Tagblatt*, vycházející od roku 1875, a spousta dalších místních médií, zejména

¹⁶² BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 176–177; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 56; OSVALDOVÁ, ČEŇKOVÁ, s. 19–20; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 53; VYKOUPIIL, s. 785.

¹⁶³ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 163–164; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 173; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 52.

¹⁶⁴ BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 56, 189–192.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 57, 180–181.

v oblastech se silným německým osídlením. Ústředním listem německé sociální demokracie se stal *Sozialdemokrat*, nacionalističtí sociálové měli list *Der Tag*, nacionální strana pak uváděla jako hlavní tiskový orgán *Sudetendeutsche Tageszeitung* či *Nordböhmisches Tagblatt*. Křesťanští sociálové disponovali *Deutsche Presse*, agráři *Deutsche Landpost*. *Sudetoněmecká vlastenecká fronta* nejprve používala týdeník *Die Rundschau*, poté deník *Die Zeit* jako ústřední orgán *Sudetoněmecké strany*. Vedle těchto deníků měly samozřejmě německé menšinové strany rozvinutý i svůj regionální tisk, některé více, jiné méně.¹⁶⁶

Nezávislým tiskem se označují především čtyři významné deníky. Jednalo se o ke Kramářovým národním demokratům inklinující *Národní politiku*, prohradní *Lidové noviny* a *Tribunu* či legionářské *Národní osvobození*. Jejich neutralita je vzhledem k názorovému příklonu k určité skupině obyvatel značně vágní. I když se vydávaly za nadstraničká a nezávislá periodika, přesto stranily určitým politickým či jiným skupinám obyvatel, jejichž zájmy pak protěžovaly. Tyto nezávislé listy se vydávaly v koncernech, jež nebyly propojeny s politickými stranami, ale na určité finanční podpoře byly závislé, konkrétně *Národní politika* na inzerci bank a průmyslových podniků, *Lidové noviny* na prezidentské kanceláři či výnosech brněnské *Polygrafie*, *Tribuna* na *Ústředním svazu průmyslníků*, *Národní osvobození* na ministerstvu národní obrany a československých legionářích. *Tribuna*, založená až v roce 1919 jako tužba společnosti na opravdu nezávislé noviny, ale ještě v průběhu 20. let zanikla.¹⁶⁷

Tiskařský a vydavatelský závod *Politika* vydával nezávislou *Národní politiku*, která jako nestranické médium omezila politickou tematiku a snažila se o objektivní zpravodajství se snahou nevměšovat se do mezistraničkových sporů. Její nedělní vydání dosahovalo na rekordních 400 tisíc výtisků. Titul začal vycházet původně jako příloha německy psaného deníku *Politik* již v roce 1883 a po dvou letech se osamostatnil. Za první republiky vycházela dvakrát denně, jejím obrázkovým týdeníkem byly *Ozvěny*.¹⁶⁸

¹⁶⁶ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 162; KÁRNÍK, s. 333–334; ŠEBEK, s. 865, 870, 873, 879, 882. MAREK, Pavel, *Sudetoněmecká strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 902.

¹⁶⁷ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 161–162, 174–175; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 54, 56, 176; KÁRNÍK, s. 331–332.

¹⁶⁸ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPLOVÁ, s. 175; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 39; KÁRNÍK, s. 331; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 177.

Lidové noviny, založené v roce 1893, zpočátku vycházely v brněnské *Polygrafii*, v polovině roku 1920 s pražskou pobočkou a od 30. let po získání *Topičova nakladatelství*, se celá redakce přemístila do Prahy. Noviny lze taktéž označit jako nadstranický a nezávislý list, původně vlastněný rodinou Stránských, která kolem nich vytvořila vlastní nakladatelství. Od ostatních novin se lišily dispozicí vlastní sítě zpravodajů v zahraničí. Jak uvádí historik Zdeněk Kárník: „*noviny založily v Českých zemích tradici novinářství nejvyšší úrovně, které se stalo vzorem (bohužel nikdy nedostiženým)*“. ¹⁶⁹ List za první republiky vycházel dvakrát denně. ¹⁷⁰

V roce 1924 vznikl orgán *Československé obce legionářské*, deník *Národní osvobození* po sloučení listů *Čas*, *Československé noviny* a *Legionářský směr*. Noviny, vydávané v nakladatelství *Pokrok*, si s legionářskou a hradní orientací získaly respekt svojí objektivitou. Deník hájil zájmy učitelů, státních zaměstnanců a československých legionářů. Vycházel v jednom vydání, neměl večerník ani žádný jiný odpoledník, ale disponoval několika pravidelnými přílohami. ¹⁷¹

Jako nezávislý tiskařský podnik se prezentoval například *Globus*, v němž v Brně vycházely především *Moravské noviny* a *Moravská orlice*, na Slovensku pod něj spadala *Slovenská krajina*. Tiskovým orgánem *Národní strany práce*, o které také padla zmínka, se stal týdeník *Národní práce*. Oficiálnímu vládnímu listu *Československá republika (Pražské noviny)* se nedostalo zásadního ohlasu. Výrazněji prorazil německy psaný *Prager Presse*, tlumočící cíle československé zahraniční politiky zejména vně republiky. Vláda držela vydavatelství *Orbis*, vydávající publikace všeho druhu a propagující úspěchy republiky. Národní shromáždění informovalo jednotlivé redakce o jednání parlamentu prostřednictvím *Sněmovní korespondence*, již vydávalo. ¹⁷²

¹⁶⁹ KÁRNÍK, s. 332.

¹⁷⁰ BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 177–178; OSVALDOVÁ, ČEŇKOVÁ, s. 23; BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPOVÁ, s. 176; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 41–42.

¹⁷¹ BEDNAŘÍK, JIRÁK, KÖPPOVÁ, s. 174–175; KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, s. 42; BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 179.

¹⁷² BERÁNKOVÁ, KŘIVÁNKOVÁ, RUTTKAY, s. 54, 56; DVOŘÁK, s. 623; KÁRNÍK, s. 336.

6 Analýza a interpretace vybraných článků ze zvolených médií

6.1 České slovo

Ústřední orgán *Československé strany socialistické* přišel 14. září 1920 s článkem „*Rozvrat v sociální demokracii*“, jenž upozornil na stupňující se střet mezi pravým a levým křídlem uvnitř sociální demokracie. Vyzdvihl článek poslance Antonína Němce z „minulé“ neděle, který byl v kontrastu s úvodníkem *Práva lidu* z neděle „ještě předcházející“, sepsaným doktorem Václavem Houserem. Ten odmítl vnitrostranický smír a prezentoval požadavek levice, jež dle jeho argumentace v jednotlivých organizacích dosáhla usnesení, aby delegáti bezpodmínečně hlasovali pro její požadavky, tedy pro vstup strany do Komunistické internacionály; sociální demokracie se dále měla vzdát samostatnosti vedení, nestarat se o stát, nýbrž se věnovat světové revoluci dle instrukcí Moskvy. Příklon k pravici označil za zradu dělnictva. Zmínil ale i lítost nad vzájemným odcizením znesvářených stran, což ale muselo podle jeho názoru ustoupit do pozadí.¹⁷³

Poslanec Němec, stojící na pravici, zaútočil na sympatizanta levice Housera, který dle jeho slov, stěžoval-li si na dosavadní počínání sociální demokracie, tak údajně nešlo o nic nového. Němec uvedl, že příslušnost ke Kominterně by se měla řešit smírnou cestou mezi oběma křídly, což bylo v rozporu s Houserovými výroky. Přívržence Druhé internacionály nazval důslednými socialisty, nedělající megalomanskou proletářskou politiku, o jejíž realizaci měl v té době již pochybnosti. Rakušáckou politiku z dob války, o níž Houser podle jeho výkladu hovořil, označil za dělnictvem zapomenutou a nemožnou. Výsměšně prohlásil, že se Houser postavil do čela komunistů a zahájil revoluci, již se dosud spíše vyhýbal. Vyzdvihl, že pokud by zvítězili komunisté, panovaly by poměry jako v Rusku a proletariát by trpěl ještě více. Dělnictvo mělo naději na překonání soudobé hospodářské krize, a pak nastolit socialistickou republiku. Obával se nezdařeného puče, jímž se mohlo dopomoci k vítězství politickým protivníkům, neboť podpora sociální demokracie se pohybovala, jak doložily obecní a parlamentní volby, jen kolem 30 %, což nebyla většina. Přijatá rezoluce na komunistické karlínské konferenci tvrdila, že rolnický a živnostenský střední majetek měl být z vyvlastňování vyloučen a změnou daňové soustavy i odpuštěním dluhů mělo být těmto vrstvám ulehčeno. Němec upozornil na absenci

¹⁷³ České slovo, 14. 9. 1920, XII/215.

definice takového středostavovského majetku a spatřoval v tomto kroku nedůstojný kompromis s rolníky i živnostníky, aby je komunisté získali na svoji stranu a zajistili majetek. Vyřkl, že marxistický komunismus ještě ani nezačal a komunisté již dělají kompromisy. Naznačil, co kompromisů by se asi projevilo, po uchopení vlády komunisty. Taková vláda by prý posílala vyslance do Moskvy, kde by získávali závazné instrukce. Posteskl si, že se místo boje za socialismus, bojovalo o taktiku a o metodu boje mezi sebou, z čehož mohli mít radost straničtí protivníci, a vznesl otázku, kdo je skutečným zrádcem dělnictva.¹⁷⁴

Socialistický list na těchto dvou případech, střetu zástupců obou znesvářených křídel, demonstroval vnitropolitický rozkol v sociální demokracii, jež označil za smutný stav, neboť docházelo k oslabování socialismu. Situaci označil za zápas mezi proletariátem republiky, ze kterého měli českoslovenští socialisté vzejít jako vítězi, neboť krizi způsobila politika sociální demokracie, jejíž levičácká politika se během několika dní měla ukázat jako chybná. Text se jednoznačně přikláněl k pravici v nejsilnější levicové straně a alibisticky omlouval socialisty, že na vzniklé situaci nenesou žádnou vinu.¹⁷⁵

Tentýž den se objevil v tomtéž listu titulek „*Před vážným rozhodnutím*“, jehož text pouze tlumočil oznámení předsedy vlády Vlastimila Tusara představitelům socialistické strany, že nedisponuje většinou hlasů, o které by se mohl opřít, což socialisté kladli jako požadavek při vstupu do vlády. Kabinet tak k radosti opozice ztratil majoritu a nemohl provádět socializační program, v němž se mělo pokračovat. Došlo k označení sociální demokracie jako jediného strůjce dalšího vývoje. Stanovisko socialistů mělo padnout ještě týž den na zasedání výkonného výboru. Navíc, prezident republiky pozval na schůzku ministra Stříbrného. Mimořádná ministerská rada se měla konat následující den.¹⁷⁶

Následně, 15. září 1920, vyšel článek s názvem „*Soc. dem. zastupitelstvo schválilo vystoupení svých ministrů z vlády*“. Informoval o konání konference zastupitelstva největší vládní strany. Tajemník Josef Teska na něm referoval o již uskutečněných volbách delegátů na stranický sjezd. Následně poslanec Němec hovořil o politické situaci a o vnitrostranických poměrech. Dále tlumočil stanovisko sociálně

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

demokratických ministrů, již žádali, aby jim zastupitelstvo strany umožnilo opustit vládu. Premiér Tusar doporučil, po vystoupení jeho stranických kolegů z kabinetu a tím odstranění jedné ze sporných otázek, aby byl odložen plánovaný sjezd strany na prosinec, čímž by i organizace strany mohly projednat podmínky pro přistoupení ke Kominterně. Po rozsáhlé debatě byla žádost na vystoupení ministrů schválena, odložení sjezdu rovněž. Poslanec Rudolf Bechyně poděkoval odstoupivším ministrům. V důsledku tohoto aktu mělo dojít k rozvázání koaličního poměru. Vzhledem k vnitrostranickým poměrům sociálně demokratické zastupitelstvo doporučilo svým zástupcům v Národním shromáždění, aby nevstupovali do žádných koalic, a usneslo se, aby nikdo z členů nepřešel ani do nové vlády. K příští vládě měla strana zaujmout stanovisko podle jejího postupu na domácí i zahraniční půdě a vůči dělnické třídě. Jednoznačně byla zamítnuta žádost předsedy dolní komory Františka Tomáška o zproštění z této funkce. Na konci sjezdu poslanec Bechyně jménem výkonného výboru konstatoval, že po tomto jednání nebude třeba, aby pravice tvořila zvláštní směr a reprezentovala se zvláštními organizacemi, a výkonný výbor rozpustil.¹⁷⁷

S titulkem „*Sociálně-demokratická levice zabrala redakci a tiskárnu Práva lidu*“ přišel deník 17. září 1920. Stručný článek shrnul, že z tiskárny a redakce *Práva lidu* došlo k utvoření závodní rady, kam byli přizváni i zástupci dělnictva. Rada prohlásila, že přebrala celý podnik pod svou ochranu, dokud nedojde ke zvolení nového výkonného výboru na sjezdu strany. Do té doby chtěla vézt list neutrálně a přispět ke smírnému řešení vnitrostranického sporu a udržet jednotu strany, čehož hodlala docílit dosazením cenzury, kterou začal vykonávat Ivan Olbracht. Na protest proti tomu rezignovali na své funkce jak oficiální vydavatel Antonín Němec, tak šéfredaktor Josef Stivín.¹⁷⁸

Rozsáhlejší článek s několika podtitulky zabírající téměř celou druhou stranu, s názvem „*Jednání mezi pravíci a levíci soc. dem. se nezdařilo*“, vyšel 22. září 1920. Sděloval, že zastupitelstvo sociální demokracie rozhodlo o vyloučení stoupenců Kominterny, a to i bez stanoviska sjezdu. Pravice i levice při jednání požadovaly obětování některých lidí, což se nepodařilo. Autoři textu se domnívali, že když Lidový dům byl v rukou levice, tak dočasnou tiskárnu *Práva lidu* v Beaufortově ulici jistě hlídali policisté s pendreký, v nichž spatřovali zbraň v rámci ideového vnitrostranického

¹⁷⁷ České slovo, 15. 9. 1920, XII/216.

¹⁷⁸ České slovo, 17. 9. 1920, XII/218.

boje. Sociální demokracii označili za symbol strašného mravního úpadku, projevujícího se již za války, a dále: „*Hanba této strany nemůže býti zastřena a její programová plodnost je žalostně smutná.*“¹⁷⁹ Článek zápornou kritikou pokračoval: „*Tam lidé nerostli, o rozvoj a vývoj socialismu se nestarali. Pro baráky v Hybernské ulici zaspali světovou válku, národní osvobození, nové metody proletářského boje za socialismus.*“¹⁸⁰ Strana trpěla stařeckostí, jejíž pád se měl stát novou příležitostí pro socialismus s národním cítěním, jenž neměl lidi ohlupovat, nýbrž osvobozovat.¹⁸¹

První podtitulek zmíněného článku nesl název „*Zastupitelstvo soc. dem. pravice*“ a popisoval události kolem jednání stranického zastupitelstva, které jednalo o posledních vnitrostranických událostech. Zprávu přednesli předseda strany Němec a bývalý ministerský předseda Tusar. Debatovalo se i o návrzích levice, mj. aby se sjezd konal v původním termínu. V průběhu jednání došlo k vytvoření komise, jež měla vypracovat kompromisní návrh, ale i přes paritu hlasů nedospěla k žádnému závěru, a tak se hlasovalo o podaných návrzích. Plán na konání sjezdu v září byl zamítnut. Zato se přijala rezoluce, kde se zastupitelstvo usneslo, že vzhledem k okupaci redakce *Práva lidu* byla zkrácena lhůta pro odložení sjezdu na listopad. Odůvodnily se zde i podněty, které vedly k odložení sjezdu. Šlo jednak o otázku Kominterny a karlínské usnesení požadující spojení strany s dalšími komunistickými frakcemi. Zastupitelstvo se zároveň usneslo, že se sjezdu nebudou moci účastnit komunisté. Delegáty se naopak mohli stát ti, kdož písemně odmítli moskevskou internacionálu a její podmínky, odporující sociálně demokratickým principům a metodám boje dělnické třídy. Pokud by i přesto došlo k delegování nevyhovujícího zástupce, bylo představenstvo strany oprávněno jeho mandát zrušit a vypsát volbu nástupce. Rezoluce odsoudila násilí proti stranickým podnikům v Praze a vyzvala k obnovení legálního stavu. Konstatovala, že *Rudé právo* a jeho večerník nebyly oficiálními stranickými orgány, na rozdíl od *Práva lidu* se svým večerníkem. Označila spor jako střetnutí komunistů, zastávajících metody Kominterny, a vedení strany, bojující za zachování organizační jednoty, samostatnosti a zásad sociálně demokratické politiky, jež se vymezovala proti rozvracečům. Zastupitelstvo dále konstatovalo, že boj nebyl namířen proti zastáncům radikálnějšího hodnocení koaliční spolupráce, nýbrž proti komunistům. Zároveň apelovalo na veškeré členstvo,

¹⁷⁹ České slovo, 22. 9. 1920, XII/223.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

aby při obraně strany podpořilo stranické představenstvo, výkonný výbor a zastupitelstvo, a nenechalo se odradit. Rezoluce byla přijata stejně jako rozhodnutí, že zabrané stranické podniky měly být do tří dnů odevzdány zpět věrohodným orgánům strany. Vedením sekretariátu byl nadále pověřen poslanec Němec.¹⁸²

„*Tábor lidu v Lidovém domě*“ je název druhého podtitulku citovaného článku. Upozorňuje, že do Lidového domu byl levicím v sociální demokracii svolán lid, aby vyvinul tlak na probíhající jednání zastupitelstva. Účastnili se jej i přívrženci jiných politických uskupení, neboť se jednalo o první veřejnou schůzi levice. Část z nich se shromáždila na zahradě, kde promlouval Antonín Zápotocký a František Toužil, kteří prohlásili, že levice je ochotna ke kompromisům, nikoli zásadním ústupkům. Docházelo ale i k štvanicím proti některým představitelům pravice. Na nádvoří bylo poněkud rušněji, neboť představitelé pravice byli ostře napadáni a osočováni. Hlavním požadavkem se stal smír uvnitř strany, ale za předpokladu uplatnění požadavků levice. Došlo k vysvětlení, proč je redakce *Práva lidu* obsazena, a sice z důvodu nepodrobení se diktátu vedení zaměřeného proti levici. Řečníci oznámili záměr pravice obsadit Lidový dům a vyzvali demonstranty, aby neodcházeli, a aby pomohli sídlo bránit. Podle nálad rozeštvávaných levičáků, které přerostly v obrovské nepřátelství mezi nimi a pravici, lze soudit, že nadále nebylo možné být spolu v jedné organizaci.¹⁸³

Do třetice se jednalo o podtitulek „*Schůze pravice na Žofíně*“ s nejstručnějším textem. Informoval o velké účasti na zmíněném setkání, kdy dorazili nejen zástupci pravice, ale i levice. Cílem pravice bylo odloučení komunistů od strany. Několik řečníků muselo být vyvedeno a celá schůze působila skličujícím dojmem.¹⁸⁴

Dne 28. září 1920 přišel list s článkem „*Sjezd sociálně demokratické levice*“. Z textu je patrné, že popisuje pouze jeden den sjezdového konání, konkrétně den předcházející jeho vydání. Zpočátku padla zmínka o průběhu bez slavnostních náležitostí. Poté konstatování, že kvůli přednesenému pozdravu od výkonného výboru Komunistické internacionály, šlo o sjezd bolševického hnutí, které převládalo zastánce radikálního středu. Levice svými činy předvedla, že chtěla mít navrch. Celé dopoledne probíhala debata nad Šmeralovým a Skalákovým referátem o socialistické internacionále, kde znojemský delegát upozornil na problematiku německého

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

nacionalismu, jenž měl vliv na německé straníky. Zároveň se tázal, jak postupovat v obcích, kde disponovali silným zastoupením, zda měli některé pozice postoupit zástupcům jiných stran. Zápotocký považoval jednotu ve straně za nemyslitelnou. Poslanec Josef Skalák se zabýval Druhou internacionálou a jejím stanoviskem k militarismu a válce, neboť v průběhu světové války přijala heslo o obraně vlasti, což odporovalo internacionálním hodnotám proletariátu a vnímal je jako iluzi. Případ Těšínska a útok na Slovensko v době vlády rad považoval za příklad této buržoazní ideologie, kterou se nakazil i proletariát. Kominternu, údajně pohlížející na demokracii a parlamentarismus prizmatem historické podmíněnosti, byla ve Skalákově řeči označena jako důsledek rozkladu kapitalismu. Stala se orgánem světového proletariátu, dohlížejícím na provádění světové revoluce. Zároveň v jednotlivých státech neuznávala neutralitu, ale požadovala spojení v jednu komunistickou stranu. Skalák na závěr své řeči předložil návrh, kde stálo, že komunisté usilovali o spojení proletariátu všech národností ve státě, a že souhlasili s podmínkami Kominterny. Předsednictvo strany tak mělo vstoupit do styku s moskevským výborem internacionály.¹⁸⁵

Odpoledne doktor Houser přednesl zprávu o organizačním řádu. Pak se ke slovu dostal Zápotocký, jenž přenesl poselství Třetí internacionály, která brala na vědomí vývoj komunistického hnutí v Československu a taktiku marxistické levice, snažící se propagovat její zásady. Zároveň varovala před činy, jež by dělnictvo mohlo považovat za ohledy před buržoazií. Jako příklad posloužilo hlasování marxistické levice pro vládní koalici, což bylo zapláceno dalším setrváním v sociálně demokratické straně. Zároveň předpokládala vytvoření revolučního dělnického hnutí, které mělo být postaveno na základech tezí II. kongresu Kominterny, jež splní úkoly, které si vytyčilo. Následovala debata především z řad stoupenců nejradikálnějšího směru a poslanec Jaroslav Rouček přednesl zprávu návrhové komise. Došlo k schválení několika rezolucí, zejména o *Právu lidu* či o parlamentní taktice, kde sjezd konstatoval, že se nepodařilo prosadit požadavky zformulované na posledním sjezdu v zimě 1918, které byly stanoveny jako podmínka pro podporu koaliční vlády. Konstatoval nemožnost systému koalice s buržoazními stranami, neboť nedošlo k naplnění požadavků proletariátu. Tím sjezd uložil poslancům, aby odmítali koalice s těmito stranami. Po odvolání některých rezolucí o jednotě strany, věrnosti sociálně demokratickému programu a o taktice strany

¹⁸⁵ České slovo, 28. 9. 1920, XII/228.

nakonec opěr vystoupil Houser, jenž ukončil referát o organizačním řádu, a zcela na závěr proběhly volby.¹⁸⁶

V rubrice „*Soudní síň*“ vyšel 14. října 1920 článek „*Právo Lidu contra Rudé Právo*“. Popisoval spor, který musel řešit okresní soud v Praze. Šlo o žalobu sociální demokracie na závodní radu *Rudého práva* pro rušení držby. Žalující stranu zastupoval doktor Alfred Meissner a žalované pak doktor Edvard Kalabis, jenž obhajobu postavil na faktu, že žaloba nedisponovala aktivní legitimací, protože neuvedla, o jaké rušení držby se mělo jednat. *Právo lidu* bylo ve vlastnictví sociální demokracie, která sama ustanovovala odpovědné osoby. Ale vydavatel tohoto listu neměl vlastnické právo, nýbrž byl pouze zprostředkovatelem. Rovněž v žalobě nedošlo k určení vlastnictví. Kalabis označil nároky žalující strany za neoprávněné, jejich tvrzení za bezpředmětné, nepravdivé a konstatoval, že žalovaní se nedopustili rušení držby. Připomněl, že část žalovaných seděla v redakci, k čemuž je zmocnil stranický výbor. Poté vystoupil zástupce druhé strany, Meissner, jenž prohlásil, že nešlo o držbu, ale o rušení držby a oponoval obhájcovým výrokům. Za vlastníka prostor označil společnost *Skalák a spol.*, která je pronajímala k vydávání sociálně demokratického listu. Dále zdůraznil právo poslance Němce jako vydavatele majetkem disponovat. V místě, kde mělo vycházet *Právo lidu*, ale vycházelo *Rudé právo*. Žalovaná závodní rada navíc určila svého vydavatele, čímž zrušila Němcův mandát. Na závěr prohlásil, že tito noví obyvatelé Lidového domu nebyli členy sociální demokracie, ale jednalo se o komunisty, a na žalobě trval. Soudní přelíčení bylo nakonec odročeno za účelem předvolání dalších svědků.¹⁸⁷

Na rozdíl od podzimních článků, z nichž některé byly značně rozsáhlé a plnily i přední stránky listu, se na jaře, konkrétně 27. května 1921, objevil nenápadný stručný článek v rubrice „*Denní zprávy*“ s názvem „*Nové tříštění staré sociální demokracie*“ až na dalších stranách. Informoval o vývoji v dělnickém hnutí, dle listu očekávaném, kdy se ze sociální demokracie mimo komunistické strany vydělila ještě další frakce, podobající se německým nezávislým. Šlo o úsilí několika straníků v čele s poslancem Vilémem Brodeckým. V textu se dále cituje zpráva první konference sociálně demokratické levice z předešlého dne, kde se hovoří o účasti zástupců, o přijetí prohlášení, o činnosti strany, o usnesení vydání manifestu k pracujícím lidu, v němž se

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ České slovo, 14. 10. 1920, XII/242.

měl vyřešit poměr levice v dělnickém hnutí a došlo k projevu sympatií kovodělníkům a dřevodělníkům. Dále bylo rozhodnuto o svolání sjezdu a o přijetí důležitých propagačních opatření. V závěru článku se uvádí, že setkání se zúčastnili i bývalí zástupci levice a otazník zůstal nad tím, jaké bude síla tohoto uskupení.¹⁸⁸

6.2 Český západ

Hlavním ústředním tiskovým orgánem *Československé strany lidové* se za první republiky až v roce 1922 staly *Lidové listy*, jež podle historika Zdeňka Kárníka „*nenáležely nikdy k žurnalistické špičce*“.¹⁸⁹ A protože naše zájmové období se nachází v letech 1920 a 1921, byl pro potřeby této práce jako zástupce lidoveckého tisku vybrán spřízněný regionální týdeník, a sice *Český západ*. Našeho zájmového tématu se zpravidla dotýkal velice okrajově, převážně pouze několika řádky v rubrikách *Politický přehled* či *Různé zprávy*, což snad ani nelze nazvat články.

Za jednu z prvních takových zmínek lze označit sdělení z 15. října 1920, informující o soudu mezi sociálně demokratickou levicí a pravicí o Lidový dům, kde bylo například uvedeno: „*Pravičáci i levičáci vytýkají si vzájemně nepěkné kousky*.“¹⁹⁰ V dalším vydání, 22. října 1920, padla zmínka o pražských bolševických výtržnostech, které byly snadno a rychle překonány. Dále pokračovalo konstatování, že nezdravé výstřelky komunismu by mohly být snáze překonány, kdyby mezi lidmi existovalo více porozumění pro potřeby národa před zájmy stran. Za necelé dva měsíce, 17. prosince 1920, list informoval o uskutečněném komunistickém povstání v Mostě, kde 14. prosince promlouvali proti republice a jiným dělnickým stranám komunističtí agitátoři z Kladna. Poštvovali davy a chtěli se zmocnit veřejných budov. Při obsazování vojskem obsazeného úřadu okresní politické správy se měl demonstrant zmocnit pušky jednoho z vojáků, již hodlal použít proti náčelníkovi správy. Vojáci tak dostali rozkaz k použití zbraní a zastřelili šest demonstrantů a dalších 20 zranili. Následně došlo k zatčení komunistického centrálního agitačního sboru, a jeho uvěznění v posádkovém velitelství v Mostě.¹⁹¹

V roce 1921, konkrétně 21. ledna 1921, přišel list se sdělením o vyloučení komunistů z německé sociální demokracie, kdy na schůzi jejího výkonného výboru se

¹⁸⁸ České slovo, 27. 5. 1921, XIII/119.

¹⁸⁹ KÁRNÍK, s. 329.

¹⁹⁰ Český západ, 15. 10. 1920, XIII/65;

¹⁹¹ Tamtéž; Český západ, 22. 10. 1920, XIII/66; Český západ, 17. 12. 1920, XIII/74.

zároveň rozhodlo většinou 40 hlasů proti devíti, o setrvání na sociálně demokratickém programu. Dne 10. března byla otištěna informace o odložení sjezdu sociálně demokratické levice na měsíc květen, o čemž rozhodla schůze jejího zastupitelstva. Došlo k přijetí návrhu o přesunu setkání o šest týdnů z důvodů finanční situace organizací, v souvislosti s opatřením finančních fondů, z nichž se měly výlohy sjezdu financovat. Zároveň se přijaly rezoluce, vyslovující se pro podmínky Kominterny a protestující proti dělnické perzekuci. V dubnu, 28. dubna 1921, byla uveřejněna zpráva o tom, že komunismus v Československu postupoval vyšší rychlostí, než se lidé domnívali. Text označil vedení sociálně demokratické pravice za generály bez vojska, a taková situace měla panovat i na Plzeňsku, tehdejší baště socialismu. Dále označil Rusy a jejich propagandu za krtky, kteří podrývali nekomunistickou činnost. Prahu nazval středem bolševismu, jenž byl chráněn vládou. Informace o žofínském schůzi komunistů, přinesl list 5. května 1921. Zde se mělo rozhodovat o vytvoření samostatné strany, nakloněné Třetí internacionále. Následoval manifestační průvod Prahou, spojený s demonstrací před Lidovým domem. Účastnilo se jej na osm stovek protestujících doprovázených ještě větším počtem zvědavců. U Lidového domu stál Antonín Němec s Františkem Soukupem. Dav na ně pokřikoval, a jeden z demonstrantů dokonce Soukupa napadl. Ten se bránil, nakonec byl vtažen do průjezdu domu. Zástupy lidí, svolávajících slávu Aloisi Munovi a Antonínu Zápotockému, se rozešly až na Havlíčkovu náměstí. Po ustavujícím sjezdu KSČ, dne 19. května 1921, odkazoval *Český západ* na informaci z *Práva lidu* z doby předsjezdové, o vytvoření pěti sociálně demokratických směrů. Jednalo se o radikální moskevský směr, o umírněný směr, a o tři centristické směry, kde zastánci jednoho směru se hodlali podříditi většině sjezdu a setrvat v komunistické straně, přívrženci druhého směru chtěli založit vlastní stranu ze sociálně demokratické levice, a konečně třetí směr, jehož příslušníci měli v úmyslu vrátit se zpět do sociální demokracie.¹⁹²

6.3 Národní listy

Tento tiskový orgán *Československé národní demokracie* otiskl 15. září 1920 článek, nesoucí název „*Demise vlády*“. Informoval o chystající se vládní demisi, kdy mezi jejím přijetím a jmenováním nové vlády neměla být žádná prodleva. Odůvodňoval to

¹⁹² Český západ, 21. 1. 1921, XIV/4; Český západ, 10. 3. 1920, XIV/11; Český západ, 28. 4. 1920, XIV/18; Český západ, 5. 5. 1921, XIV/19; Český západ, 19. 5. 1921, XIV/21.

tím, že podle situace v Národním shromáždění nebylo možné sestavit parlamentní vládu, nýbrž byla třeba provizorní vláda odborníků, k níž měly mít všechny strany stejně daleko i blízko. Její úkoly neměly být politické, protože by to mohlo vézt k jejímu rychlému pádu. Autor tvrdil, že hlavní starost politikům působilo, co nastane po skončení tohoto vládního provizoria. Odkazoval na sociálně demokratické *Právo lidu*, jež psalo o novém, silně socialistickém, režimu, kde by čeští a menšinoví sociální demokraté s národními socialisty a komunisty měli dohromady 133 mandátů v poslanecké sněmovně, tudíž devět hlasů by jim chybělo k většině, což se ale mohlo změnit po doplňovacích volbách. Socialisté počítali se získáním většiny, a vytvořením vlastní vlády, která by mohla zavést socialistický režim s diktátorskými omezeními. Byla by tak sjednocena socialistická levice i pravice, kde by zasedli Češi, Němci i Maďaři. Článek označil sociálně demokratický návrh za naivní dětinskou víru. Argumentoval křehkou většinou, zatím jen vysněnou, pochybností nad překlenutím rozporů mezi sociálními demokraty a komunisty, zároveň mezi národnostmi, a především utvořením vlády z dosud nestátotvorných elementů, tedy z komunistů, Němců a Maďarů. Poslání sociálních demokratů označil tento list za nebezpečnou věc, kdy hodlali obelhávat proletariát tvrzeními o jeho síle jen v případě, pokud byl jednotný. Dle národně demokratického názoru měli mluvit zcela jinak, a sice že nebyli reprezentanty celého ani většiny národa, tudíž nemohli bez občanských stran vytvořit vlastní vládu. Sociální demokraté by měli rovněž přiznat, že i přes svobodu nebyl stát dosud dobudován, a tohoto úkolu se mohly zmocnit jen národní vrstvy proletářské i nedělnické, a zároveň státotvorné subjekty bez Němců a Maďarů.¹⁹³

Úvahami o novém kabinetu se měl vyplnit prostor v době trvání úřednické vlády. Autor kritizoval, že soudobá vláda padla, neboť nebyla plně parlamentní, když neměla většinu ve sněmovních plénech a výborech, a dále z důvodu podílu nestátotvorných elementů na moci. Každá příští politická vláda měla mít podle jeho názoru zajištěnu většinu, a zajistit také účast pouze státotvorných elementů, respektujících ústavu a republikánské zřízení. Poté pokračuje konstatování, jak vláda padla i proto, že nedělala státní všenárodní politiku, a nedovedla vytvořit pevnou státní administrativu. Příští vláda by tak měla místo upřednostňování třídních a stranických zájmů reprezentovat státní zájmy. Nastupující vládní provizorium nebylo možné

¹⁹³ Národní listy, 15. 9. 1920, LX/255.

posuzovat politicky, nýbrž republikánsky. Článek oznámil, že národní demokraté ji hodlali podporovat v činnosti pro republiku pozitivní. Zároveň vyjádřil politování nad krachem vládního parlamentarismu, k němuž došlo kvůli neschopnosti vládní koalice.¹⁹⁴

K článku jistě patří i podtitulek „*Krize*“, blíže specifikující pád vlády. Nejprve sociálně demokratičtí ministři ohlásili stranickému zastupitelstvu svoji demisi, a výkonný výbor doporučil jejich žádosti vyhovět, proti čemuž hlasovala levice, argumentující nelegitimitou tohoto kroku. Národní socialisté přiznali, že nešlo o krizi sociální demokracie, nýbrž celé vlády. Dále byl v článku otištěn přípis sociálně demokratických ministrů zastupitelstvu strany. *Právo lidu* však vykládalo něco jiného, a sice že šlo o státní krizi, k jejímuž překonání bylo potřeba uskutečnit nové volby do Národního shromáždění. Doktor Alois Rašín se přimlouval za respektování zákonů, úctu k republice a nezávislou vládu, hájící státní zájmy a s parlamentem spolupracující. Sociálně demokratický orgán však zmínil, že Rašín chtěl buržoazní vládu stojící proti Národnímu shromáždění, druhým dechem zdůrazňoval nutnost vytvoření silné socialistické vlády. *Národní listy* se pozastavovaly nad tím, jak mohl sociálně demokratický tisk vědět, že na takové koalici by měli zájem Němci, národní socialisté či komunistická levice.¹⁹⁵

Deník 18. září 1920 ve svém večerním vydání informoval článkem „*Pokus komunistů zmocnit se sociálně demokratické strany. Dvě Práva lidu*“, a popisoval, že dosavadní vydavatel *Práva lidu* Antonín Němec a jeho šéfredaktor Josef Stivín museli přestěhovat redakci listu z Hyberské ulice do prostor Národního shromáždění, a tisk listu do soukromého podniku, neboť nechtěli vyvolat krveprolití. Představenstvo jejich strany pak vzneslo výzvu, kde oznamovalo, že sjezd svolaný komunisty na konec září, nebude organizací strany považován za platný a závazný. Článek rovněž vyzdvihl výzvu senátora Františka Soukupa, kde mj. pravil: „*Když jsme dosáhli takové moci ve státě, o které se nám ani nezdálo, dokážeme před celým světem že nejsme k vládě zralými a za jáсотu buržoasie a nejkrvavějších nepřátel lidu vydáváme celý stát do rukou byrokracie. [...] Marx hlásal ve svém komunistickém manifestu: ‚Proletáři celého světa, spojte se!‘ A lidé v Moskvě volají dnes do světa ve svých manifestech strašlivé heslo: Proletáři celého světa rozdvojte se, rozbíjejte si hlavy, střílejte se,*

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

vyvražděte se [...].¹⁹⁶ Soukup údajně vyřkl, že sociální revoluce již byla započata, ale v cestě jí stálo počínání spoluobčanů, které neoznačil organizovaným státem, nýbrž blázincem. Vyzval k jednání na vlastní svědomí a zodpovědnost.¹⁹⁷

Dále text odkazoval na poslance Stivína, jenž líčil zabránění redakci a personálu *Práva lidu* komunisty, kteří tam pak vynucovali publikování svých projevů. Průvod k Lidovému domu měl přivést Bohumír Šmeral a Stanislav Kostka Neumann. Pod hrozbami došlo k vynucenému uveřejnění karlínského protestu proti odkladu sjezdu. Následná cenzura pak zabavovala pravicové texty. Stivín odchod z těchto prostor zdůvodnil zabráněním krvavému boji mezi dělníky. V závěru své řeči pravil, že se jednalo o známou ukázkou komunistické taktiky, kdy se mělo dělnictvo stát hříčkou a obětí hrstky diktátorů, pokud je neprohlédlo.¹⁹⁸

V Hybernské ulici nadále bylo vydáváno *Právo lidu* jako *Staré Právo lidu*, hlásící se k tradici od roku 1897. Jeho redakce oznámila, že kromě šéfredaktora Stivína ji nikdo neopustil, a ujistila, že do stranického sjezdu zůstane neutrálním listem. Zároveň obvinila pravici ze snahy o zmocnění se všech ústředních podniků a majetku strany pro svůj záměr, čemuž dle její interpretace levice zabránila. Majetek pak měl být předán do rukou sborů, vzešlých ze sjezdu. *Staré Právo lidu* následně oznámilo, že se v Lidovém domě konala schůze výkonného výboru a výkonných výborů středočeských krajů. Část členů především z řad pravice oznámila neúčast na hlasování o podaných návrzích a odešla. Následně byly přijaty souhlasné návrhy o konání sjezdu v září, o akceptování závodní rady ústředních podniků strany jako právoplatného orgánu, a zároveň došlo k uznání *Starého Práva lidu* za ústřední tiskový orgán strany.¹⁹⁹

O několik dní později, 26. září 1920, byl publikován článek „*K pražskému sjezdu komunistů*“, informující o zahájení první sjezdu československých komunistů pod značkou *Československé sociálně demokratické strany dělnické*. Prezentoval jasně odmítavé stanovisko národních demokratů ke komunistickým snahám, jež mělo být stejné jako u řady dalších stran. Příčiny odporu těchto stran však byly různé. Autor článku označil komunismus za starou myšlenku, sahající údajně až do starověku. Vracel se k různým dějinným etapám, kdy národy zmítala nespokojenost a vládní moc

¹⁹⁶ Národní listy, 18. 9. 1920, LX/258.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

poklesla. Pokusy o uskutečnění komunistických organizací zasazoval do prvních křesťanských dob, kdy se ale neprokázala, stejně jako zatím nikdy, životaschopnost ideje. Dle textu podobný experiment momentálně prožívalo sovětské Rusko, po němž měly zbýt jen stopy.²⁰⁰

Za těmito neúspěchy stály lidské vlastnosti a kladné či záporné hodnoty, jež byly v rozporu se zásadami komunismu. Jeho cílem se stalo přerozdělení statků dle potřeb. Blahobytu se však nedalo docílit pouze zespolečněním bez zvýšení výroby. Komunismus odstraňoval vzpruhy k zvýšení výrobní činnosti, tedy odstupňování odměn. Komunistické společnosti učily, že jejich organizace se mohly udržet pouze kázeňskými řády, potlačujícími osobní svobodu. Autor nadnesl, že nebylo možné budovat soudobou společnost z budoucích lidí, o což dle jeho argumentů komunisté pokoušeli, protože společenské rozpory hodlali odstraňovat patřičnou výchovou. Nejen z těchto důvodů považovali národní demokraté komunistické učení za „*bludné učení, které vzniknuvší v dávných dobách nepochybně z proudů ryze mravních*“.²⁰¹ Hlavní nebezpečí údajně nespočívalo v programu, nýbrž v taktice. Na rozdíl od středověkých komunistických společností se novověcí komunisté snažili nahradit náboženskou oporu hmotným násilím, k čemuž se měli uchýlit i bolševici při převratu v Rusku, jejichž příkladu následovali i západní komunisté, k nimž se hodlala připojit i nově vznikající strana československých komunistů. Demokratický program národních demokratů nedovoloval k jejich ideologii zaujmout jiné než odmítavé stanovisko. Tvrdili, že žádná strana v demokratickém státě nesmí k využití svého programu sáhnout k násilí, nechce-li podrývat kořeny demokracie. Nebezpečí násilných převratů dle textu neohrožovalo jen hrstku boháčů, ale také mnohem početnější dělnictvo. Na závěr byla vyzdvížena víra ve společnou práci pokrokumilovných lidí.²⁰²

O prosincových událostech národně demokratický tisk ve večerním vydání informoval 13. prosince 1920 článkem „*Komunistický pokus ztroskotal*“. Na základě sledu událostí konstatoval, že komunistická generální stávka selhala, a tím došlo k uhájení bezpečnosti republiky. Akci označil za pokus přelít materialistický zápas dvou sociálně demokratických frakcí o Lidový dům do boje o socialistický převrat. Dle autora mělo jít o odvážný experiment doktora Šmerala, jenž vzápětí ujišťoval prezidenta

²⁰⁰ Národní listy, 26. 9. 1920, LX/266.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

republiky i předsedu vlády, že komunisté si puč nepřáli. Cílem vlády se stalo udržení právního řádu, veřejného pořádku a klidu. V důsledku opatření se stávka konala pouze v šesti městech, a sice v Hodoníně, Kladně, Liberci, Slaném, Třebíči a Znojmě. V Praze stávkové hnutí ztroskotalo, např. z libeňských továren se zapojily jen tři fabriky. Jednání sociálně demokratické pravice a levice v Praze o Lidovém domě taktéž selhalo, a pravice se v něm ujala vlády. Vláda vyhlásila, že se souhlasem prezidenta republiky se rozhodla ve jmenovaných oblastech zavést mimořádná opatření rušící dočasné svobody zaručené ústavou. Vládní nařízení je pak blíže citováno. Následně padla zmínka o jednání komunistů s předsedou vlády, které trvalo tři hodiny. Zastupitelstvo *Československé národní demokracie* doporučilo stoupencům podporovat snahy směřující k obnovení klidu, pořádku a právního řádu. Situací se údajně zaobíral i výkonný výbor sociální demokracie, jenž konstatoval, že se odehrála bez vědomí dělnictva odborových svazů, čímž mohlo dojít k porážce dělnictva, a zlomení jeho nejlepších sil. Následně vyzval členy sociální demokracie, aby se od podobných akcí komunistů distancovali.²⁰³

Co se týče regionů, list shrnul, že kromě Kladenska a smíšeného Chomutovska se v Čechách v jiném průmyslovém středisku stávka neobjevila. Kolem Prahy se stávkovalo na několika velkostatech. V Brně došlo k zabavení tiskového orgánu místních komunistů, listu *Rovnost*. Dělníci z jiných politických stran zde uspořádali schůzi proti akci komunistů. Rovněž v této moravské metropoli byly obsazeny všechny veřejné budovy. V oslavanské elektrárně byli zaměstnanci vojskem přinuceni k práci a jejich stávková aktivita ztroskotala. Brněnští komunisté vybídli dělnictvo na Moravě ke stávce, ale vláda zařídila nerušený chod podniků. Na Kladensku a Kralupsku pak muselo vojsko obsadit jednotlivé vesnice. Na Slovensku byl víceméně klid. V Kutné Hoře došlo pouze ke konfiskaci *Odboje* jakožto přílohy *Vůle lidu*. V Kolíně komunisté svolali Tábor lidu, čítající zhruba 800 lidí, především zvědavců. Ve Vysočanech pak probíhala konference komunistických důvěrníků, kde bylo usneseno prosazení generální stávky za každou cenu. Unie železničních zřízců se nejprve usnesla vyzvat k zahájení stávky, ale poté jen vyjádřila sympatie stávkovému hnutí. *Národní politika* měla oznámit, chystané stanné právo v okresech, kde se projevil rudý teror. *Večerník Práva*

²⁰³ Národní listy, 13. 12. 1920, LX/342.

lidu pak přinesl informaci, že komunistům již nešlo o nic jiného, než o ústup. Vyzval k jejich řádnému potrestání jako zločinců, kteří zpustošili dělnické hnutí.²⁰⁴

Následující den, 14. prosince 1920, vyšel opět ve večerním vydání článek s názvem „*Ústřední výbor komunistické revoluce zatčen*“. Sděloval, že střetnutí, vyvolané komunistickými vůdci proti státní moci, skončilo vítězstvím republiky, neboť české dělnictvo pochopilo nereálnost opakování ruské bolševické revoluce v Československu a většinově se otevřeně postavilo za vládu, hájící zájem celku, tedy i dělnictva. Autor článku vyzdvihl roli státní exekutivy, jež plnila povinnosti přesně podle potřeb republiky, a nedala se odvrátit od svého obranného programu. Jako příklady uvedl postup na Kladensku, Kralupsku, Slánsku a Brněnsku.²⁰⁵

V další části článku se opět objevil souhrn souvisejících událostí z regionů, kde již stávkové hnutí víceméně ochabovalo. V Praze se týkalo již jen části příslušníků levice. Přesto dostala budova poslanecké sněmovny ozbrojenou ochranu, střeženy byly rovněž přilehlé ulice. *Večerník Práva lidu* oznámil na druhý den obnovení činnosti v Lidovém domě. Zrovna tak v Českých Budějovicích a Pardubicích stávkovala jen malá část dělnictva. V Liberci pak stávkující dělnictvo tvořilo asi dvě třetiny, částečně stávky trvaly například v Klatovech či Německém Brodě. Na Kladensku došlo k zatčení 12 členů revolučního výboru, v čele s Aloisem Munou a Antonínem Zápotockým. Vydávání kladenského listu *Svoboda* bylo zastaveno a redakce zapečetěna. V Mostu před komunistickým táborem lidu promlouvali členové centrálního agitačního výboru z Kladna. Vyzvali k obsazení veřejných státních budov, kde rozeštvaný dav se chtěl zmocnit budovy okresní správy politické, která byla obsazena vojskem. Poté, co se jeden z revoltujících zmocnil střelné zbraně, došlo ke střelbě do demonstrantů. Výsledek znamenal pět mrtvých, 18 raněných a uvěznění agitačního výboru. Další den zde zavládl klid.²⁰⁶

Jak autor uvedl, vyostřený střet nastal také na Kladensku, kde došlo k zabránění radnice, kterou úřednictvo opustilo. Komunisté pak mohli ustavit vlastní revoluční výbor. Dělnické závodní rady požadovaly výhas vysokých pecí, čímž by způsobily škody především zaměstnanému dělnictvu, tak od rozhodnutí nakonec ustoupily. Následujícího dne byl revolučním výborem zabrán místní velkostatek. Následující noc

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Národní listy, 14. 12. 1920, LX/343.

²⁰⁶ Tamtéž.

došlo i k vykradení dvou obchodů. Zabrány měly být přilehlé velkostatky, jež však byly obsazeny vojskem. Po zpacifikování situace se velká většina dělnictva na Kladensku vyslovila pro zahájení práce, neboť považovala stávkou za nesvědomitou akci. Podle článku, pokus o zabránění velkostatků provedli bolševici také na Libochovicku, ale bylo povoláno vojsko a akce zkrachovala. Došlo zde však ještě k podvodnému zneužití telefonu ze stran komunistů, kteří si opatřili přípojku na soukromý telefon a již volali na ostatní dvory jménem libochovické závodní rady, aby vojáci složili zbraně, ale podvod byl odhalen a ostatním dvorům oznámen. Původci nepokojů byli zatčeni. Libochovičtí komunisté hlásali, že neuznávali vládu, a vymezovali se i proti prezidentu Masarykovi. Dále ještě padla zmínka o akci libereckých komunistů, již se také pokoušeli rozdmýchávat stávkové nálady. Německé dělnictvo se však nechtělo příliš míchat do záležitosti pražských českých komunistů. Následující den tak Karl Kreibich přišel s novými požadavky a napadl sociálně demokratické odborové organizace v Liberci a Teplicích, zachovávajících neutralitu. Ale výkonný výbor krajské československé sociální demokracie se usnesl neúčastnit stávek, pořádaných komunisty, což se setkalo s Kreibichovou kritikou. Přes snahu komunistů stávka na Liberecku selhala a většina dělnictva se dostavila do práce. Představenstvo německé sociální demokracie se usneslo nemísit se do sporu obou křídel československých sociálních demokratů ve sporu o Lidový dům. Navíc konstatovalo, že o stávce nebylo ze strany českých komunistů informováno.²⁰⁷

Také na Moravě postupně docházelo k zmírnění napětí. V Brně bylo vyhlášeno stanné právo. V noci tam pak ještě místní policejní ředitelství vydalo vyhlášku nařizující zabezpečení veřejného pořádku. Občanské vrstvy zformovaly proti komunistům jednotnou frontu, a vydaly provolání vybízející k zachování pořádku. Oslavanskou elektrárnu opět obsadilo vojsko a dodávání proudu bylo obnoveno. V Prostějově se z 20 tisíc dělníků zúčastnilo stávky jen 700 z nich. V Přerově se mělo teprve stávkovat a v Kojetíně přišli komunističtí agitátoři s požadavky na zvýšení mzdy. Všeobecná stávka na Moravě měla být od dalšího dne ukončena.²⁰⁸

Příštího roku přišel list s článkem „*Stát a naši komunisté*“, jenž otiskl 14. ledna 1921. Označuje Bohumíra Šmerala za osobnost, jejíž projevy se nedalo brát vážně. Jeho řeč v poslanecké sněmovně, vyjadřující pohled komunistů na prosincové události

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

a jejich důsledky, nebyla ničím jiným než obhajobou puče, v němž spatřoval obranu dělnictva, a popíral převrat. Snažil se vzbudit zdání, jak se jeho straně křivdilo. Ale jeden z následujících řečníků, poslanec Josef Teska, se nepřímou přiznal, že se mělo jednat o převrat, neboť tvrdil, jak komunisté údajně vytvořili situaci, za níž mohlo dojít k nastolení socialistické vlády, avšak bez pomoci dalších stran nebyla představa proveditelná. Autor článku situaci shrnul: „*Komunistický nápor se zhroutil, naraziv na pevnou zeď jednotné vůle ohromné většiny národa, stavicí se na obranu státu a jeho klidného vývoje. Všecky české strany dobře rozpoznaly nebezpečí, jaké znamenají komunistické rejdy. A komunisté byli poučeni o tom, že naše republika není a nebude vhodnou půdou pro jejich experimenty.*“²⁰⁹ Posílení státní autority si měl být dobře vědom i Šmeral, jehož plány o státní samostatnosti byly všem dobře známy, neboť vnímal Československo negativně. Najednou se ale k státu přiznal, a dokonce vyjadřoval, že komunisté nechtěli rozvracet republiku, protože se jednalo i o jejich stát, v němž spatřovali základnu třídního boje. Sociální demokracie tyto výroky skrze svého mluvčího označila za nepoctivé. Článek vyjádřil pochybnosti nad Šmeralovými výroky o loajálnosti českých komunistů, označil je za nepostačující a neupřímné. Považovat stát za základnu třídního boje mohlo časem znamenat rozbití republiky, tím pádem zničení svobody.²¹⁰

Text vyjádřil, že československý stát by neměl být veden jednostranně. Většina národa si nepřála socialistickou republiku, a proto mělo dojít ke zdravému kompromisu. Provozování komunistických experimentů bez ohledu na stát znamenalo dávat v sázku jeho existenci. Vzhledem k nezkonsolidovaným poměrům v Evropě nebylo vhodné hazardovat s vlastní svobodou. Například sociálně demokratický ministr Lev Winter před časem hovořil, jak švýcarští a španělští obchodníci přestali do Československa kvůli prosincovým akcím komunistů dodávat své suroviny. Dále článek uvedl, že třídní boj měl mít své hranice, a svědomitý politik pak neměl vystavovat republiku nebezpečí. Šmeral údajně neoficiálně prohlásil, že v případě krachu převratu by emigroval do ciziny, což ale nebyl styl vlastenců, připoutaných ke své zemi. Šmeral rovněž požadoval nové parlamentní volby. Národně demokratický list v takovém kroku spatřoval výhody, neboť byl přisvědčen, že prosincovými událostmi znechucení voliči by se postavili proti komunistům. Lidé se po staletých útrapách v monarchii nebyli

²⁰⁹ Národní listy, 14. 1. 1921, LXI/13.

²¹⁰ Tamtéž.

ochotni nechat se zlomit komunistickými hesly o diktatuře proletariátu. Česká revoluce pak nebyla jednostrannou akcí socialistů pro socialistickou republiku, jak tvrdil Šmeral, nýbrž národním činem. Za správnou cestu označil vládu všech pro všechny, nikoli pouze diktaturu proletariátu pro dělníky.²¹¹

O tři měsíce později, 14. března 1921, se stručnějším článkem „*Sjezd německých komunistů*“, informovalo večerní vydání listu o třídním rokování německých komunistů v Liberci. Účastnili se jej i poslanci Šmeral a Skalák či novinářka Marie Majerová, kteří zde vystoupili se zdravicemi. Poslanec Karel Kreibich vysvětlil, že úkolem sjezdu bylo směřovat pod křídla Třetí internacionály, jejíž zástupce Walter Stöcker z Berlína sdělil: „*Nemáme žádné vlasti ve smyslu buržoazním – naši vlastí je komunistická internacionála.*“²¹² Sovětské Rusko označil nejsilnější a nejpevnější proletářskou oporou, a vyzval německé komunisty v Československu, aby se spojili s jejich českými a slovenskými kolegy, a vytvořili tak jednotnou organizaci, což potvrdil přípis z Moskvy, jenž zároveň vyjádřil nadšení nad rozchodem se sociální demokracií, trvající na národním rámci politiky. Došlo k zaslání telegramu českým komunistům, vyjadřujícím naději na revoluční budoucnost.²¹³

O slučovacím sjezdu list přinesl informaci 17. května 1921 ve svém večerním vydání v článku „*Čsl. komunistická strana*“. Konstatoval, že přístup sociálně demokratické levice ke Kominterně nebyl překvapivý, neboť se o něm rozhodlo již před sjezdem. Nešlo však o úplně jednomyslné rozhodnutí. Autor článku vyjádřil udivení nad nepřipuštěním debaty před tímto zásadním hlasováním, protože by jistě zesílily opoziční hlasy, zatímco takto se proti Třetí internacionále vyslovilo pouze sedm delegátů. I další průběh sjezdu poukázal na odlišné názory. Šmeralova řeč obhajující kroky jeho politiky, se snažila uspokojit stoupence umírněného i radikálního směru. Neskrýval ani sympatie k variantě nedorozumění s Moskvou. Následně se však přesvědčil o bezvýslednosti svého záměru, protože delegáti na něho útočili. Článek přiblížil plánovaný další vývoj strany, a sice že podle instrukcí Kominterny mělo ke spojení českých a německých komunistů s ostatními národnostmi v jednotnou československou stranu.²¹⁴

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Národní listy, 14. 3. 1921, LXI/72.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Národní listy, 17. 5. 1921, LXI/133.

Dále bylo přiblíženo samotné jednání sjezdu, jež začalo v neděli, 15. května. Dorazilo 513 delegátů z českých zemí, a pouze 56 ze Slovenska. Došlo k přečtení pozdravů od spolustraníků vězněných po prosincových událostech a jiných politických stran, především zahraničních. Následovaly proslovy hostů. Po přestávce se přistoupilo k referátům, jako první vystoupil Šmeral, jenž jak bylo zmíněno výše, obhajoval své dosavadní pozice. Vysvětloval podstatu, proč zastával metodu mírnějšího postupu. Strana se měla stát masovou, nikoli pouze sektou. Chtěl pracovat v rámci sociální demokracii, již by se dalo postupně dobýt. Označil komunistickou frakci za natolik silnou, že pokud by došlo k mezinárodní revoluci, byla by schopna vyrvat stát z rukou buržoazie, a zřídit dělnickou vládu. Věřil v opětovné získání Lidového domu. Dále se snažil přesvědčit o konci stávajícího politického řádu, východisko spatřoval v diktatuře proletariátu. Prozatím se však dle jeho výkladu měly stát hlavními úkoly strany vnitřní organizace, ideová práce, a především zdokonalení tisku. Zároveň přikládal význam na získání proletariátu i inteligence, proto mělo být zdůrazňováno nevyvlastňování středního majetku, získaného prací. Po referátech se přistoupilo k vyjádření o přístupu ke Komunistické internacionále. Při hlasování aklamací pro souhlas s rezolucí povstali téměř všichni, proti přijetí se vyslovilo sedm delegátů, nikdo se nezdržel. Žádosti o zjištění delegátů, hlasujících proti Moskvě, nebylo vyhověno, avšak tyto členové měli vyvodit důsledky a v komunistické straně pro ně již nebylo místa. Poslanec Kreibich reagoval na některé Šmeralovy výroky, a poté došlo k ukončení nedělního jednání.²¹⁵

V pondělí, 16. května, sjezd pokračoval. Po pronesení zdravic byla zahájena prudká debata nad Šmeralovým referátem, kdy část delegátů se ostře postavila proti jeho tezím. Objevily se ale i hlasy na Šmeralovu obranu, například od Josefa Skaláka. Se stranou se ve zlém rozešel sekretář strany, Josef Teska, jenž 18 let seděl ve stranickém výkonném výboru, neboť nesouhlasil s metodami Kominterny, a varoval české dělnictvo před jistým hrozícím nebezpečím. Odpoledně přišly na řadu volby. Proti kandidátní listině byly vznášeny námitky, zejména kvůli nevyskytujícím se kandidátům z řad komunistických vězňů. Nakonec došlo aklamací ke zvolení 18 členného výkonného výboru s pěti náhradníky a pěti vězněnými příslušníky. Šéfredaktorem *Rudého práva* zvolen Šmeral, zástupcem Skalák. Poté byl schválen návrh odpovědi do Moskvy, kde se pravilo, že strana přijala 21 podmínek a slíbila co nejrychlejší

²¹⁵ Tamtéž.

sloučení všech komunistických sekcí. Do Ruska pak měla být vyslána delegace, do níž každá župa mohla delegovat jednoho zástupce. Přijat byl také požadavek na rozpuštění parlamentu a vypsání nových voleb. Od Šmeralova referátu jako hlavní politické direktivy se upustilo. V podvečer sjezdové konání skončilo. Na následovné ustavující schůzi výkonného výboru došlo ke zvolení Václava Šturce jako předsedy. Článek v závěru informoval, že ve čtvrtek, 19. května, mělo dojít k společné schůzi výkonných výborů českých a německých komunistů, kde se mělo jednat o přípravách na spojení obou stran.²¹⁶

6.4 Pravda českého západu

Regionální tiskový orgán sociálně demokratické levice v Plzni, *Pravda českého západu*, o situaci informoval 5. listopadu 1920 ve svém prvním vydání článkem „*Za očistu ve straně*“. Zkraje padla zmínka, že list, jenž měl politický sociálně demokratický program, a tím právo na existenci, se stal novým bojovníkem za sociální rovnost a hlasatelem Marxova a Engelsova programu. Dle textu, žádný sociálně demokratický list neměl podle autorova názoru zaostat v pouhém hlásání politického programu, ale vedle něho musel stanout i duchovní a mravní program. Společně měly směřovat k přetvoření společnosti a morálky. Existence kolektivního zřízení byla možná jedině uskutečněním nové socialistické mravnosti, což se mělo stát vodítkem pro další aktivity. Mnoho spolustraníků zastávalo názor, že program hledící do budoucnosti nebylo možné zavádět ve společnosti bez socialistické mravnosti. Následně článek takové postoje odsoudil jako nesocialistické a zavržení hodné, neboť poškozovaly stranu. Posláním listu se tedy mělo stát zavedení pojmů socialistické morálky do stranických řad, kde se nacházelo nejvíce utiskovaného proletariátu.²¹⁷

Autor uvedl argumentaci, že děti proletářů měli stejné právo na život jako děti boháčů, avšak umírali podvýživou. Za regiony sociálně demokratické bídly označil Pošumaví, Podkrkonoší či Českomoravskou vysočinu. V kontrastu s tím se na vrcholu stranické hierarchie nalézali vůdci, žijící v přepychu a neznající skutečné problémy řadových členů. Takoví straničtí představitelé nemohli být skutečnými zastánci proletariátu ani sociálně demokratického hnutí. I nejprostší dělnictvo dokázalo rozpoznat klamání, přehlédnout jej, ale ne na vždy: „*Prohlédnutí proletáře bude jednou*

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ *Pravda českého západu*, 5. 11. 1920, I/1.

*strašlivé, tím strašlivější, čím déle bude udržován ve lži! A následky? Ponesou je ti, kdož jej obelhávali!*²¹⁸ Článek však konstatoval, že v očích dělníků pak měli být za viníky označeni všichni, kteří je nechávali v klamu, byť na situaci nenesli žádné viny, a proto rozštěpení strany bylo vnímáno v tomto ohledu pozitivně. Po odchodu nevhodných vůdců strany svítla naděje na nápravu, přičemž mezi členstvo se musel zavést nový duch a socialistická mravnost, čemuž položil základy XIII. (zářijový) sjezd strany, postavivší do popředí prosté dělníky. Hlavní krok k ozdravení představoval odklon od vládní politiky k politice proletářské. Nadcházející sjezd měl korigovat postavení a příjmy majetnějších členů. Ctít socialistickou mravnost se stalo principem všech sociálních demokratů. Strana se po ozdravení měla stát útočištěm utiskovaných, trpících a vykořisťovaných. V závěru se nachází výzva všem „soudruhům a soudružkám“, již se měli snažit, aby se tento list stal tlumočnickem všech, kteří to se sociální demokracií mysleli vážně.²¹⁹

V prosinci, konkrétně 10. prosince 1920, byl v titulu otištěn článek s názvem „*Projev výkonného výboru strany*“. Popisoval jednání tohoto stranického orgánu v kauze kolem Lidového domu, a krocích, jež v této souvislosti vyvíjela pravice. Výkonný výbor prohlásil, že podniky nebyly majetkem jednotlivců, byť formálně to tak vypadalo, nýbrž patřily dělníkům, kteří tvořili jádro sociálně demokratické strany, a proto jedině oni mohli být jejich oprávněným správcem. Jako výkonný výbor označoval sbor, zvolený na zářijovém sjezdu, což dle textu mělo pro dělnictvo být známou a nespornou informací. Všichni členové výkonného výboru prohlásili, že právem a povinností levice se měla stát ochrana majetku. Za hlavního organizátora pravice byl označen doktor Alfred Meissner, jenž se chystal do boje vtáhnout státní orgány, soudy a policii. Výbor se dále distancoval od odpovědnosti k dění okolo stranického majetku, naopak mobilizoval na jeho ochranu, a proti zneužití Meissnerovi moci. Střet znamenal především boj o ideje, od nichž proletariát nikdy neměl ustoupit. Střežený majetek neměl být vydán nikomu jinému než právoplatně zvolenému výkonnému výboru, který měl vzejít na příštím řádném sjezdu. Pod článkem byla zveřejněna jména členů výkonného výboru strany, od Václava Bolena po Antonína Zápotockého, včetně jejich pracovního zařazení a místa pobytu.²²⁰

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Pravda českého západu, 10. 12. 1920, I/6.

Ve svém třetím čísle roku 1921, jež vyšlo 11. ledna 1921, byl otištěn článek s názvem „*Zasedání zastupitelstva strany*“, informující o jednání stranického zastupitelstva, konající ho se ve dnech 1. a 2. ledna, zabývajících se především stranickým vývojem. Jedním z prvních projevů byl „*Pozdrav zastupitelstva strany našim mučedníkům*“,²²¹ kdy zastupitelstvo poslalo pozdrav mučedníkům, již trpěli myšlenkou osvobození proletariátu od kapitalismu. Přinesené oběti označilo za semena, z nichž měla vzejít velká úroda. Přítomni byli i zástupci německých a maďarských komunistů v Československu.²²²

Autor textu vyzdvihl, jak na zasedání nejprve došlo k vyslechnutí prohlášení všech delegátů, kteří potvrdili, že strana nebyla v bojovném a nekompromisním postupu brzděna, naopak zásluhou mimořádných opatření posílena, a že si straničtí příslušníci přáli postupovat v započaté dráze, již byla rovněž věnována velká pozornost. Na sjezdu, jehož konání se předpokládalo na Velikonoce, se mělo rozhodovat o přístupu ke Kominterně či o odborovém hnutí. Pro jeho konání došlo k přijetí rezoluce, v níž se zastupitelstvo rozhodlo, aby se rozšířila známost podmínek pro vstup do Třetí internacionály, a aby v místních organizacích propukla o nich patřičná diskuze. Na zmíněné činnosti byla nutná participace veškerých stranických tiskových orgánů. Před samotným sjezdem se mělo uskutečnit stranické referendum o této otázce. Rovněž se musela připravit reforma programu. Výkonný výbor dostal za úkol připravit program sjezdu a přípravy k jeho svolání.²²³

Dne 21. ledna 1921 byl publikován článek „*Všem soudružským organizacím!*“ jako předběžné oznámení, kde ve smyslu usnesení zastupitelstva strany svolával výkonný výbor sociálně demokratické levice sjezd strany, na termín mezi 26. a 28. březnem do Národního domu na Smíchově. Jeho program a další podrobnosti měly být ještě upřesněny. Prostřednictvím tohoto článku byly všechny stranické organizace upozorněny na volební řád, jenž byl níže otištěn, a blíže specifikoval část pravidel ohledně sjezdu.²²⁴

Obsáhlejší článek „*Československému, maďarskému, polskému a rusínskému revolučnímu proletariátu českosl. republiky!*“ z 22. března 1921 informoval

²²¹ Pravda českého západu, 11. 1. 1921, II/3.

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Pravda českého západu, 21. 1. 1921, II/6.

o ustavujícím sjezdu německé komunistické strany v Liberci, jenž se rozhodl vydat provolání k revolučnímu proletariátu všech národností v Československu. Popisoval, že menšinový německý revoluční proletariát po dohodě v Moskvě chtěl založit komunistickou stranu a připojit se ke Kominterně. Mělo se však jednat pouze o přechodné uskupení, udržující tento německý proletariát v pohotovosti, než dojde k spojení „*ve velkou, jednotnou, mezinárodní komunistickou stranu*“.²²⁵ Německé dělnictvo si dle textu bylo dobře vědomo faktu, a sice že pro vítězný třídní boj muselo nutně dojít k založení takové strany.²²⁶

Dále se zde konstatovalo, že Československo bylo územím pro proletářskou revoluci nejdůležitějším. Ta měla přinést československému lidu všech národností po letech vykořisťování ze strany německé buržoazie a maďarských oligarchů národnostní svobodu a samostatnost. Poválečný stát nebyl utvořen jako sociální republika, o níž snil pracující proletariát, nýbrž jako kapitalistický stát diktatury buržoazie, jehož brutalita se plně projevila v prosincových událostech. Státy Dohody si tím vybíraly své dluhy a snažily se zde vytvořit hráz proti sociální revoluci. Autor článku uvedl, že československá vládní garnitura se zaprodala těmto západním kapitalistickým mocnostem, a naopak neřešila národnostní svobodu. Začlenění čtyř národnostních menšin do státu mělo umožnit proletariát roztržít. Zajímavou formulací se stala: „*Buržoazie národnostních menšin využívá potlačovací politiky české buržoazie, popouzejíc proletariát k nacionálnímu boji proti českému lidu, čímž proletariát vyčerpává svoji sílu v politice národnostní iredenty*“.²²⁷ Česká buržoazie zase využívala nacionálních bojů, aby zvyšovala strach proletariátu před ztrátou národní svobody a samostatnosti, a tak v republice budovala svoji nadvládu.²²⁸

Článek dále uvedl, že českoslovenští proletáři by se měli vyprostit z područí „buržoazie“, budovat revoluci, postavit se do řad Kominterny, společně svrhnout vládu kapitalismu, a pak postavit sovětskou republiku jako součást federace evropských sovětských republik. Maďarští, polští a rusínští proletáři pak měli odmítnout nechat ze sebe dělat novodobé otroky nacionálních bojů a připojit se k heslu revoluce. Němečtí revoluční proletáři uvedli, že se chtěli stát mostem mezi Německem

²²⁵ Pravda českého západu, 22. 3. 1921, II/23.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž.

a Československem, a odstranit zbytky cizoty mez národnostmi: „*Spoj-li se československý a německý proletariát, aby svrhl kapitalism, pak udeřila kapitalismu poslední hodinka.*“²²⁹ Dále tito němečtí komunisté vyzvali proletáře ostatních národností, aby je následovali, vybudovali svaz věrnosti a solidarity, odmítli nacionalismus a jednali ve smyslu Třetí internacionály. Československý proletariát pak vybídl, aby přijal jejich bratrskou ruku, a šel společně cestou Komunistické internacionály. Vyjádřili přání, aby se na nadcházejícím sjezdu rozhodl správně, a korunoval dílo, k němuž Němci položili základní kámen. Článek je zakončen slávu vyvolávajícími hesly.²³⁰

Článek s názvem „*Našim soudružským organizacím!*“ z 3. května 1921 již jako v pořadí druhý vybraný článek upozorňoval na svolání sjezdu strany výkonným výborem sociálně demokratické levice. Jak víme na základě předešlých informací, jarní sjezd, jenž se měl původně konat v březnu, byl nakonec přeložen na květen, ve smyslu usnesení zastupitelstva strany z 6. března. Nový termín padl na 14. až 16. května. Článek předznamenával jeho program. První den se měla uskutečnit předporada s podáním politické, organizační a finanční zprávy, dále zprávy kontrolní komise a klubu poslanců levice, následované volbou předsednictva, a volbou mandátové a návrhové komise. Druhý den se měl patřit plénu sjezdu, tedy nejdříve ustavení předsednictva a komisí. Po zaznění avizovaných referátů o dosavadním vývoji dělnického hnutí či o otázce přístupu ke Kominterně, mělo dojít k změně programu, doplnění organizačního řádu, a konečně k volbám. Třetí a poslední den měl sjezd pokračovat do vyčerpání programu. V samotném závěru článku padlo upozornění, v němž výkonný výbor upozorňoval organizace, aby v případě, že ještě neprovedly volby delegátů, tak postupovaly dle platných směrnic, a jejich jména neprodleně oznámily sekretariátu strany.²³¹

Z doby posjezdové byl vybrán stručný článek „*Komunistická strana Československa ustavena*“ z 18. května 1921. Informoval, že setkání se zúčastnilo na 569 delegátů. Druhý den sjezdu, po úvodních referátech, došlo k hlasování o připojení ke Komunistické internacionále. Nejprve se zjišťovalo, zda se chtěl někdo zdržet, ale když nikoli, poté se uskutečnilo samotné hlasování, kdy se 562 delegátů

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Pravda českého západu, 3. 5. 1921, II/35.

vyslovilo pro přistoupení. Autor textu upozornil, že po takovém výsledku, přijatým za bouřlivého potlesku, se začalo dokonce zpívat. Ze sedmi protichůdných hlasů jeden delegát druhý den své rozhodnutí přehodnotil. Třetí den proběhly volby do výkonného výboru a dalších institucí, a samozřejmě jednomyslně. V závěru článku bylo řečeno: „Sjezdovým rozhodnutím byl učiněn veliký krok na upevnění proletářské naší strany a pro konečné osvobození proletariátu.“²³²

O několik dní později, 24. května 1921, vyšel v listu článek „*J sme komunisty!*“ Konstatuje se v něm, že československý proletariát vykonal další krok směrem vpřed za jeho osvobozením, čímž samozřejmě bylo myšleno především přistoupení ke Kominterně. Dělnictvo tak mělo prokázat svoji vyspělost. Kapitalismus se pomalu dostával do problémů, z nichž nenalézal východiska, a proto svítala naděje pro proletariát, jenž se musel připravit na převzetí vlády a vytvoření komunistického řádu. Proto se zde vyzývalo k očištění stranických řad od nepohodlných živlů, přátelících se s kapitalisty. Dle textu, částečně po prosincové stávce, a zejména po květnovém sjezdu bylo rozhodnuto, že ve straně zůstali pouze skuteční nepřátelé kapitalismu, bojující za osvobození dělnictva. Usnesení sjezdu byla pro všechny závazná. Vyspělost dělnictva také dokazovala, jak přistupovat k názorům jednotlivců, které na rozdíl od usnesení názorů Kominterny nebyly směrodatné. Zakončeno oslavnými zvoláními.²³³

6.5 Právo lidu

Právo lidu, ústřední orgán *Československé sociálně demokratické strany dělnické*, otiskl 23. září 1920 článek „*Rozvrat a diktatura*“, v němž se uvádělo, že doktor Lev Winter na schůzi pražského dělnictva připomněl taktickou zásadu komunistů, jež spočívala ve vyvolání rozvratu a jeho následném ovládnutí diktaturou. Autor textu připomněl případ, když ze Slovenska přijala delegace za poslancem levice Josefem Skalákem, a žádala jej o pomoc proti slovenským marxistickým živlům a jejich činnosti, ale ten je odbyl právě tvrzením, že po rozvratu se tam bude moci zavést diktatura. V článku potvrdil, po rozvratu obvykle přicházela diktatura, což bylo historicky dokázáno, ale povětšinou se jednalo o diktaturu reakce, nikoli utiskované revoltující třídy. Text uvedl několik příkladů a zpochybnil diktaturu a socialismus v Rusku. Argumentoval komunistickou

²³² Pravda českého západu, 18. 5. 1921, II/39.

²³³ Pravda českého západu, 24. 5. 1921, II/41.

činností v evropských státech, kdy Moskva vytvořila plán na rozvrácení Evropy, přičemž živila destruktivní síly, jejichž úkolem se stalo zřícení řádů a nastolení diktatury. Sovětské Rusko označil za nemírumilovnou a nepokojnou moc. Představitel německé sociální demokracie údajně potvrdil, že dle instrukcí z Ruska měl německý proletariát vyprovokovat válku mezi Německem a Francií. Stejnou taktiku bylo možné vidět v Maďarsku za Károlyiho vlády, a například i na Slovensku. Komunističtí agitátoři rozeštvávali masy proti vládě a kladli nesplnitelné požadavky. Vláda jim vyhovovala, ale oni stupňovali tlak. Hlavním principem se stalo udržování dělnictva v rozčilení, žádat oprávněné, ale nesplnitelné, podkopávat důvěru mas, podryvat sociálně demokratické autority a směřovat k rozvratu, tím pádem i k diktatuře.²³⁴

Podle článku se v podobné situaci nacházela i sociální demokracie v Československu, když zastupitelstvo strany rozhodlo o odložení sjezdu. Článek naznačil, jaká to musela být pro komunisty ve stranických řadách velká rána, neboť se obávali odloučení od sociálně demokratické strany, za jejíž křídla se schovávali. Dále konstatoval, že snad každý člen musel pochopit, že prvořadým zájmem zastupitelstva byla ochrana strany před vnitřním rozvratem. Ale komunistům údajně nezáleželo na straně, nýbrž na plánech Moskvy, a proto chtěli uspořádat sjezd za každou cenu, neboť chtěli vyvolat zmatek, protože propadla-li by strana rozvratu, došlo by následně k diktatuře. Z Ruska bylo nařizováno zakládání utajených organizací s tajným vedením. Již neplatila Marxova argumentace o osvobození dělnické třídy, jež se mělo stát výhradně dílem dělnické třídy: „*Demokracie v proletářském hnutí má být odstraněna a nad dělnictvem má být etablována diktatura neznámých vůdců v tajné společnosti!*“²³⁵ V závěrečném odstavci se konstatovalo, že byla škoda, když většina dobromyslných spoluobčanů těmto komunistickým hrátkám podlehla, a že se přiklonila k požadavku konání sjezdu v co nejbližším termínu. Ten se však měl konat až na konci listopadu, jehož se měli účastnit, jak připomněl předseda strany Antonín Němec, pouze sociální demokraté, nikoli komunisté, jímž se nemělo umožnit způsobit stranický rozvrat a instalovat diktaturu samozvanců nad českým dělnickým hnutím.²³⁶

O tři dny později, 26. září 1920, vyšel v deníku článek s názvem „*Sociální demokracie či komunismus moskevský?*“, jenž informoval o sjezdu komunistů, na němž

²³⁴ Právo lidu, 23. 9. 1920, XXIX/226.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

se položily základy pro rozvrácení sociálně demokratické strany, kterou označil za nejsilnější politickou stranu ve státě. Chtěl-li někdo zasáhnout republiku, musel nejdříve rozvrátit tuto stranu, což kázala Moskva a vyhovovalo to i zastáncům udržení starého Rakouska. Autor článku dále oznámil, že se Rakousko rozpadlo, a že se Československá republika udrží, neboť byla nutností a na tomto faktu nic nemohly změnit ani příkazy z Moskvy, Vídně či Budapešti. Sovětské Rusko nemělo šanci na přežití bez sociálních revolucí, minimálně v Československu, v Polsku a v Rakousku. A proto ruským komunistům nešlo o okamžitý vstup do Kominterny, ale jen o přípravu ke vstupu. Českoslovenští bolševici museli sociální demokracii z vnitřku rozvracet, což přiznal německý komunista po zkušenosti, když němečtí delegáti společně s českými měli jet do Moskvy pro příkazy, jak postupovat. Popsanou komunistickou činnost zažívala československá sociální demokracie již dva roky, kdy bolševici jako socialistická levice, uskutečňovali vlastní konference, ustanovovali stranu uvnitř strany stávající, do svých služeb brali různá individua, která využívali pro své podvrtné aktivity. Komunisty se dalo odhalit pomocí podezírání. Kdo oponoval a nechtěl rezignovat na samostatnost sociálně demokratické strany, byl jimi nazván zrádcem dělnictva.²³⁷

Konstatuje se zde, jak celosvětově sociální demokracie odmítla „moskevskou troufalost“, ale v Československu se měla stát měřítkem dělnické věrnosti. Propagátoři tohoto směru u nás žili z myšlenek odkoukaných z Německa a Ruska a nemohli pochopit, že český proletariát, jenž byl vychováván k samostatnému myšlení, se nechtěl nechat zbavit občanské svobody: „*Nemáme ničeho proti komunistům, kteří se slepě klaní Moskvě, ale žádáme od nich, aby si za účelem tím založili vlastní stranu.*“²³⁸ Sociální demokraté nechtěli strpět komunistické počínání na svůj účet, a obávali se úplného rozvrácení strany. Pražský sjezd měl určit, kde se nacházeli sociální demokraté, a kde komunisté. Zakrýváním a uhýbáním se pouze toto rozhodnutí oddalovalo a ohrožovalo české dělnictvo. Sociální demokraté se měli na revoluci připravovat sociálními reformami, komunisté pak ilegální činností, ale navzájem si neměli překážet v cestě a postupovat směrem k socialistickému státu. Sice by došlo k vytvoření dvou front proti kapitalismu, což by však bylo stále lepší než žádná fronta.²³⁹

²³⁷ Právo lidu, 26. 9. 1920, XXIX/229.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Tamtéž.

Komunisté prohlašovali, že socialistický řád se musel stát cestou vlastní politiky proletariátu, v zápětí jej omezovali prohlášením o vyvlastnění pouze velkých kapitalistů a velkobank, ale pomyslnou hranici nikterak nedefinovali. Jako o pofiderní článek hovoří o zmíněné vlastní cestě proletariátu, o které komunisté hlásali, že měla být nekontrolovatelně řízena z Moskvy, kde se mezi vedoucími představiteli nenacházel jediný dělník. Nešlo by tak o diktaturu proletariátu, nýbrž o podřízení se diktátorům proletariátu. Sociální demokraté po značném úsilí dospěli k samostatnosti a nechtěli svoji stranu nikomu odevzdat. Svými aktivitami se stali nejsilnějším politickým uskupením v Československu, a jednou z největších stran Socialistické internacionály. Nechtěli se dát na cestu experimentů. Závěrečnému konstatování „*neustoupíme ani dnes teroru komunistickému*“,²⁴⁰ předchází prostý výrok o tom, kdo chtěl setrvat ve straně sociálně demokratické, mohl nadále množit její sílu, ale koho to však táhlo ke Kominterně, neměl si činit žádného násilí.²⁴¹

Sociálně demokratický právní odborník, doktor Alfred Meissner, sepsal článek „*Byla konference levice legálním sjezdem čsl. sociální demokracie?*“, jenž vyšel 30. září 1920. Zkraje informoval, že legálnost sjezdu strany měla vždy značný význam, jak morální, tak i právní, a proto se komunisté snažili svoji zářijovou konferenci prezentovat jako legální stranický jezd. Za nejdůležitější faktor označil jeho svolání oprávněnou osobou, a aby všichni členové byli o tomto svolání vyrozuměni. V případě sociální demokracie, dle organizačního řádu, disponoval právem svolat řádný sjezd výkonný výbor, resp. zastupitelstvo strany. Mimořádný sjezd se pak svolával, požádalo-li o to stranické zastupitelstvo dvouřetinovou většinou, nebo alespoň polovina krajských organizací, a pak jej stejně musel svolat výkonný výbor. Spor nastal v tom, zda zastupitelstvo disponovalo právem v jedné schůzi usnesený sjezd na další schůzi odložit. Argumentuje se zde, že když byl dotyčný sbor oprávněn sjezd svolat, tak jej mohl i odložit. Jako podobné příklady jsou uvedeny starosta versus obecní rada či jiné spolky, organizace, valné hromady. Zároveň upozornil na odložení sjezdů i v minulosti, kdy kroky zastupitelstva nikdo nezpochyboval. Levice však oprávnění zastupitelstva popírala a tvrdila, že sjezd svolalo širší zastupitelstvo, jež nemůže být přehlasováno zastupitelstvem užším, což vůbec neodpovídalo organizačnímu řádu strany, který znal pouze jediné zastupitelstvo, nikoli žádné užší a širší. Blíže zde bylo specifikováno jeho

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

složení, od členů výkonného výboru po zástupce poslaneckého a senátorského klubu. Jednalo se o nejvyšší orgán mezi sjezdy s oprávněním svolávat a odkládat sjezd.²⁴²

Širším zastupitelstvem někteří označovali shromáždění, jež bylo svoláno jednou ke konkrétnímu účelu. Vánoční sjezd v roce 1918 změnil organizační řád, když jeho úpravou pověřil zastupitelstvo strany, které k tomuto aktu mělo přizvat okresní důvěrníky. K samotné změně došlo v květnu 1920, kdy bylo zároveň rozhodnuto o konání příštího sjezdu v září 1920. Informaci zveřejnil výkonný výbor pověřený zastupitelstvem v *Právu lidu* v polovině června, a pak v polovině srpna. Po celou dobu zůstalo v platnosti, že zastupitelstvo bylo oprávněno svolávat, odvolávat i odkládat sjezd. Nebylo tak zapotřebí rozhodnutí žádného širšího celku, složeného ze zastupitelstva a oněch okresních důvěrníků. Zavazovalo jej pouze, že řádný sjezd se měl konat každý druhý rok, do té doby trvala funkce zvoleného výkonného výboru. Mimořádný sjezd se mohl svolat pouze v případě potřeby mezi řádnými sjezdy, a směl řešit jen některé konkrétní otázky. Když se poslední řádný sjezd konal o Vánocích 1918, další se měl sejít v prosinci 1920. Když došlo k odložení zářijového termínu na prosinec, později na listopad, nepřekročila se dvouletá lhůta, a rovněž nebyl porušen organizační řád.²⁴³

Meissner pravil, že zastupitelstvo strany bylo k odložení sjezdu nejen oprávněno, nýbrž povinno, neboť po uveřejnění podmínek Kominterny nastala nová situace. V sociální demokracii došlo k odhalení skupiny osob řízených z Moskvy, jež byly komunistického smýšlení s posláním stranu rozvrátit. Sjezdu se však mohli zúčastnit pouze tací příslušníci, kteří nebyli členy jiné strany. V tomto konkrétním případě hrozilo, že o osudu strany mohli rozhodovat příslušníci komunistické strany, již tím pádem pozbyli členství v sociální demokracii. V rozhodnutí zastupitelstva o odložení zářijového sjezdu spatřoval krok, vedoucí k důslednému naplnění organizačního řádu, protože k provedení nutných opatření po novém zjištění nezbývalo mnoho času. Ospravedlnil to mj. i konstatováním o odložení sjezdu oprávněnou korporací, což se řádně zveřejnilo v ústředním tiskovém orgánu strany. Přesto došlo k uveřejnění několika vynucených informací v tomto listu, potvrzujících sjezdové konání v původním termínu, např. z důvodu okupace redakce *Práva lidu* závodní radou,

²⁴² *Právo lidu*, 30. 9. 1920, XXIX/232.

²⁴³ Tamtéž.

nehledě na to, že byla podepsána organizacemi, jež nedisponovaly patřičnými kompetencemi a nenahrazovaly zastupitelstvo strany.²⁴⁴

Po sjezdu se naskytla otázka, zda když se dostavila nadpoloviční většina delegátů, nedošlo k jeho legalizaci. Meissner konstatoval, že ani v takovém případě by nemohl být sjezd legalizován, navíc vyjádřil pochybnosti o přítomnosti nadpoloviční většiny osob, jež podle platného organizačního řádu byly oprávněny hlasovat. Navíc, předseda výkonného výboru Němec změnu termínu všem delegátům písemně oznámil. Značná část z nich tuto informaci patrně vzala na vědomí a na konferenci levice nedorazila. Byla jim tak vzata možnost vykonávat vliv. Uvedené demonstrativní příklady, především opět z obecní rady, kde když její jediný člen nebyl na schůzi pozván, tak stala se neplatnou. I když komunisté legálnost odvozovali podle počtu delegátů, tak tím sami přiznali nelegálnost usnesení, zejména v případě volby výkonného výboru, který se dle Meissnera nestal legálním orgánem, neboť se pro něj nevyslovila nadpoloviční většina delegátů. Na předporadě konference se konstatovalo, že se sjezdu mělo zúčastnit 466 delegátů, z nichž dorazilo 326, tedy nepřijelo 140. Ale podle zprávy mandátové komise pro zvolené delegáty včetně slovenských organizací bylo vystaveno 527 vystavených mandátů. Pro členy výkonného výboru vyjádřilo 256 hlasů kladné stanovisko, což nepředstavovalo většinu. Na závěr padla zmínka o tištěné zprávě, která byla na konferenci rozdána, jež se vydala proti zákazu představenstva strany, v níž se uvádí, že byli přítomni i dva tajemníci strany. Šlo o sjezd svolaný komunistickou skupinou a měl vzbudit dojem sjezdu sociálně demokratické strany, avšak bez právního podkladu.²⁴⁵

O konání XIII. sjezdu stranické sociální demokracie, tentokrát pravice, přinesl zprávu článek „*Sjezd zahájen*“, dne 27. listopadu 1920. Pojednává o předporadě delegátů, konající se ještě večer, čímž předseda výkonného výboru, Antonín Němec, sjezd zahájil. Účastnilo se jí nebývalé množství zvědavých delegátů, kde se setkávaly známé tváře, což značně posílilo morálku jednajících. Sjezd se měl stát jedním z nejhezčích a jeho práce měla být požehnáním pro proletariát. Pokračovaly úvodní obecné fráze, následovány podtitulkem „*Sjezd strany*“. Blíže popisoval zahájení sjezdu předporadou ve Sladkovského sále Obecního domu, kde se vyřídily formální záležitosti a projednal organizační řád. Zastupitelstvo strany doporučilo k volbě předsednictva

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

a zapisovatelů určitá jména, což bylo jednomyslně schváleno. Zastupitelstvo strany doporučilo změny v denním pořádku, jež se rovněž schválily, taktéž jednací řád. Přistoupilo se k volbě komisí. Následně tajemník strany Václav Johanis podal zprávu sekretariátu, kde upozornil na nedávné události ve straně. Před rozvratem strana disponovala půl milionem příslušníků. Informace nemohla být úplná, neboť na Slovensku a Podkarpatské Rusi panovaly nevyjasněné podmínky. Nyní se jednalo o 160 až 380 tisíc členů, přičemž nejvíce z nich se nacházelo na Plzeňsku (35 tisíc) a Ostravsku (28 tisíc). Zmínily se nepoctivé praktiky komunistů. Strana měla zpět nabýt v krátké době své síly, po vyjasnění poměru sociální demokracie k moskevskému komunismu mezi dělnictvem. Disponovala čtyřmi deníky, zůstala jí věrna většina krajinských listů. Po zbavení se komunistů nastal v organizacích klid. Následně byly předneseny pokyny pro svolávání schůzí a usnesení zastupitelstva strany o organizačních záležitostech. Došlo k přednesení pokladní zprávy, kdy se straníci vyzvali k vyrovnání závazků. Poté se přednesla kontrolní zpráva, v jejímž závěru padla zmínka, že odcizený majetek strany jí měl být neprodleně navrácen. Následoval potlesk a bouřlivá diskuze na toto téma.²⁴⁶

Jak autor článku uvedl, následně se přikročilo ke změně organizačního řádu strany. Zpravodaj a poslanec Luděk Pik přednesl návrh, v němž pravil, že nutnost změny nastala po politickém převratu. Na předchozím XII. sjezdu byla schválena změna tohoto řádu a jeho přizpůsobení novým podmínkám, k čemuž mohlo dojít až po vyhlášení ústavy. Zároveň připomněl jeho velký význam. Vyjádřil přesvědčení a víru, že nově ustavený organizační řád se stane základnou nového života strany. Vyzval všechny organizace k jeho naplňování. Přirovnal jej k lidskému organismu, skládajícího se z tělesné a duchovní části. Zrovna tak organismus strany se skládal z části ideové a správní, kde program a zásady představovaly ducha a organizační řád tělo. K samotné předloze vznesl několik připomínek v hierarchii. Nejprve stály místní organizace, poté okresní organizace, následované župními organizacemi. V místních organizacích odpadly sekce žen, protože strana vybojovala jejich úplné zrovnoprávnění. Řád rovněž zrušil virilní hlasy, což odpovídalo demokratickému charakteru strany. Dále poskytl právo účasti v organizacích a korporacích různým stranickým složkám, upravil poměr zaměstnanců strany, pro místní organizace zavedl dělnické delegace, ale

²⁴⁶ Právo lidu, 27. 11. 1920, XXIX/280.

nezapomněl ani na výchovnou a vzdělávací činnost. Návrh byl následně předložen sjezdové komisi a po podání její zprávy se měla uskutečnit debata. Po referátu poslance Pika předporada skončila.²⁴⁷

Článek „*Obsazení lidového domu*“ vyšel dne 10. prosince 1920. Vedení strany vůči zabránění svého majetku jednalo zdrženlivěji, aby zabránilo zbytečným obětem, čehož komunisté využívali. Jednak se snažili uklidnit dělnictvo tím, když tvrdili, že kolegy Němce a Stivína nikdo nevyštvál, ale naopak oni se snažili rozeštvat dělnictvo, a proto přenesli *Právo lidu* do jiné tiskárny. Dále v Lidovém domě počínali stále opovážlivěji, a tak se toto místo stalo postrachem celé Prahy. Komunistické stráže se zde měli dopouštět násilností na lidech, jež sem přicházeli za různými obchodními záležitostmi, a podniky v domě tím trpěly. Například restaurace Lidového domu byla ještě před zabráním převzata svépomocným družstvem číšníků, utrpěvší velké škody, neboť zařízení nebylo z řad veřejnosti navštěvováno. Knihtiskárna trčila ztrátou mimodělnických zákazníků. Podle autora článku, komunisté se domnívali, že dům včetně veškerého jeho příslušenství je plně v jejich rukách a usilovali, aby i vedení tiskárny *Práva lidu* přešlo pod jejich kontrolu. Nutili a vyhrožovali jejím zaměstnancům, kteří měli uznat komunistický sjezd včetně na něm zvoleného výkonného výboru. Soustředili se především proti jejímu řediteli, Františku Humelhansovi, jenž statečně odolával, a který se odvolával na komanditní společnost, jíž byl dosazen. Začátkem prosince byl však vmanévrován na schůzi komunistického výkonného výboru, kde jej přemlouvali, aby se podvolil. Ten to však odmítl a při odchodu se setkal s Bohumírem Šmeralem, jenž mu sdělil: „*To přece uznáš, že my odtud nemůžeme odejít, tomu by naši lidé nerozuměli. My se musíme dát odtud vyhodit, aby dělníci viděli, že jsme byli znásilněni.*“²⁴⁸ Po schůzi za ním do tiskárny přišli komunističtí představitelé se zástupem lidí, ozbrojených klacky, a vyhrožovali mu, aby jim závod předal, ale když stále odolával, odešli a dosadili do písárny svého úředníka jako dozor. Humelhans jej vyzýval, aby odešel a pracovníkům zakázal, aby mu poskytovali jakékoli informace.²⁴⁹

V den předcházející vydání článku měl do tiskárny dorazitl předseda komunistického výkonného výboru Dominik Havlín s tajemníkem Bohumilem Jílkem

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ *Právo lidu*, 10. 12. 1920, XXIX/291.

²⁴⁹ Tamtéž.

za doprovodu zhruba padesáti lidí s klacky. Prohlásili zde, že se výkonný výbor usnesl dát Humelhansovi a místnímu dílovedoucímu tříměsíční placenou dovolenou, a jmenovali prozatímního ředitele. Následně pohrozili, že nepůjde-li to po dobrém, budou vyvedeni, a tak se po výhrůžkách vzdali a odešli. Poté propukl spor o uzamčenou pokladnu, který vyvrcholil prohlášením Jílka, že se do ní dostanou i bez klíčů. Tohoto výroku se list ihned chytil, neboť dle jeho interpretace se součástí programu komunistů stalo i vykrádání nedobytných pokladen. Komunisté pak prohlásili převzetí závodu a jmenování nového ředitele. Personál písní odmítl za těchto poměrů pracovat a odešel.²⁵⁰

Článek upozorňuje, že celá záležitost byla oznámena úřadům. Koncese tiskárny zněla na Humelhanse, a dle platného zákona nesl její majitel odpovědnost za vše, co se v závodě tisklo. Policejní ředitelství v takovém případě vyzvalo magistrát, aby tiskárnu zapečetil, což se stalo a rovněž došlo k obsazení vchodů policií a četnictvem. Komunisté zmobilizovali pražské továrny k obraně Lidového domu, ale spříznění dělníci nechápali význam akce, tedy vyhánět z místa policisty, neboť bolševické osazenstvo je nemělo do domu vůbec pouštět. Došlo k vyklizení celého sídla. Ve večerních hodinách se za policejními kordony kupily pouze menší hloučky komunistů a zvědavců. Představitelé levice vyhrožovali odvetou. Výkonný výbor sociální demokracie se snažil, aby v záležitosti Lidového domu netekla krev, byť násilné činy ze strany levice trvaly celé týdny. Počinání svých věrných spolustraníků v Lidovém domě v předešlých dnech označil za pravé hrdinství. Komunisté po celou dobu slibovali vyjednávání, ale tím patrně pouze sledovali získání času a oddálení rozhodnutí pravice.²⁵¹

Ke konci článku stálo upozornění, že bylo možné nejspíše čekat všeobecné stávky, vyvolané bolševiky, což podle zpráv patrně ztroskotalo. Jedinou hrozbou se mohlo stát Kladno, ale horníci z českého západu, českého severu a Ostravska ujišťovali o zvýšení těžby v případě potřeby tak, aby byl zajištěn eventuelní výpadek dodávky uhlí v momentě kladenské demonstrační stávky, jež by v tom případě neměla žádný význam. Úřady i tak vydaly bezpečnostní opatření.²⁵²

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž.

Zcela závěrem padla zmínka o tom, že důvěrníci dělnictva se členy komanditní společnosti se ve večerních hodinách odebrali do Lidového domu, kde našli generální štáb komunistů. Za přítomnosti policie je vyzvali k opuštění prostor, ale bolševici odmítli, tak je dělníci museli vyvést na ulici, přičemž Šmeral předvedl komedii, kdy si roztrhal oděv a rozcuchal vlasy, aby všichni viděli, jak mu bylo ubližováno.²⁵³

O den později vyšel krátký článek, spíše výzva, „*Všemu dělnictvu Velké Prahy!*“, psaný velkým písmem, zabírající celou první stranu, jež ve stručnosti oznamoval poslední události a varoval před nebezpečím. Před třemi měsíci byl Lidový dům zabrán komunisty, ale rozsudky soudů daly za pravdu oprávněnému majiteli, sociální demokracii. Komunistické násilí pokračovalo vyhnáním ředitele tiskárny *Práva lidu*, a jejím následným zabráním. Pražský magistrát nařídil zapečetění, což policie provedla. Komunisté přistoupili ke krvavé odvetě proti sociální demokracii a státní moci, jejímž cílem se měla stát občanská válka. Situace byla článkem označena jako útok na republiku z řad komunistů. Údajně šlo o to, zda generální stávka zahájila bratrovražedný boj. České dělnictvo však mělo být zachráněno před katastrofou a celému světu ukázat, že republika měla pevné základy. Komunisté museli poznat, že dílo zkázy neprovedou. Článek vyzýval občany k zachování klidu a zabránění krveprolití, a druhým dechem je nabádal k ochraně republiky v zájmu budoucnosti československého národa. Podepsán *Sbor důvěrníků dělnictva Velké Prahy* a *Výkonný výbor Československé sociálně demokratické strany dělnické*. V uvedeném článku z předešlého dne přesvědčeně zazněly informace, že pokusy komunistů o všeobecnou stávku nejspíše ztroskotaly. O den později vyšla tato zpráva, působící zaskočeně.²⁵⁴

Následující den byl otištěn článek „*Kletba prolité krve dělnické v Praze*“. Popisoval události související s komunistickým povstáním, které nebyly jen věcí sociální demokracie, nýbrž všeho dělnictva a celého národa. Jednalo se o výsledek dlouhodobých komunistických příprav. V Lidovém domě mělo být nalezeno skladiště zbraní. Zapečetěním tiskárny pražský magistrát umožnil výkon práva a zabránil dalšímu násilí a krveprolívání. Zmínka padla i o tom, že mezi strážníky byla velká spousta legionářů, kteří nesli podíl na osvobození národa, a nyní proti nim zahájili komunisté nejsurovější úder. U Rudolfiny se na ně dokonce střílelo. České dělnictvo by mělo proklínat odpovědné za tuto zkázu. Z vyvolání generální stávky byli obviňováni

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ *Právo lidu*, 11. 12. 1920, XXIX/292.

nejčastěji především Bohumír Šmeral, Václav Houser a Alois Muna, nikoli dělnictvo, které se stalo jakýmsi pokusným králíkem. Proletariát byl vyzván k postavení se proti této akci. „Pomatenci“ v Kladně dokonce proklamovali sovětskou republiku. Text varoval dělnictvo, že až bude zle, tak Šmeral, Houser a Muna utečou do zahraničí, ale obyčejný dělník bude sražen k zemi, což znamená i zasažení republiky. Tito jmenovaní levičáci, vzali by-li vedení státu do svých rukou, tak by napáchali obrovské škody, čehož se nesmělo dopustit. Kdyby v Lidovém domě nedošlo ke sledu událostí tak, jak se odehrály, a sociálně demokratické dělnictvo by přikročilo k výkonu práva po svém, komunisté by vzali ze skladů zbraně a mohlo dojít k masakru. Úkolem státní moci však bylo předejít takovému neštěstí. Ztroskotavší akce komunistů se měla stát zkušeností pro budoucnost. Článek varuje, vyzývá k neústupnosti a k přičinění dělníků, aby nikde nebyla práce rušena. Šmeral, Houser a Muna těmito kroky údajně kopaly hrob sociální demokracii i republice, jež se do něho odmítly položit, neboť byly plny životní energie.²⁵⁵

Pokročíme-li v čase trochu dále, 18. května 1921, článek „*Založení komunistické strany*“ informoval o komunistickém sjezdu, jenž se vyslovil pro přistoupení k Moskvě a změně názvu strany na komunistickou. V brzké době pak měl být svolán ustavující sjezd všech národností v zemi. Průběh sjezdu údajně představoval porážku pro Šmeralovu a Skalákovu politiku. Šmeral ve svém projevu hovořil o nutnosti zvláštní taktiky československých komunistů a o nutnosti oddálení vytvoření společné mezinárodní strany. V obou případech pohořel. Sjezd byl řízen podle příkazů Moskvy a měl založit novou stranu bez zbytečných průtahů, a o přístupu ke Kominterně se hlasovalo bez debaty. Ta proběhla až následující den. Stala se řetězem útoků na Šmerala, na jehož obranu vystoupil Josef Skalák. Kritiky nebylo ušetřeno ani pražské vedení strany. Mandátová komise sdělila, že 38 delegátů na sjezd vůbec nedorazilo, což bylo v dějinách sociálně demokratických sjezdů nevídané. Nedostavili se, neboť dobře pocíťovali beznadějnost počínání levice. Když se sedm členů vyslovilo proti přístupu ke Kominterně, bylo jim oznámeno, že nemají nadále v komunistické straně co pohledávat. Josef Teska se nedokázal rozhodnout, ke které straně se připojit, nakonec se na sjezdu rozloučil. Přispělo k tomu i odhalení jeho korupční činnosti. V projevu vyjádřil nedůvěru v současné vedení strany. Upozornění zde, že to byl právě

²⁵⁵ Právo lidu, 12. 12. 1920, XXIX/293.

on, kdo jako tajemník výkonného výboru strany v září 1920 svou účastí na sjezdu levice přispěl k zdání o jeho legálnosti, čímž umožnil komunistům pod maskou sociální demokracie připravit založení nové strany.²⁵⁶

Jak autor článku upozornil, sjezd naopak znamenal vítězství libereckého předáka a předáka německých komunistů v Československu, Karla Kreibicha, tedy nesmiřitelného komunistického směru. Ten však neměl pochopení mezi prostým proletariátem. Následně komunisté z výkonného výboru strany vystrnadili dělníky, pracující v továrnách. I přes jejich protesty došlo ke zvolení zřízenců strany nebo odborových organizací, a polovinu tvořili lidé z nedělnických řad. Strana přijala nové jméno, přihlásila se k novému programu, což nebylo prodiskutováno, protože vítězné krajní křídlo se proti tomu postavilo. Dle jejich argumentace nebylo třeba o této otázce diskutovat, neboť o dogmatech se nediskutuje. Program měl podle nich řešit až slučovací sjezd. Předně byl směrodatný moskevský program, který měl být slepě naplňován.²⁵⁷

Článek dále popisuje, že nedělní jednání zahájil předseda výkonného výboru Havlín. Proběhla volba předsednictva a čestného předsedy. Následně přečten projev Kominterny, zdravice uvězněných spolustraníků a pozdravy z ciziny, zejména od německých komunistů. Kreibich hovořil o nutnosti přístupu k Třetí internacionále, jenž měl završit vývoj nové strany. Inspirací se měla stát situace v ostatních evropských zemích, čímž se mohla ušetřit spousta času. Akci spatřoval v ofenzivě, defenziva byla škodlivá. Jako důležité označil centralistické vládnutí všem jednotlivým komunistickým frakcím v Československu, zastřešených jednou organizací. Poté promluvili také zástupci těchto uskupení. Pak referoval Šmeral o vývoji v dělnickém hnutí v Československu. Doporučil vstup do Kominterny, ale strana měla mít možnost určovat postup dle poměrů. Varoval před unáhleným slučováním s dalšími komunistickými skupinami, protože se obával rozporů, případně i nového rozkolu, vzhledem k historickému vývoji a různorodému nazírání na některé otázky. Po jeho tříhodinovém projevu vystoupil brněnský delegát, jenž referoval především o přístupu k internacionále. Následně bylo hlasováno o samotném přistoupení ke Kominterně. Místo hlasování dle jmen, jak se usnesla předporada, se podle rozhodnutí sjezdu hlasovalo aklamací. Většina delegátů se vyslovila pozitivně, sedm negativně a nikdo se

²⁵⁶ Právo lidu, 18. 5. 1921, XXX/109.

²⁵⁷ Tamtéž.

nezdržel. Zároveň došlo ke změně názvu strany. Poté bylo jednání sjezdu ukončeno. Šmeral odešel již po svém projevu a hlasování se neúčastnil.²⁵⁸

Ke konci textu padla zmínka, že další den se zahájila debata o Šmeralově referátu, kde se vystříдалo na dvacet řečníků, které lze rozčlenit do tří kategorií, a sice se Šmeralem, proti Šmeralovi, a ty, kteří přednášeli spíše lokální požadavky. Ostře vystoupil hodonínský delegát, když sdělil, že vzrůst strany nebyl dílem pasivního vedení, ale tlakem poměrů. Ve stejném duchu se nesl projev brněnského delegáta, jenž Šmerala označil za vůdce, jehož strana nepotřebuje. Na obranu pak vystoupil, jak již bylo uvedeno, poslanec Skalák, vyzdvihnuvší jeho zásluhy, a to dokonce dvakrát. Na závěr byla v článku otištěna řeč poslance Tesky.²⁵⁹

6.6 Rudé právo

Tento tiskový orgán nově formující se *Komunistické strany Československa* přišel 20. září 1920 ve svém prvotním večerním vydání s článkem „*Republika naše má být zatažena do strašlivého komplotu*“, jehož podnázev zněl „*My hájíme stanovisko presidenta Masaryka*“. Přinesl informaci, že vydavatelé tohoto listu (komunisté) vyjádřili vlastní stanovisko proti vedení strany, protože republika měla být zatažena do komplotu, a proto vystoupili, aby podstoupili veřejný zápas za zdravý rozum, nezávislou politiku, neutralitu a názory presidenta Masaryka. V první řadě však byla vyzdvihována jejich dělnická a socialistická povinnost. Část spolustraníků se ale dle textu nechala strhnout na opačnou stranu.²⁶⁰

Článek situaci interpretoval jako komplot západních kapitalistů proti Rusku, kteří po jeho neúspěchu u Varšavy zahájili diplomatickou akci. Její součástí se mělo stát odstranění několika překážek, tedy i síly československých sociálních demokratů, a směr požadující navázání spolupráce s Rusy. Redaktorům *Rudého práva* nebyly známy žádné příkazy z Ruska, ale jistě podle jejich mínění existovaly rozkazy ze západu. Hovořili pouze o Leninovi, jenž Československo vnímal jako republiku, která byla obklíčena státy, jež se nechtěly smířit s její existencí, a varoval před opatrností. Dosavadní neutrální politiku vůči Rusku, kterou ocenila většina národa, prosadili prezident Masaryk, „sibiřská“ armáda a obě socialistické strany. Text tvrdil, že

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Večerník Rudého práva, 20. 9. 1920, I (IX) (XXIX)/1 (214).

po situaci na Těšínsku se i buržoazní kruhy vyslovovaly pro spolupráci s Rusy. V případě bezprostředního ohrožení Varšavy český tisk dokonce prohlašoval neutralitu jako samozřejmou, a že Československo by nic nenamítalo ani proti případnému sousedství s Ruskem. Když ale nakonec Rusové nečekaně ustoupili, došlo ze strany západu k zinscenování komplotu. Padla i zmínka o jihoslovanském sněmu, kde jeden poslanec vznesl dotaz, zda byla jejich vláda vyzvána k vyslání sta tisíc mužů proti Rusku. Tamější předseda vlády takovou informaci popřel.²⁶¹

Podle autora článku v Československu docházelo ke štvanicím z řad tisku. Ve stejném duchu se nesly také projevy politiků. Zastávání takových stanovisek národ zařazovalo na roveň Polska či Maďarska, tedy do vln nebezpečné reakce. Šlo o hru o životy chlapců, již měli nastupovat vojenskou službu, či o nezávislost. Ten, kdo slepě hovořil o rozkazech z Ruska, pomáhal podle názoru listu reakční taktice. V závěru se konstatovalo, že by si československé dělnictvo mělo zachovat název a samostatnost strany, a nepodřizovat se diktátu reakce. Ve vztahu k Rusku mělo postupovat v souladu se zmíněným stanoviskem prezidenta, „sibiřské“ armády a strany.²⁶²

O plánovaném sjezdu informoval list 23. září 1920 v článku „*Sjezd strany*“. Sděloval, že rokování mělo být zahájeno v sobotu, 25. září, v 10 hodin, ve Smetanově sále Obecního domu v Praze. Všichni účastníci se měli zaříditi tak, aby při jeho zahájení již byli na místě. Následoval podtitulek „*Co očekáváme od sjezdu*“, jenž konstatoval, že vývoj světového hospodářství znemožňoval navrátit buržoazii rozvrácenou ekonomiku do původních kolejí. Za 23 měsíců od vzniku republiky, kdy proletariát čekal na nový domov, se vláda snažila pouze napravit soukromokapitalistický systém, kdy docházelo k obohacování buržoazie na úkor dělnictva. Nesouhlas s touto politikou se neustálil v řadách pracujícího lidu uměle vyvolanými jevy. Lidé nejprve podporovali koaliční politiku vytvářejícího se státu, protože očekávali vybudování moderní sociální základny. Proletariát požadavek na vybudování socialistické republiky vyhlásil již 14. října 1918. Toho roku socializaci potvrdil vánoční sjezd sociálních demokratů. Podle autora článku ale po dvou letech socializační éry bylo lidu zřejmé, že všechny základní socializační zákony ztroskotaly. Mimo uzákonění osmihodinové pracovní doby nebyly provedeny ani sociální reformy. Za nedokonalé se považovaly úrazové a nemocenské renty, starobní a invalidní pojištění nebylo provedeno vůbec. Proletariát

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

si byl podle názoru listu vědom toho, že bez zabrání velkých majetků nemohl stát fungovat.²⁶³

Podle názoru autora článku v nastalé situaci musel každý pochopit nálady mas, neboť po dvou letech koaličních vlád se toho pro československý proletariát příliš nevykonalo. Podle předpovědí měla být nadcházející zima pro československý proletariát nejtěžší, neboť byl nedostatek uhlí, drahota a ohromná nezaměstnanost. Proto se upínal k zářijovému sjezdu jako jediné naději, a tak jej nebylo možné odložit na zimní měsíce. Jak text pravil, každé opoždění rovnalo se hříchu, spáchaném na proletariátu, který si po vytrpěném příkoří začal uvědomovat, že socializaci nebylo možné uskutečnit koaliční cestou, nýbrž cestou vlastní politiky. Prvním krokem k proletářské politice se měl stát sjezd, na němž se měly stanovit nové směrnice. Důležité bylo rozvinout proletářskou frontu pro vyvlastňování či zrušení válečných dluhů. Mezinárodní situace si žádala historický obrat proletariátu v Československu, jenž ztratil víru v koalici a začal se spoléhat na sebe. V závěru článku se objevila formulace: „*Proto, soudruzi a soudružky, dostavte se všichni k sjezdu. Dostavte se s rozvinutými rudými prapory, na nichž napsáno bude: Pryč s buržoasním řádem – ve jménu nového socialistického řádu!*“²⁶⁴

Článek s názvem „*Kdo má pravdu?*“ byl otištěn 3. října 1920. Zpočátku padla zmínka, že stále existovali příslušníci strany, kteří váhali a již se sami sebe ptali, zda má pravdu pravice či levice. Podle článku se většina strany a proletariátu se zápallem přiklápěla k levici. Spoustě z nich však vadili někteří členové na obou stranách. Jak autor uvedl, jednalo-li se o velké otázky dělnické politiky, neměl se brát zřetel na ty které osobnosti. Levice měla dokázat, jakou pravice nesla vinu, ale neučinila tak, protože měly rozhodovat zásady.²⁶⁵

Autor textu pokračoval konstatováním, že když měla pravice pravdu, tak ji musel mít už před rokem a půl i František Modráček a Josef Hudec. Ptal se, proč zároveň došlo k odstranění Karla Kramáře z vrcholné funkce politiky. Měla-li pravdu pravice, tak přístup strany k ruské revoluci byl blouděním a legie na Sibiři si nepočínaly dobře, když odmítly bojovat proti bolševikům. Pravice se snažila o odklon československého dělnictva od ruského režimu. Předpokládala totiž, že sovětský režim

²⁶³ Rudé právo, 23. 9. 1920, I (XXIX)/3 (225).

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Rudé právo, 3. 10. 1920, I (XXIX)/12 (234).

se neudrží, a tak se dala do služeb francouzské vlády, vrcholného představitele světového boje za zničení sovětského Ruska. Šlo tedy o zápas francouzského prezidenta Alexandra Milleranda s Vladimírem Iljičem Leninem, představitelem sovětského Ruska. Podle textu, pravice opustila od dosavadního stanoviska strany. Pád sovětů v Rusku by znamenal šok pro evropský socialismus, a posílil kapitalismus, případně monarchistické nálady.²⁶⁶

Pravice několik týdnů před zářijovým sjezdem začala osočovat Rusko, a to i na veřejných plakátech. K podmínkám Kominterny přistupovala, jako by se snad jimi měl řídit celý stát. Domnívala se, že v Rusku docházelo k rozkládání sociálně demokratických stran, a že tam odtud pro dělnictvo přicházela jen zkáza. Chtěla nasměrovat dělnictvo, aby vůči Rusku zaujalo lhostejný přístup, což tvrdili již jmenovaní Modráček s Hudcem. Autor se tázal, proč rovnou tyto kruhy nechtěly táhnout na Moskvu, a vydobýt si zásluhy na likvidaci první socialistické republiky. Dále položil otázku, zda dělníci hodlali jít za takovou politikou pravice. Následně konstatoval, že s Ruskem to nebylo tak zlé, jak líčila pravice, a i kdyby se situace vyostřila, českoslovenští dělníci nikdy neměli podporovat činy ani slovy kapitalistické tažení do Moskvy, ale mohli vyvinout úsilí na stát, aby zachoval neutralitu. Ohrožení Ruska by znamenalo oslabení pozic československých proletářů, kteří za žádnou cenu neměli dopustit stejně jako proletariát z dalších evropských států protirevoluci „bílé hrůzy“. Kdo se domníval něco jiného, nebyl dle tohoto textu socialistou s proletářským cítěním, a nemohl se ucházet o přízeň dělnických mas.²⁶⁷

Rozpor mezi levicí a pravicí sílil i ve vnitřní politice. Článek zdůrazňoval, že pravice chtěla skrze demisi ministrů dělnictvo odradit, aby poté mohla vstoupit do koalice s agrárníky, a uskutečňovat neproletářskou politiku. Představitelé pravice, vědomi si rizika rozbití strany a oslabení dělnictva, zahájili tažení proti dělnickému radikalismu. A proto bylo potřeba důležitého obratu v dělnické politice. Proti koalici se začal bouřit venkovský lid i městští dělníci. Sociálně demokratický předseda vlády Vlastimil Tusar prezentoval volební úspěch strany jako potvrzení jeho stávající politiky. Nakonec mu ani nebyl cizí útok na jednotu strany. Autor článku zmínil, že předseda agrárníků a člen kabinetu Antonín Švehla, na rozdíl od předsedy a sekretářů sociální demokracie, věděl o událostech na jednání zastupitelstva strany ještě dříve, než začalo.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Tamtéž.

Dělnictvo takové politice nerozumělo, odmítlo tímto způsobem s jejich stranou si zahrávat, a požadovalo politiku bez paktování. Masy měly dostat přednost před jednotlivci.²⁶⁸

Proto se na mnohých místech naskytovala otázka, kde stála pravda. Odpověď zněla: „*Dělníci, jen kdo dělnickou politiku vnitřní a zahraniční hlásá a provádí, má pro vás pravdu.*“²⁶⁹ Rozpor nastal v tom, jestli masy měly být použity k politické prestiži lidí spřádajících za hranicemi plány s kapitalisty, či zda se dělnictvo mělo postavit podle starých tradic za své cíle ve prospěch celosvětových proletářských snad. Na závěr článku se vyskytovala formulace: „*Nový náš výkonný výbor strany poprvé složen je většinou z dělníků, skutečně v dílnách pracujících, poprvé předsedou strany je skutečně pracující dělník. Je to vnější znamení dělnického rázu strany naší i naší politiky. V tomto táboře je vaše pravda, dělníci!*“²⁷⁰

Dne 11. prosince 1920 přišel deník s krátkým sdělením, článkem bez titulku či rozsáhlým titulkem bez vlastního článku, zabírající téměř polovinu první strany listu. Jeho znění: „*Dnes nejedná se už jen o Lidový dům. Krev prolitá na ulicích Prahy vyvolala obrovské hnutí pracujícího lidu za velké požadavky sociální, jichž splnění je nezbytno. Dělnictvo musí si zaručit kontrolu nad výrobou průmyslovou i zemědělskou prostřednictvím závodních rad, bude žádat zvýšení mezd, rozvine otázku vyvlastnění všech dolů, železáren a velkostatků, bude naléhati na opravdové opatření proti lichvě. Propagujte tyto zásady mezi dělnictvem bez rozdílu přesvědčení. Dělnictvo musí vytvořit faktický stav, než budou tyto záležitosti ústavně projednány.*“²⁷¹

Následovalo několik dalších podtitulků s kratšími texty. První z nich nesl název „*Naši mučedníci*“ a informoval o situaci, kdy spousta dělníků se kvůli zraněním nacházela v nemocnicích, někteří dokonce stáli na pokraji života. Dle argumentace autora článku nebylo možné je v panující situaci navštívit, což vykonávala aktivistka Marie Majerová. Bojovali jako mučedníci za práva dělnictva proti pravicovému vládnímu spiknutí. Oběti měly být kompenzovány ze strany státu. Ale například jedna z pražských sociálně demokratických organizací vybrala předešlého dne pro rodiny padlých či raněných dělníků 182 korun. Dětem jednoho z příslušníků strany, zatčeného

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Rudé právo večerník, 11. 12. 1920, I/69.

v Lidovém domě, pak organizace věnovala ze svých financí 150 korun. Firma Horký z Hybernské ulice, obchodující s papírem, darovala rodinám obětí 160 korun. Tyto finanční prostředky se odevzdaly v klubu levicových poslanců.²⁷²

Dále následovalo zpravodajství z regionů. Podtitulek „*Velká akce dělnictva a legionářů na Kladensku*“ referoval o vývoji v této oblasti, kde se vytvořil akční výbor složený z dělníků a legionářů, který přikročil k vyvlastňování. Doly a železárny měly být zabráný dělnictvem, rovněž tak panství hraběte na Směčně či knížete v Lánech, neboť se tito šlechtici provinili proti národu. Na zámky bylo třeba dosadit zemědělské dělnictvo. Akční výbor měl zároveň dohlížet na zásobování Prahy.²⁷³

Podtitulek „*Jenerální stávka na Mladoboleslavsku*“ přinesl sdělení o shromáždění dělníků z průmyslových závodů z Mladé Boleslavi, a ustanovení závodních rad. Místní lihovar, mydlárna a rolnický cukrovar zcela zastavily práci. Pouze automobilka, kde převažovali národní socialisté, pracovala nadále, ale ozývaly se i hlasy na připojení se ke stávce. Závodní rady pak byly ustaveny na místních panstvích, například v Mnichově Hradišti.²⁷⁴

Další zpráva nesla název „*Stávka v Německém Brodě úplná*“, dnešním Havlíčkově Brodě, kde došlo k zastavení veškeré práce v průmyslových závodech, tedy v obuvnické továrně a v pěti textilních fabrikách. Na stranu stávky se přiklonili i železničáři nebo stavebníci. Dělnictvo se přesunulo na místní hejtmanství, a žádalo odvolání policie z Lidového domu a vrácení majetku straně. Následně se ustavily závodní rady.²⁷⁵

Několik dalších podtitulků s podstatně kratším textem informovalo o situaci v Lounech, kde se na náměstí konaly velké demonstrace především zemědělského dělnictva. Po všeobecné stávce na velkostatecích se začaly vytvářet závodní rady zemědělských dělníků, které se chtěly podílet na pozemkové reformě. Odtud se stávka šířila na sever. Rovněž na Budějovicku došlo k vyhlášení generální stávky, zastavil se pivovar, proslulý papírenský závod i další průmyslové závody. Na veřejné schůzi pak byl dán pokyn k ustanovování závodních rad v průmyslových podnicích a velkostatecích, které měly převzít nad jednotlivými podniky kontrolu a požadovat zvýšení mezd.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

V závodech německých oblastí Čech, jako byl Chomutov, Žatec nebo Jirkov, stávka také vypukla. Místní stranické organizace žádaly zastupitelstvo strany v Teplicích, aby se připojilo jako ony k stávkové činnosti. V Liberci měla být stávka teprve vyhlášena, přičemž: „*soudruzi zachovají se přesně podle pokynů pražských a uznají Prahu jako své ústředí*“.²⁷⁶ Na Ústecku se již uskutečnily schůze a měly být ustaveny závodní rady, očekávalo se vypuknutí stávky v několika továrnách. Při popisu situace v této oblasti se v textu objevilo konstatování: „*Vedení německých soudruhů je pravičácké, ale masy sympatizují s levicí. Odborové vedení se vymlouvá, že nemá pokynů od Odborového sdružení v Praze.*“²⁷⁷ Následně mělo dojít k zastavení veškerého průmyslu a masy se měly postavit pravicovému vedení. Posledním podtitulek nesl název „*Čeští socialisté připojují se k hnutí*“. Přinesl informaci, že národní socialisté vyjádřili solidaritu a připojili se k stávkovému hnutí. Jako příklady byly uvedeny továrny v Pečkách, Hostivaři, nebo papírna pražské akciové společnosti ve Vraném.²⁷⁸

O několik málo dní, 14. prosince 1920, bylo na první stránce otištěno: „*Dělníci, vytrvejte ve velikém zápasu! Beze srážek, ale pevně a neoblomně.*“²⁷⁹ Následoval článek „*Reakce je v tahu*“, kde si komunisté stěžovali, že vláda brání jejich tisku, aby pronikl na veřejnost. Ten den se měla dostavit v půl druhé v noci policie do tiskárny listu a výtisky zabavit. Dle názoru článku vláda informovala zprávami o nezdaru stávky, čímž chtěla zakrýt, že většina dělnictva se do stávky, po boku komunistů, zapojila. O místech, kde se stávka nepovedla dokonale uskutečnit, bylo údajně z důvodu nedostupnosti stranického tisku, jenž by stávkující instruoval. V pražských továrnách se akce neuskutečnila kvůli obsazení závodních výborů pravicí či národními socialisty. I přesto nebyla pochybnost o podpoře stávky od veškerého dělnictva. Text přišel s tvrzením, že reakce obsadila vládu, občanské strany, pravicové vedení sociální demokracie a národních socialistů, šlechtu, i německé a maďarské průmyslníky a velkostatkáře. Vláda komunistům konfiskovala tisk, posílala proti nim vojsko, vyhlásila výjimečná opatření, velkostatky brala závodním radám. Pravice ve svých listech lhala, její vůdci oznamovali úřadům, koho měli zatknout, a kam povolát vojsko. Národně sociální starostové z Prahy požadovali přísný postup. Němečtí průmyslníci

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Rudé právo večerník, 14. 12. 1920, I/71.

vyhazovali stávkující ze zaměstnání, maďarští velkostatkáři se stavěli na stranu reakce. Článek vyzval dělníky, aby si povšimli, jaká nevráživost proti nim sjednocovala reakci, bijící do celé dělnické třídy. Ta své nepřátele označovala za komunisty, stejně jako před 30 lety za socany. Na konci bylo uvedeno: „*Ukázali jsme a ukážeme, že jsme mocí v tomto státě, která má právo mluvit a kterou nelze zdolat žádnou reakcí. Vyláme si zuby. Mohou zkrvavit a zavřít jednotlivce, ale dělnická třída zůstane pevná, neoblomná a naplněna vírou ve svou dobrou věc a konečné vítězství.*“²⁸⁰

Je evidentní, že článek měl ještě zhruba jednou tak dlouhé pokračování, ale jeho znění se nedozvěděl ani tehdejší čtenář, neboť dva sloupce textu byly patrně následnou cenzurou zkonfiskovány, protože prostor pro pokračování článku je vyplněn pouze prázdným místem. Takové bílé mezery se objevily i mezi jednotlivými odstavci nezabaveného textu. Již nad samotnými údaji o čísle, místě a datu vydání a ročníku, byla otištěna informace, že šlo o „*Po konfiskaci druhé opravené vydání*“.²⁸¹ Na titulní straně se kromě dalších souvisejících článků nacházela sdělení: „*Zakládejte ve všech podnicích závodní rady ku kontrole výbory a zisků!*“²⁸² či „*Mluví o svobodě tisku a umlčují dělnický tisk!*“.²⁸³

Článkem „*Včerejší zastupitelstvo strany*“ ze 7. března 1921, stejně jako v předchozím případě v po konfiskaci druhém vydaném výtisku, padly informace o jednání tohoto vrcholného stranického orgánu. Konference se konala v jednom z karlínských domů za přítomnosti německých a maďarských spřízněných stran. Po úvodních referátech propukla rozsáhlá debata. Nakonec došlo k těsnému (16 hlasů proti 14 hlasům) přijetí návrhu moravských delegátů na odsunutí sjezdu o 6 týdnů, konkrétně na 14. až 16. května. Podle článku jako hlavní důvod byla uvedena finanční situace organizací, soustředících se na odolávání perzekuci, přičemž by nebyly schopny nést ještě i další náklady, spojené s delegováním svých členů. Také se zde konstatovalo: „*Zastupitelstvo strany konané 6. března 1921 uznává, že jenom přímý, nezastřený a odhodlaný postup strany vede k žádoucím cílům a vychovává masy proletariátu k revolučním úkolům, jimiž chtít nechtít musí dělnická třída splnit dějinnou úlohu.*“²⁸⁴ Text vyzdvihl, že na základě tohoto projevu se zastupitelstvo usneslo pro zásady Třetí

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Rudé právo večerník, 7. 3. 1921, II/53.

internacionály, jež pokládalo za principy vítězství proletariátu nad buržoazií. Dále uložilo funkcionářům strany přísnou disciplínu, aby bez výhrad plnili veškerá usnesení strany, a dali jí k dispozici veškeré své síly. K tomu jim měly posloužit směrnice, vytyčené k osvobození proletariátu na sjezdu v září 1920. Kdo se jimi odmítal řídit, měl zvážít angažmá ve straně, což platilo i pro poslance a senátory, odmítnuvší přestoupit do komunistického poslaneckého, resp. senátorského klubu. Zastupitelstvo také podle článku mělo uložit tisku strany „*aby nezastřeně, přímo a odhodlaně vedl propagandu v intencích programu strany a ve svých projevech se neuchyloval ani o vlas od směrnic, vytyčených sjezdem a zastupitelstvem strany*“.²⁸⁵ Jednotlivým členům pak nařídilo mobilizovat proletariát proti případné další stranické perzekuci, neboť každá taková perzekuce by znamenala stupňování třídního boje. Na závěr konstatovalo, že hlavním úkolem celé strany se mělo stát vybudování velké komunistické strany jako sekce Komunistické internacionály.²⁸⁶

K článku jistě také patřil podtitulek „*Proti persekuci*“, vyjadřující odmítavé stanovisko zastupitelstva sociálně demokratické levice k stranické perzekuci, již označilo za bezohlednou. Podle zveřejněných údajů mělo být na 5 tisíc lidí soudně postiženo, což postihovalo i majetné vrstvy. Text sděloval, že strana byla postavena mimo zákon, tudíž jí nezbylo; než stanout na protiprávním poli. Perzekuce nemohla zdolat odvalu a oddanost cílů proletariátu. Následoval krátký podtitulek „*Kolportáž tisku*“ informující o nařízení zastupitelstva strany župním, okresním i místním organizacím, aby „*vybudovali náležitou a pronikavou kolportáž časopisů, brožur a publikací strany*“.²⁸⁷ Důvěrníci strany se měli zasadit o to, aby neexistovala jediná obec, do níž by nebyla kolportáž stranického tisku zavedena.²⁸⁸

Slučovacímu sjezdu československých komunistů pak předcházela článek „*Komunism jedinou spolehlivou zárukou samostatnosti a jednoty československé*“. Hovořilo se v něm, že by komunisté a Kominternu měli představit názory na uspořádání světa, kterými by usilovali o překonání kapitalismu, s nímž měl skončit jak nacionalismus, tak imperialismus. Dle textu se jejich finálním cílem stalo lidstvo bez hranic a věčný mír. Zatím však dosažitelný vrchol spatřovali ve spojení evropských

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ Tamtéž.

socialistických států, což byla jediná možnost na samostatnost a mír. Dohodové mocnosti s kapitalistickými státy podezřívaly komunisty a Rusko ze zaujetí proti Československu. Český nacionalismus vyprchal, a stal se součástí západního imperialismu. Československý národ však měl své národní úkoly, mezi nimiž se vyskytovala i národní jednota. Podle názoru autora článku bylo možné takové úkoly splnit jedině sociálně, čímž by se staly prospěšnými i pracujícímu lidu jiných národností. Oficiální vlastenectví se ale stavělo proti dělnictvu na stranu kapitalistů.²⁸⁹

Článek poukázal, že jediné opravdové spojení národů Čechů a Slováků v jednom státě bylo možno spatřovat ve spojení revolučního českého a slovenského proletariátu. Ostatní složky, ať to mezi ně patřila vláda či představitelé jiných politických uskupení, se snažily slovenským lidem Čechy znelíbit, ale Slováci věřili českému komunistickému proletariátu. Za dělnické vlády by došlo k utvrzení československé jednoty například zavedením jednotné řeči, stojící nad češtinou i slovenštinou. Ze zástupců německé a maďarské národnostní menšiny se pouze komunisté stavěli na obranu takové republiky. Československá vláda odpouštěla velezradu pouze představitelům pravicových stran a kapitalistům, s nimiž držela kapitalistický řád proti dělnictvu.²⁹⁰

Sovětské Rusko se podle textu stalo po roce 1918 oporou československé samostatnosti. Naopak dohodové státy vyjadřovaly vůči Československu zaujetí, a rády by jej vmanévrovaly do jakési podunajské federace. Polské nebezpečí bylo zeslabeno samotným Ruskem. V článku dále padla zmínka: „*Pro každý případ a proti každému překvapení reakce německé, polské i maďarské (a jen od reakce hrozí ohrožení naší samostatnosti) chrání nás, ať chce naše oficiální politika nebo nechce, sovětské Rusko.*“²⁹¹ Naopak carské Rusko by z Československa dělalo vazalský stát, stejně jako Francie. V závěru článku se konstatovalo, že nově vznikající komunistická strana se neměla vzdát své samostatnosti, a to i přes přístup ke Kominterně, v jejímž rámci se jí naopak dostalo práva v této organizaci prosazovat svá stanoviska. Zrovna tak by nemělo Rusko ohrožovat československou národní samostatnost. Komunismus měl být postaven na sociálním podkladě a na základech světového míru.²⁹²

²⁸⁹ Rudé právo večerník, 10. 5. 1921, II/105.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž.

Před zahájením samotného sjezdu byl ještě 14. května 1921 v komunistických novinách otištěn článek „*Ve znamení III. Internacionály zvítězí!*“. Konstatoval, že se ke Komunistické internacionále hlásila nejsilnější strana československého národa, a to strana dělnických vrstev, v níž měl pracující lid spatřovat svoji oporu. Celý text je jakýmsi provoláním k proletariátu, který si během posledních let prošel ohněm. Válka byla výstrahou, aby k podobnému střetu svět již nikdy nedošel. Nový svět měl spočívat v bratrství národů a ve věčném míru. Český lid věřil v národní osvobození, v demokracii, v samostatnost rozhodování o svém osudu, v právo na sebeurčení za socialistický stát, ve Svaz národů, zaručující mír a vývoj k novým společenským řádům, avšak tento proletariát, tedy dělný průmyslový a obchodní lid, drobní zemědělci a vykořisťovaná inteligence, byl po válce zklamán. Mír vytvářela kapitalistická diplomacie, zakládající si na udržení kapitalistického řádu. Moc v republice držela „*kapitalistická, finanční, velkoobchodnická a agrární buržoazie*“.²⁹³ Místo osvobození se proletariát dočkal vykořisťování ze strany kapitalistických živlů, a to jenom proto, že zpočátku věřil v jejich dobrou vůli, především ve vybudování socialistické republiky. Představitelé moci nejen že nebudovali socialistickou republiku, ale rovnou přímo zavedli staré metody, tedy tajnou diplomacii, byrokratický režim s kapitalistickými a feudálními zákony. Jak autor článku dále zmínil, kapitalistická diplomacie místo aby odstranila nebezpečí válek, vytvořila předpoklady pro nové boje. Kapitalisté opájeli proletariát líbivými hesly s poukazem na demokratický vývoj, aby se stal nástrojem jejich moci.²⁹⁴

Podle autorovy argumentace již ale došlo k prozření ze strany proletariátu, protože si uvědomil, že s mocnými na základě starých řádů nebyla možná žádná kooperace. Každá taková součinnost hrála ve prospěch kapitalistů a neprospěch proletářů: „*Ty máš trpět a pracovat, aby oni bohatli dále a moc státní proti tobě budovali.*“²⁹⁵ Proto se proletariát musel začít poohlížet po nových cestách, a tou správnou se stala Komunistická internacionála, nabízející místo „*součinnosti s pány, bezohledný boj proti nim*“.²⁹⁶ Kapitalistická internacionála spočívala v jejich vzájemné mezinárodní podpoře. A proto bylo zapotřebí mezinárodního spojení proletářských sil

²⁹³ Rudé právo večerník, 14. 5. 1921, II/109.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

v internacionální armádu, která by mohla čelit kapitalistické moci, v čemž spočívala podstava Kominterny, ukazující pracující třídě prostředky, jak čelit kapitalistické buržoazní moci. Článek zakončen optimistickým zvoláním k pracujícímu lidu v duchu hesel agitujících za přistoupení ke Třetí internacionále.²⁹⁷

6.7 Venkov

Posledním vybraným listem se stal ústřední tiskový orgán *Republikánské strany československého venkova*. O situaci přinesl zprávy 16. září 1920 v několika člancích. Jeden z nich se jmenoval „*Zamítnutá resoluce levice sociálně demokratické*“. Popisoval rezoluci, podanou na zasedání stranického zastupitelstva sociálně demokratické levice, která požadovala, aby se členové tohoto vrcholného orgánu strany vyslovili proti jakémukoli odročení stranického sjezdu, a proti vylučování členů, označených za komunistické živly. Podle nich na sjezd nominovaly své zástupce všechny organizace. O dalších záležitostech měl právo rozhodnout jedině sjezd, a zastupitelstvu nepříslušelo předcházet jeho rozhodnutí. Dle textu se v rezoluci pravilo také to, že představitelé strany, již usilovali o odložení sjezdu, by jednali jinak, kdyby si byli jistí většinou ve straně. Když ale viděli, jak se většina členů vyslovovala proti dosavadní politice vedení, neváhali porušit demokracii ve straně. Zároveň část z nich odsuzovala svévolné jednání, ohrožující jednotu strany. Jednotlivé organizace pak měly na tento čin pravice odpovědět samy. V závěru článku bylo zveřejněno, že resoluce byla zamítnuta, a naopak došlo k přijetí návrhu na odročení sjezdu.²⁹⁸

Dalším textem, otištěným 16. září 1920, se stal článek „*Jak došlo k vyloučení českých komunistů ze soc. demokratické strany?*“. Zkraje odkazoval na *Právo lidu*, které informovalo o rezoluci, přijaté zastupitelstvem strany, jež se usneslo, že sociálně demokratická strana z historických důvodů nemohla upustit od svého programu, a tím ani konstrukci strany nemohla přeměnit podle not Třetí internacionály. Upozornilo zde na to, jak Moskva hlásala rozpory mezi sociální demokracií a komunismem. V důsledku toho zastupitelstvo strany prohlásilo, že příznivci komunistického směru nemohli nadále zůstat členy sociálně demokratické strany, a rozhodovat o jejím dalším vývoji. Dle názoru zastupitelstva komunisté uvnitř strany využívali nespokojenosti dělnictva, a sváděli boj o zastoupení na sjezdu v duchu hesel proti vládní účasti, což zesílilo

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ Venkov, 16. 9. 1920, XV/219.

po zveřejnění podmínek pro přistoupení ke Kominterně. Proto, když sociálně demokratičtí ministři vystoupili z vlády, se zastupitelstvo usneslo o nutnosti prodiskutování moskevských podmínek, a sjezd přeložilo na prosinec. Výkonný výbor se pak měl zasadit, aby strana nemohla být rozvrácena, a aby se příštího sjezdu účastnili delegáti, hlásící se k zásadám sociální demokracie. Podle názoru zastupitelstva se jedině těmito kroky dala zachránit existence strany.²⁹⁹

Jak článek uvedl, na zasedání zastupitelstva došlo zároveň ke schválení dodatku, jenž hovořil o tom, že při volbách delegátů nebyly známy podmínky Kominterny. Proto zastupitelstvo prohlásilo, že „*považuje t. zv. vázané mandáty pro sjezdové delegáty ve věci III. Internacionály z ohledu na zájmy strany a československého proletariátu za nepřijatelné*“.³⁰⁰ Zároveň byl schválen návrh poslance Ludřka Píka, v němž zastupitelstvo uložilo redakci *Práva lidu* hájit sociálně demokratické zásady proti útokům ze strany komunistů. Současně se usneslo, aby tisk podle organizačního řádu zastával usnesení sjezdu i zastupitelstva strany. Článek byl zakončen sdělením, že v témže čísle listu zároveň *Právo lidu* otisklo rozhovor se Lvem Borisovičem Kameněvem, nad čímž se agrárnícký list pozastavil.³⁰¹

S článkem „*Schůze zastupitelstva strany sociálně demokratické*“ přišel list 22. září 1920. Informoval o konání zastupitelstva sociální demokracie z předešlého dne. Hlavním tématem se staly události posledních dní, o čemž referoval předseda Antonín Němec. Straničtí tajemníci předložili kompromisní návrh, a sice aby se sjezd konal v původním zářijovém termínu, ale o přistoupení k Třetí internacionále rozhodl až mimořádný sjezd, svolaný na pozdější dobu. Zároveň požadovali snížení počtu slovenských delegátů z 80 na 31. Došlo k přerušení schůze kvůli poradě pravice, jež požadovala vyloučení účastníků karlínské konference v čele s Bohumírem Šmeralem, Václavem Houserem a Josefem Skalákem, kteří byli rovněž činní při dosazování závodní rady do Lidového domu. Sjezd se dle jejich návrhu měl konat na konci listopadu. Levice zase žádala zastavení *Práva lidu* a uznání zářijového sjezdu. Její silný proud pak požadoval radikální očistu levice od komunistů, například Aloise Muny, ale

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ Tamtéž.

také vyloučení představitelům pravice, Rudolfa Bechyněho, Alfreda Meissnera a Vlastimila Tusara.³⁰²

Podle článku se do poslanecké sněmovny údajně dostavila delegace pražských dělníků, žádajících neuznání komunistických požadavků na zastavení *Práva lidu*, a vyjádřila se k zachování jednoty strany. Poté schůze zastupitelstva pokračovala. Proti levici, vedené Šmeralem se vyslovila většina, a usnesla se komunistům navzdory proti konání sjezdu v září. Současně tato většina za orgán strany uznala pouze *Právo lidu* a jeho večerník, nikoli *Rudé právo* s jeho večerníkem, list *Sociální demokrat*, ani regionální tisky jako *Pražský kraj*, *Svoboda* a *Rovnost*. Komunistům, zmocnivším se stranické tiskárny, bylo předloženo ultimátum, aby se jimi dosazená závodní rada do tří dnů rozešla. Celá zpráva o průběhu jednání zastupitelstva *Československé sociálně demokratické strany dělnické* pak byla na konci článku přetištěna. Její znění jsme již podrobně zanalyzovaly v podkapitole interpretující (národně) socialistický tisk, *České slovo*, v článku z téhož dne, tedy 22. září, neboť tento list ji také ve stejném znění otiskl.³⁰³

O situaci v sociální demokracii informoval agrární list 25. září 1920 článkem „*Vzdorosjezd*“. Sdělil, že vedení strany tímto termínem označilo sjezd, jenž měl být tento den zahájen. Text popisoval, že se jednalo o „osudovou hodinu“ sociálně demokratické strany, kdy její levé křídlo sjezd i přes nesouhlas stranického zastupitelstva svolalo. Vnitrostranické rozpory v největší československé politické straně mezi pravíci, zastávající koaliční vládu, a levíci, jež vládní účast s nesocialistickými stranami označovala za nečistý kompromis, byly evidentní. Radikálnější levice dokonce hovořila o zradě dělnictva a proletariátu. Autor článku uvedl, že šlo o střet dvou směrů. První označil jako ministerialistický, který byl zastoupen staršími, známějšími a zatím uvnitř strany nejpoblíbenějšími osobnostmi. Ten druhý nazval jako nesmířlivě opoziční, jenž byl hlásán bouřliváky v čele s doktorem Šmeralem. Tento směr měl již delší dobu připravovat sociálně demokratickým členům vlády problémy, a i nezúčastněný pozorovatel musel nabýt přesvědčení, že se nejednalo pouze o střet názorů v rámci strany.³⁰⁴

³⁰² Venkov, 22. 9. 1920, XV/224.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Venkov, 25. 9. 1920, XV/227.

Příležitostí k přiznání vnitrostranické orientace se stala Komunistická internacionála. Jak článek sdělil, pravice odmítla do tohoto spojení vstoupit stejně jako většina evropských socialistických stran z důvodu diktátorských podmínek, v nichž spatřovala snahu o likvidaci starých stran, a vytvoření nových podle ruského vzoru bez ohledu na individuální poměry v jednotlivých členských zemích. Levice zastávala jiný názor, hlásila se k bezpodmínečnému přijetí podmínek a vstupu do internacionály. Autor vyjádřil mínění, že tato otázka rozdělila sociální demokracii více než otázka participace na vládní koalici, a nejspíš dále povede k úplnému rozvratu. Čtenářům tisku měly být známy jevy tohoto střetnutí. Ve *Večerníku Práva lidu* nejprve vycházely protibolševické statě, najednou zakročila levice, což vyvrcholilo komunistickou okupací *Práva lidu*, jež však nevedla k pádu pravice, neboť ta začala svůj ústřední tiskový orgán vydávat v soukromé tiskárně. Následně pravice oznámila, že nebylo možné za takových okolností držet dva natolik odlišné směry v rámci jedné strany. Dle jejich vyjádření se ve straně nacházely strany dvě, sociálně demokratická a komunistická. Každý člen pak měl přiznat příslušnost, k jaké orientaci se hodlal přihlásit. Zároveň konstatovala, že komunisté neměli právo rozhodovat o osudu sociální demokracie, které byli svým programem cizí. Dle článku byl sjezd levice označen pravicí za vzdorosjezd, jehož závěry neměly být pro pravici závaznými. Pravice si byla vědoma, že v levicové části se nenacházeli pouze komunisté, ale i radikálnější sociální demokraté, jimž odložením sjezdu hodlala dát čas na rozmyšlení, ke kterému směru se nakonec připojí. List v závěru článku konstatoval: „*O všech těchto věcech bude jednati dnešní sjezd, nazvaný pravicí ‚vzdorosjezdem‘ a jeho usnesení rozhodne, vyjdou-li z jeho středu parlamentáři s palmovou ratolestí nebo bojovníci, odhodlaní k dalšímu odboji, který by svou příkrostití překonal vše dosavadní.*“³⁰⁵ Zcela závěrem zaznělo zamyšlení nad tím, že v levicovém revolučním táboře měly hlavní slovo síly, netající se nepřátelstvím a nechutí v českou samostatnost, například maďarsko-židovští komunisté, poštvávající Slovensko na odpor proti republice.³⁰⁶

Článek „*Bolševismu bez budoucnosti*“ vyšel v listu dne 3. října 1920. Odkazoval na *Rudé právo*, jež informovalo o tom, jak se sedláci proti bolševikům organizovali, a zároveň se jim posmívalo, že s jistotou neměli šanci zastavit bolševické hnutí, které mělo v dohledné době ovládnout celý svět. Autor textu poukázal na fanatismus,

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ Tamtéž.

jenž sršel z jejich slov, přičemž odkázal na citát: „*Dostali jsme rozkaz věřiti, tedy věříme!*“³⁰⁷ Pokračoval konstatováním, jak absurdně věřili v možnost jejich rozšíření, tím spíše udržení, když neměli morální síly, lhali, kradli, mučili a vraždili. Podle názoru autora článku, stejně jako v minulosti zaniklo několik hnutí, musel zajít i bolševismus. Následně odkázal na Ivana Olbrachta, který údajně sdělil veřejnosti Leninovo nařízení: „*Nepracujete, ale krad'te nakradené!*“³⁰⁸ Podle toho to mělo v zemi sovětů také vypadat, což potvrdili ruští emigranti či proletáři ze západní Evropy, vypravivší se do Ruska. Dle textu měli potvrdit, že část společnosti rozkradla majetek, který prohlásila za nakradený, a žila nadále v přepychu, zatímco ostatní v bídě a nouzi.³⁰⁹

Doktor Šmeral na komunistickém sjezdu v Praze přirovnal bolševismus ke křesťanství, což dle autorova názoru bylo důsledkem neznalosti historických faktů, neboť křesťanství rostlo tím, že zatracovalo násilné metody, tedy odsuzovalo to, co bolševici ordinovali. Odpůrci křesťanství snažíc se jej rozvrátit, začali šířit hrozné pomluvy, neboť hnutí, vybízející k zločinům, nemělo šanci se udržet, což muselo platit i pro bolševismus. Ten však nechtěl být pouze vírou, nýbrž tvořitelem nové společnosti. Kdo však měl v úmyslu něčeho takového docílit, musel mít státotvorný element, jenž bolševici postrádali. Autor pak přesvědčeně konstatoval, že v čele bolševiků stáli Židé, a to nejen v Rusku, ale po celém světě. Následně se tázal, zda bylo možné je považovat za státotvorné živly. Vzápětí si odpověděl, že jimi nebyli, nejsou a nebudou. Podle *Starého Zákona*, když měli svůj stát, nedokázali nic jiného než rozkrádat a ničit, což přerůstalo do stále větších rozměrů, až se stalo nejdůležitější vlastností celého jejich národa. Text pravil: „*O židech se tvrdí sice, že jsou soli světa – ale běda národům, kde je soli té nadbytek. Rozežírá všecko jich ústrojí.*“³¹⁰ Proto také nebylo neobvyklé vidět, jak se Židé stavěli do čela každého hnutí, aby rozbili společnost, řád a vyvolali zmatky. Podle autorových myšlenek se i přes řadu výborných vlastností jednalo o rozkladný živel. Lidstvo se tak mělo mít na pozoru, aby Židé nezasahovali do společenských a státních řádů, z čehož mohl vzejít jen všeobecný rozvrat. Ve svém zájmu pak muselo bránit nadměrnému vlivu takového živlu. V závěru zmíněno upozornění, že se

³⁰⁷ Venkov, 3. 10. 1920, XV/234.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ Tamtéž.

nejednalo o šovinismus či antisemitismus, ale o prostou obranu proti nebezpečnému nepříteli.³¹¹

Agrárnický list přinesl 27. listopadu 1920 rovněž zprávu o řádném sjezdu pravice v listopadovém v článku „*K XIII. sjezdu sociální demokracie*“. V sociálně demokratickém orgánu *Práva lidu* vyšel před započítím sjezdu energický článek očekávající skvělý výsledek jednání. Podle autora tohoto článku měl výsledek ukázat, do jaké míry byla sebedůvěra stranické pravice oprávněna. Výsledek sjezdu se měl stát mimořádně důležitým pro celou politickou situaci, a také prvořadou otázkou. Následoval historický exkurz, čtenářům připomínající situaci sjezdu předcházející, od pádu koaliční vlády, přes jmenování úřednické vlády, sociálně demokratické vnitrostranické rozpory, zabránění stranických podniků levicí, až po sjezd levice, jenž ještě více rozevřel nůžky mez oběma tábory. Podle článku: „*Nešlo už jen o taktiku, jak se dříve zdálo, ale o hluboké zásadní protivy mezi pravicí, přiznávající se k státu a mezi katastrofální politikou levice, která stát neuznává a je pro diktaturu proletariátu.*“³¹² Podle *Práva lidu* se jednalo o „tábor rozumu“ a „tábor zmatku“, přičemž se nacházel „*na jedné straně starý, pevně ukázněný a uvědomělý tábor sociálně demokratický, v němž soustředili se také z předbojovníků strany ti, kteří jsou chloubou strany. Jsou to lidé, kteří ve svém neochvějném přesvědčení nezakolísali ani ve válce, ani před ní, kteří jsou známi v našem hnutí po desetiletí. Na druhou stranu shrnulo se vše, čemu poctivost a kázeň sociálně demokratická nebyla po vůli.*“³¹³

Článek upozorňoval na situaci, v jaké se konal XIII. řádný sjezd pravice v sociální demokracii, jenž se podle *Práva lidu* měl stát symbolem obratu dělnictva a manifestací síly sociálních demokratů. Politické poměry v Československu přikládaly tomuto sjezdu velkou váhu, což potvrdilo přesně to, co *Venkov* napsal ihned po pádu vlády, a sice že k vyjasnění situace dojde až po sociálně demokratickém sjezdu. A na takovém faktu nemohlo nic změnit ani vyjádření *Práva lidu* o neuvažování na vládním angažmá, kdy sjezdu mělo být doporučeno usnesení proti vstupu do koalice s buržoazními stranami. Sjezd pak měl potvrdit názor, že pokud by se strana ocitla před

³¹¹ Tamtéž.

³¹² *Venkov*, 27. 11. 1920, XV/279.

³¹³ Tamtéž.

rozhodnutím, zda vstoupit či nevstoupit do vlády, svolal by se mimořádný sjezd, který by o takové záležitosti rozhodl.³¹⁴

Analýzu vybraného agrárníckého tisku uzavírají dva články o prosincových událostech. První text ze 14. prosince 1920 s názvem „*O generální stávce*“ na úvod konstatoval, že dokud se spor mezi oběma sociálně demokratickými křídly týkal pouze Lidového domu, vnímal jej agrárnícký tiskový orgán jako čistě vnitrostranickou záležitost. Nyní ale již komunisté vydávali hesla, daleko za hranicí vnitřního sporu, a kladenský list přinesl i výzvu proti zemědělcům s následkem zabránění statků. V takovém případě již agráři odmítali mlčet. Upozornili, že vše záleželo na zásobování, čehož se dalo docílit nepřerušováním domácích zemědělských prací. Prioritou se stalo i zajištění výroby důležitých produktů, především cukru. Autor zdůraznil, že kdo narušoval výrobu v cukrovarech, neohrožoval jen majitele továren, ale celou republiku: „*nebude-li cukru, nebude zde platidla pro nakupování nezbytných potravin. Bez potravin octly by se všechny třídy – a v první řadě dělnictvo – za chvíli v největší bídě a nouzi!*“³¹⁵ Jednalo se především o zájmy lidu. V Československu se nemělo nadále umožňovat pracovat ve prospěch rozvratu a bídy. Vedení agráriků před časem vyzvalo rolníky k co nejrychlejším odvodům obilí, a nyní stejným způsobem vybidlo stávkující, jež narušovali zásobování, aby od svých aktivit upustili. Text upozornil, že z otázky Lidového domu se v žádném případě nesměla stát otázka hladu. Proti zabírání a vyvlastňování statků mělo rolnictvo vystupovat a nedovolovat přepadat jejich soukmenovce. Veškeré pokusy o výtržnosti ale skončily na venkově nezdarem, neboť komunisté neměli jednotné ideje, kdy jim podle autorova názoru nešlo o program, nýbrž o heslo rozebrat si vše. Článek akci označil za dílo několika štvavých elementů, proti kterým se mělo vystupovat velice rázně. V závěru se konstatovalo, že kdo chtěl poměry v republice rozvracet, musel za to nést těžké následky.³¹⁶

K článku patrně jistě také patří podtitulek „*Mimořádné opatření vlády*“, informující o vládním omezení dočasných svobod, zaručených ústavou, ale pouze v některých regionech republiky. Stalo se tak v důsledku aktivit, ohrožujících veřejný klid a pořádek. Následoval podtitulek „*Výkonný výbor českoslov. sociální demokracie*“ sdělující, jak tento stranický orgán jednal o nastalé situaci, přičemž konstatoval, že se

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Venkov, 14. 12. 1920, XV/283.

³¹⁶ Tamtéž.

jednalo o akci bez vědomí dělnictva a odborů, kdy za takové situace mohlo dojít k porážce dělnictva. A tak se výkonný výbor sociální demokracie rozhodl vyzvat členy strany, aby se od této akce komunistů distancovali.³¹⁷

Další podtitulek „*Moskevské mravy ,Rudého Práva*“ sděloval, jak si čeští bolševici mysleli, že mohli zvítězit pomocí fiktivních zpráv, což údajně odpozorovali od ruských bolševiků. Vydávali články s názvy typu „*Celý český jih je vzhůru!*“ nebo „*Celé okolí Prahy stávkuje*“, neodpovídající realitě. Veřejnost tak záměrně uváděli v omyl a vytvářeli její náladu. Autor textu ale uvedl: „*Jenže co bylo možno v negramotném Rusku, není možné u nás. Moskevské metody tu nadobro selhávají. Náš lid je příliš vyspělý a vzdělaný, než aby se dal podobnými ,poplachy‘ napáliti.*“³¹⁸ Dále uvedl, že se jednalo o „*bezhlavost bolševiků, kteří zaběhli do slepé uličky a nevědí, kudy z ní ven!*“.³¹⁹ Vyvrátil i sdělení bolševiků, že se na jejich stranu začali přidávat národní socialisté, kteří se naopak společně se sociálními demokraty postavili proti akcím komunistů. K tomuto podtitulku zcela jistě patřil i další drobnější nadpis k textu s názvem „*Jak lže ,Rudé Právo*““. Jeho autor uvedl několik příkladů názvů článků, které označil za mystifikující. Zmínil pak například údajně potvrzenou informaci, že sociálně demokratická železniční unie se nevyslovila pro komunisty, jak uváděl jejich tisk. Obdobně tomu bylo i v případě *Svazu legionářů*, za který na Kladně hovořil jakýsi jedinec, který neměl žádný mandát za svaz hovořit, a tak jednal sám za sebe, nikoli za 27 tisíc legionářů, jak prohlašovali komunisté.³²⁰

Další podtitulek nesl název „*Němci s komunisty stojí proti republice*“, který sděloval, že výzvy komunistů směřující proti republice uposlechli Němci, a to nejen komunisté, nýbrž i představitelé nacionalistických a jiných stran. Předák německých komunistů Karl Kreibich hlásal stávkou, což vyslechli především v Liberci. Představitelé dalších německých stran vyjadřovali podporu českým komunistům, a tak dle autora textu bylo patrné, pro koho komunisté pracovali. Další podtitulek „*V Praze klid a normální poměry*“ přinesl zprávy o situaci v Praze, kde stávkové hnutí již téměř polevilo, a ve všech závodech se pracovalo běžným způsobem. Z 54 libeňských továren

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Tamtéž.

stávkovaly pouze tři. Kvůli mimořádným opatřením zde v některých obvodech bylo omezeno konání schůzí.³²¹

Nadcházející titulek nesl název „*Vojenská opatření proti Kladensku*“. Odkazoval na místní list Svoboda, kde byla specifikována síla nasazených ozbrojených složek, neboť celé Kladensko bylo údajně obklíčeno vojskem. Následoval podtitulek související s tím předchozím, s názvem „*Hromadné zatýkání bolševických vůdců na Kladensku a Slánsku*“, jenž informoval, jak do budovy trestního soudu v Praze přijížděly plné automobily, přivázející hlavní bolševické vůdce a výtržníky, především z Kladenska a Slánska, mezi nimiž se vyskytovaly i ženy. Zatýkání však zatím stále probíhalo. Následně pokračovalo velice stručné regionální zpravodajství o vývoji situace nejen v těchto oblastech, ale i na Lounsku, Kralupsku, Brandýsku, Českobrodsku, Kolínsku, Mladoboleslavsku, Klatovsku a Plzeňsku.³²²

O poměrech na Brněnsku pak informoval samotný podtitulek „*Situace v Brně*“, kde došlo k zabavení komunistického listu *Rovnost*. Dělníci z ostatních stran, kterým byla kvůli stávce práce znemožněna, se na schůzi vyslovili proti akci komunistů. V oslavanské elektrárně, kde se pracovalo pod ochranou vojska, došlo k zatčení čtyř komunistů. Kromě toho, že byly obsazeny veřejné budovy, nejezdila kvůli stávce ani tramvaj. Bolševici hodlali ve stávce pokračovat, ale zástupci jiných stran chtěli pracovat. V dělnickém domě pak zasedal ústřední komitét. Situaci v Ostravě reflektoval podtitulek „*Mor. Ostrava proti komunistické stávce*“. Popisoval, že schůze důvěrníků sociálně demokratické pravice ze tří krajů severovýchodní Moravy a Slezska se vyslovila proti stávce. Stranická levice však také uspořádala schůzi, a ta se naopak vyjádřila pro vyvolání stávky. Nakonec se stávkovalo v ostravsko-karvinských dolech (pouze 13 jam ze 42) nebo například v ostravských železárnách. V ostravské plynárně pracovali náhradní dělníci. Většina ostatních závodů fungovala v běžném režimu. Tramvaje jezdily bez přerušení, poruchy v dodávkách elektrickým proudem nebyly hlášeny, plynové a elektrické osvětlení taktéž fungovalo. Stávkující dělnictvo, jež vstříc stávce opustilo závody, bylo komunistickými agitátory ujištěno, že ušlý zisk jim bude nahrazen odbory prostřednictvím stávkových fondů, avšak podle informací tohoto článku odborové organizace ve skutečnosti žádné takové rozhodnutí neučinily. Poslední stručný text s podtitulkem „*Na Slovensku klid*“, jak již název napovídá, referoval

³²¹ Tamtéž.

³²² Tamtéž.

o situaci na Slovensku, kde stávkovala pouze část dělnictva v Košicích, v Nové Vsi, ve Vrútkách či v Hlohovci. Zdejší dělnictvo se ke stávce příliš nepřiklánělo, byť k tomu bylo přemlouváno ze strany maďarských komunistů. V Bratislavě a dalších velkých průmyslových oblastech se běžným způsobem pracovalo.³²³

Následujícího dne, 15. prosince 1920, vyšel v deníku článek „*Komunistický puč*“. Připomněl několik měsíců staré tvrzení tohoto agrárního listu o tom, že komunismus v Československu nemohl zapustit kořeny, neboť zdejší pracující lid byl uvědomělý, než aby se dal stáhnout k takovým idejím. Navíc dobře informovaný československý národ věděl, jak bolševismus v Rusku lidi ožebračil. Tato předpověď se začínala potvrzovat, protože komunistický pokus o puč ztroskotal. Podle názoru autora článku chtěli komunisté svůj neúspěch zamaskovat, ale taková taktika nikoho nepřekvapila. Údajně i tehdejší britský premiér David Lloyd George upozorňoval, že bolševismus spočíval v podvodu a lži. Puč ukázal na jediný program komunistů, a sice zabavovat majetek a vyvolávat rozvrat, což se projevilo především na venkově, kde si bolševičtí aktivisté chtěli přivlastňovat půdu a statky, vtlačovat se do selských domácností a terorizovat rolnictvo, ale narazili na odpor, a stali se z nich zbabělci.³²⁴

Autor článku vyjádřil, že již komunističtí předáci včetně doktora Šmerala přiznali neúspěch pokusu o převrat, což údajně zaslechl redaktor *Prager Tagblatt*, jenž cestoval se Šmeralem ve vlaku. Nyní se stalo prioritou, aby se podobné akce nemohly již nikdy opakovat, protože republika ke svému dalšímu vývoji potřebovala klid. Především pak venkovský lid, který měl-li zásobovat všechny třídy společnosti, tak neměl být vydáván na pospas teroristům. Venkované byli schopni se revolučním živlům ubránit, ale za cenu ztráty času a práce. Bývalý ministr spravedlnosti Alfred Meissner měl před časem údajně prohlásit, jak velká svoboda se v Československu nacházela, a často se tak zneužívala. V závěru článku stálo konstatování, že lid se musel „*poučovati o tom, kam zaběhl, do jakých rukou se dostal a varovati ho před vůdci, kteří lehkomyšlně dovedou své oddané hnáti na kravavé jatky, jak to učinili v Mostu a jinde. Toto poučování však musí se díti formou přiměřenou, má-li opravdu působit*“.³²⁵

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Venkov, 15. 12. 1920, XV/284.

³²⁵ Tamtéž.

6.8 Shrnutí

České slovo informovalo o vybrané problematice především v září, kdy propukla vládní krize. Z článků je patrné, že při vnitrostranickém sporu spíše stranilo pravici v sociální demokracii, ale v mnohých případech jen nestranně popisovalo soudobý stav, jinde je zase evidentní, jak jako tiskový orgán československých (národních) socialistů se snažilo zapůsobit na levicové voliče, neboť prezentovalo, že na vládní krizi jeho strana nenesla žádnou vinu, z čehož osočovalo sociální demokraty.

Co se týče plzeňského regionálního lidoveckého listu *Český západ*, o událostech informoval velice sporadicky. Jednalo se vždy o stručné konstatování vyjádřené pouze několika větami.

Národně demokratické *Národní listy* přinášely ve zvoleném období informace rovnoměrně, tedy popisovaly jak zářijovou krizi, tak prosincové období, včetně dalších souvisejících událostí roku 1921, zakončených ustavujícím sjezdem. Z jejich rukopisu je možné pozorovat vyzdvihování úlohy všenárodní politiky, což ale bylo patrné dáno i slabým parlamentním zastoupením národních demokratů. Zároveň se list vymezoval vůči všem socialistickým stranám. Za zajímavý fakt lze vyzdvihnout, že jako orgán strany s nacionalistickým podtextem se vyhýbal označení „československý“ a používal pouze „český“. Zářijový sjezd rovnou označil za sjezd komunistů, nikoli sociálních demokratů.

Pravda českého západu jako regionální orgán plzeňské marxistické levice, takto ustanovený až v průběhu vymezeného období, se stal jakousi hláskou troubou komunistů. Informoval o centrální situaci a promlouval ke svým sympatizantům, často bolševicky zbarvenými hesly.

Jiná situace byla u *Práva lidu*, orgánu sociální demokracie, tedy strany, které se rozkol bezprostředně týkal. Značná část prostoru věnována především září, samozřejmě listopadovému sjezdu, ale i prosincovým událostem, méně pak květnovému sjezdu. Jak bylo možné očekávat, list se podstatně vymezoval vůči komunistům.

Jeho opakem se stalo *Rudé právo*, ústřední tiskový orgán sociálně demokratické levice, později samotné komunistické strany, vzniklý rovněž v průběhu vymezeného období. List hovořil o převaze komunistů v sociální demokracii, kterým mělo být umožněno právo na sebeurčení, čemuž stálo v cestě pravicové vedení. Zcela odlišně od ostatních periodik přistupoval k prosincovým událostem, kdy líčil stávkou jako

masovou záležitostí a nezbytnou nutností. Záměrně zde byly vynechány články popisující sjezdová konání, a to jak zářijového, tak květnového.

Ze zmíněných stranických orgánů se problematikou nejméně zabýval agrárnický list *Venkov*. Reflekoval situaci v září; poté, co získala vláda situaci ohledně prosincového komunistického puče pod kontrolu, referoval i o těchto událostech, které jej parně příznačně ovlivnily. Následně v roce 1921, možná z pragmatických důvodů, totiž o vývoji v sociálně demokratickém, resp. komunistickém hnutí, výrazněji neinformoval. Za tímto přístupem lze spatřovat obavu z neopakování pokusu o komunistickou revoltu, a je možné usoudit, že deník tak ze strachu nechtěl lidem komunisty zarývat do kůže, byť v negativním slova smyslu, a dělat jim reklamu. Proto vybrané články končí prosincem 1920.

7 Závěr

V nově vzniklé, sociálně neuspořádané Československé republice, se i vzhledem k mezinárodním souvislostem, vytvořila živná půda pro zformování komunistického hnutí. A tak v této době vznikla *Komunistická strana Československa* jako sekce Třetí internacionály. Strana, v období první republiky označována jako nestátotvorná či přímo antisystémová, si získala značných sympatií u širších československých lidových vrstev v době ohrožení republiky ze strany nacistického Německa, záslužná byla i její činnost v protifašistickém odboji. A tak mohla po druhé světové válce drtivě vyhrát volby, následkem kterých později nastolila totalitní formu vlády, a na více než 40 let uvrhla naši zemi do područí Sovětského svazu a období, jež jedni přirovnávají k nacistickému Německu, ale najdou se i tací, kteří jej nazývají vrcholem sociálně spravedlivé společnosti.

Tato práce se však obrací k počátkům a formování komunistického hnutí v první Československé republice, prvního parlamentně demokratického zřízení na našem území. Ovšem z mnoha hledisek je možné polemizovat, do jaké míry se jednalo o demokratický řád, když například v počátcích, jak je v práci zmíněno, k tvorbě nejdůležitějších zákonů, mezi něž patřila i ústava, nebyli přizváni i zástupci národnostních menšin, tedy podstatná část obyvatel, žijících na tomto území.

V diplomové práci došlo ke shrnutí a vyzdvižení nejdůležitějších faktů při vzniku samostatného státu, rovněž k analýze politického a politicko-stranického systému, se zmíněním nejvýraznějších politických stran. Pro dokreslení okolností, jež vedly k utvoření komunistické strany, byla detailněji rozebrána i tato problematika, což platí i pro prvorepublikovou mediální krajinu.

Ve vymezeném období byl zanalyzován vybraný stranický tisk, který k problematice v obecných záležitostech přistupoval podobným způsobem, avšak jednotlivé listy jako stranické orgány je obohacovaly informacemi na obranu a prezentování svých zájmů. Došlo tedy v mnohých případech k tematickému prolínání, nabízející různé úhly pohledu, neboť v člancích, kde byl nalezen průnik, každý list informoval po svém. Kulminačními body, kdy vycházelo nejvíce souvisejících článků, se staly hraniční body zvoleného období, tedy září 1920 a květen 1921. V září 1920 nastala vládní krize, došlo k pádu samotné vlády, a byl jmenován v Československu dosud nevídaný a pro parlamentní systém mnohými nepochopený institut úřednické

vlády. Vše způsobil vnitrostranický rozkol v sociálně demokratické straně, mezi jejím pravým a levým křídlem, které se navíc rozhodlo svolat pravicí odvolaný sjezd. V roce 1920 se mj. středem zájmu redaktorů staly i události související se střetnutím o Lidový dům mezi oběma sociálně demokratickými křídly, jež přerostlo v celorepublikové povstání, které se po několika dnech podařilo státní moci zpacifikovat. V příštím roce pak noviny reflektovaly události předcházející sjezdu, a to nejen bezprostředně. Globálně lze však konstatovat, že většina z nich o situaci v roce 1921 informovala daleko méně než v tom předchozím.

Na základě předložených zanalyzovaných článků je možné sdělit, že vůči komunistům a jejich aktivitám se nejvíce vymezoval agrárnický *Venkov*, jenž později zprávy o dění v komunistické hnutí skoro nepřinášel. Navíc se v jednom konkrétním případě dosti xenofobně vyjadřoval i vůči Židům, v nichž spatřoval strůjce komunismu. Vzhledem k tomu, že *Právo lidu*, a později i *Rudé právo*, byly orgány stran, jichž se vnitrostranická krize bezprostředně týkala, nelze o objektivitě hovořit. *České slovo* jako list (národních) socialistů, kteří se stali za sociální demokracii druhou nejsilnější československou levicovou silou, se zase snažil z krize vytěžit, a přetáhnout levicové voliče, proto se alibisticky od vnitrostranické situace v sociální demokracii distancoval. Nejméně zaujatě z vybraných článků, k překvapení mnohých z nás, působily národně demokratické *Národní listy*, byť o úplné objektivitě jistě se také nedá hovořit. Tento tisk prvořadě vyzdvihoval zájmy republiky a národa. Vybrané články ústředních tiskových orgánů se povětšinou nacházely na úvodní straně, nebo minimálně na straně druhé. Pokud se týče regionálních listů, *Český západ* velice stručně informoval o situaci na dalších stránkách v rubrikách mezi jinými zprávami. *Pravda českého západu* zvoleným článkům povětšinou přikládala velkou prioritu, a tak se spíše nacházely na první straně.

Z vyřčených argumentů lze konstatování uzavřít, že jednotlivý stranický tisk v člancích vyjadřoval jistou míru zaujetí. U nekomunistických listů nejprve docházelo ke komplexnějšímu popisu situace, ale s postupující dobou čím dál méně situaci reflektovat, neboť se patrně obával postupujícího komunistického vlivu. *Rudé právo* zprávy samozřejmě neustále aktualizovalo, přicházelo se stále novějšími informacemi, týkajícími se vývoje ve svém hnutí, neboť jak je v práci uvedeno, politické strany využívaly média ke své propagaci, a také jako komunikační kanál s členskou základnou.

8 Seznam zkratk

BdL	Bund der Landwirte (Svaz zemědělců)
ČKK	Československá komunistická korespondence
ČSL	Československá strana lidová
ČSL + SLS	Československá strana lidová + Slovenská ľudová strana
ČsND	Československá národní demokracie
ČSS	Československá strana socialistická
ČSSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČTK	Československá tisková kancelář
DSAP	Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik (Německá sociálně demokratická strana dělnická v Československé republice)
DW	Deutsche Wahlgemeinschaft (Německá volební pospolitost)
HSLŠ	Hlinkova slovenská ľudová strana
KSČ	Komunistická strana Československa
RSČV	Republikánská strana československého venkova
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu

9 Seznam pramenů a literatury

Vydané prameny

Deset let československé republiky, svazek první, Praha 1928.

Národní shromáždění. Republiky československé. Poslanecká sněmovna. Senát. II díl životopisné a statistické příručky, zpracoval NASKE, Miloslav, Jičín 1928.

Periodika

České slovo, 1920–1921.

Český západ, 1920–1921.

Národní listy, 1920–1921.

Pravda českého západu, 1920–1921.

Právo lidu, 1920–1921.

Rudé právo, 1920–1921.

Venkov, 1920–1921.

Literatura

BALÍK, Stanislav, HLOUŠEK, Vít, HOLZER, Jan, ŠEDO, Jakub, *Politický systém českých zemí 1848–1989*, Brno 2003.

BARTLOVÁ, Alena, *Hlinkova slovenská ľudová strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 833–860.

BARTOŠ, Josef, TRAPL, Miloš, *Československo 1918–1938. Fakta, materiály, realie. (Informativní příručka ke studiu dějin první Čs. republiky)*, Olomouc 1991.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií. Od počátků do současnosti*, Praha 2019.

BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena, RUTTKAY, Fraňo, *Dějiny československé žurnalistiky. III. díl. Český a slovenský tisk v letech 1918–1944*, Praha 1988.

BROKLOVÁ, Eva, *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*, Praha 1992.

CABADA, Ladislav, *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890–1938*, Plzeň 2005.

- CHROVÁ, Marie, *Politické strany a politika židovské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 965–985.
- ČADA, Václav, *Velká říjnová socialistická revoluce a její vliv na vývoj v Rakousko-Uhersku a na formování komunistického hnutí v Československu*. In: ČADA, Václav a kol., *Dějiny KSČ*. I. díl, Praha 1989, s. 45–107.
- ČADA, Václav a kol., *Dějiny k dnešku. (70 let Komunistické strany Československa)*, Praha 1991.
- ČAPKA, František, *Politické strany první republiky*, Brno 1998.
- DVOŘÁK, Tomáš, *Národní strana práce (1925–1930)*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 617–628.
- GAWRECKI, Dan, *Politické strany polské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 943–956.
- HARNA, Josef, *Český národní socialismus*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 763–780.
- HARNA, Josef, *Konsenzus a kompromis. Budování politického systému první Československé republiky 1918–1922*, Praha 2013.
- HARNA, Josef, *Politické strany a formování politického systému v Československu po roce 1918*. In: *Politický systém a státní politika v prvních letech Československé republiky (1918–1923)*, Praha 1990, s. 8–62.
- HARNA, Josef, *Republikánská strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 553–591.
- HARNA, Josef, *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918–1938*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 535–552.

- HONAJZER, Jiří, *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918–1938*, Praha 1995.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, Praha 2003.
- KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII., 1918–1929*, Praha, Litomyšl 2000.
- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.
- KÖPPLOVÁ, Barbara et al., *Dějiny českých médií v datech. Rozhlas, televize, mediální právo*, Praha 2003.
- KUKLÍK, Jan, *Československá sociálně demokratická strana dělnická*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 683–709.
- LIŠKA, Vladimír, *Vznik Československa 1918. Fakta, mýty, legendy a konspirace*, Praha 2018.
- MAREK, Pavel, *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 793–819.
- MAREK, Pavel, *Komunistická strana Československa*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 711–746.
- MAREK, Pavel, *Politické strany maďarské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 925–942.
- MAREK, Pavel, *Sudetoněmecká strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 893–912.
- NECHVÁTAL, Martin, *15. 5. 1921 založení KSČ. Ve službách Kominterny*, Praha 2002.

- NĚMCOVÁ, Markéta, *Strany rusínské menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 957–964.
- OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2012.
- OSVALDOVÁ, Barbora, ČEŇKOVÁ, Jana, *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*, Praha 2017.
- PAVLÍČEK, Jaromír, *Český fašismus*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 629–653.
- POPÁLENÝ, Peter, *Vznik a profilace KSČ v období první republiky v českých zemích*, Praha 2020.
- PÖSS, Ondrej, *Politické strany karpatských Nemcov*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 913–924.
- ROGULOVÁ, Jaroslava, *Slovenská národní strana*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 821–832.
- RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.
- RYCHLÍK, Jan, *1918. Rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československa*, Praha 2018.
- SLÁDEK, Zdeněk, *Československá národní demokracie*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 593–616.
- ŠEBEK, Jaroslav, *Politické strany německé menšiny*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: Období 1861–1938*, Brno 2005, s. 861–891.
- ŠTVERÁK, František, *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921–1992). Základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*, Praha 2010.
- TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012.

TRAPL, Miloš, *Československá strana lidová*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 655–681.

VYKOUPIIL, Libor, *Národní liga*. In: MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: Období 1861–1938, Brno 2005, s. 781–791.

10 Resumé

Die Diplomarbeit befasst sich mit der Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei in den ausgewählten tschechoslowakischen gedruckten Medien. Es kann in fünf Teile unterteilt werden.

Der erste Teil befasst sich mit der Situation in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Es wird zunächst der historische Kontext der Entstehung eines neuen Staates skizziert. Das politische System wird ebenfalls erwähnt. Da einige Historiker die Erste Republik der Zwischenkriegszeit als einen Staat politischer Parteien bezeichnen, die zu einer der grundlegenden sozialen Komponenten dieser Zeit wurde, ist den Parteien eine separate Passage gewidmet; sowohl tschechoslowakische Parteien als auch Minderheitenparteien, insbesondere deutschen und ungarischen sind beschrieben.

Der zweite Teil analysiert den Ursprung der Kommunistischen Partei. Er beginnt mit der Darstellung der internationalen Entwicklung der Arbeiterbewegung, insbesondere im 19. und 20. Jahrhundert. Es geht weiter mit einer umfassenden Analyse verwandter Ereignisse vom Ende des Ersten Weltkriegs über die Gründung der Tschechoslowakischen Republik, die Situation um die ersten Kommunalwahlen, die ersten Parlamentswahlen bis hin zur Regierungskrise, die durch die sozialdemokratische interne Spaltung der Partei und den kommunistischen Aufstand im Dezember 1920 verursacht wurde. Es wird im Jahr 1921 geschlossen, wo der Weg zum Gründungskongress der kommunistischen Partei, der Kongress vom Mai selbst und dann auch der Herbstkongress des verbleibenden Kommunisten beschrieben ist.

Der dritte Teil befasst sich mit der Wahl, und zwar der ersten regulären Parlamentswahl im neuen Staat 1920 und den folgenden Wahlen, auch der ersten vorzeitigen Wahl 1925. Der Vergleich von diesen Wahlergebnissen zeigt die Verschiebung der Präferenzen der Wähler von der Sozialdemokratie zur kommunistischen Ideologie. In der Wahl 1920 nahmen die Kommunisten als ein Teil der sozialdemokratischen Partei, während sie im letzteren Fall als eigenständige Subjekt auftraten und den zweiten Platz belegten. Die Sozialdemokraten, obwohl sie für fünf Jahre den ersten Platz hatten, sind auf Platz vier abgestiegen.

Die weiteren zwei Teile der Arbeit können als Schlüsselabschnitt der Arbeit identifiziert werden. Der vierte Teil der Arbeit befasst sich mit dem Thema gedruckte

Medien in der Ersten Republik. Zuerst wird die Funktion des Mediensystems der Ersten Republik dargestellt und dann wird der Einfluss der politischen Parteien in diesem Bereich analysiert.

Der fünfte und letzte Teil ist der analytische und interpretative Teil ausgewählter Artikel aus ausgewählten Parteizeitschriften in einem definierten Zeitraum. Der fängt mit September 1920, als sich die Regierungskrise bis zum Sturz der Regierung aufgrund der Eskalierende innerparteiliche Spaltung der Sozialdemokratischen Partei zwischen dem linken und dem rechten Flügel; und endet im Mai 1921, als der Gründungskongress der Kommunistischen Partei im Gange war. Eine repräsentative Stichprobe sind die Briefe der bekanntesten Regierungsparteien der Ersten Republik, d.h. der Sozialdemokraten, der tschechoslowakischen (National-) Sozialisten, der Volkspartei, der Agrarier und der Nationaldemokraten. Natürlich wird auch die kommunistische Presse interpretiert. Es sind jedoch nicht immer nur ihre zentralen Pressekörperschaften, sondern auch die regionalen Variante.